

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ І ФІЛОСОФІЇ

КАФЕДРА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Н. І. Земзюліна, А. Г. Морозов, В. К. Мотуз

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

з організації самостійної роботи студентів

Черкаси – 2010

УДК 94 (477) “19” (075.8)
ББК 63/3 (4укр) 6 я73-1
З-51

Рецензенти:

професор, доктор історичних наук – *Бушин М. І.*
доцент, доктор історичних наук – *Фареній І. А.*

Науковий редактор:

професор, доктор історичних наук – *Морозов А. Г.*

Земзюліна Н. І., Морозов А. Г., Мотуз В. К.

З-51 Новітня історія України: Навчально-методичний посібник з організації самостійної роботи студентів. – Черкаси: Вид. від ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 196 с.
ISBN 978-966-353-161-8

Представлені у посібнику завдання тематично і хронологічно охоплюють події вітчизняної історії від початку ХХ століття до сьогодення. Видання містить тематику контрольних робіт і рефератів, методичні вказівки до їх виконання та списки рекомендованої літератури, які покликані допомогти студентам-історикам самостійно опанувати базові положення курсу “Новітня історія України”.

УДК 94 (477) “19” (075.8)
ББК 63/3 (4укр) 6 я73-1

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 4 від 15 грудня 2009 року)*

ISBN 978-966-353-161-8

© ЧНУ ім.Б.Хмельницького, 2010
© Н. І. Земзюліна, 2010
© А. Г. Морозов, 2010
© В. К. Мотуз, 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	7
--------------------	---

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ” ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	9
1.1. Вимоги стосовно написання контрольної роботи	9
1.2. Послідовність в оформленні контрольної роботи	10
1.3. Умови її рецензування	11
1.4. Критерії оцінки виконання завдань контрольної роботи	12

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ” (ПЛАН, МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЗАВДАНЬ, СПИСКИ РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)	13
---	----

V СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Українські землі в складі Російської імперії на межі XIX – XX ст.	13
Тема 2. Західноукраїнські землі в кінці XIX – на початку XX ст.	16
Тема 3. Українська культура початку XX ст.	21
Тема 4. Наддніпрянина в період російської революції 1905 – 1907 рр.	24
Тема 5. Політичний курс Української Центральної Ради	27
Тема 6. Внутрішня політика гетьмана П. Скоропадського	31
Тема 7. Прихід до влади Директорії УНР	36
Тема 8. Західноукраїнська Народна Республіка	39
Тема 9. Друга спроба реалізації більшовицької політики в Україні	41
Тема 10. Українська СРР в умовах нової економічної політики	44
Тема 11. Проведення політики індустріалізації в УСРР (УРСР)	46

Тема 12.	Колективізація сільського господарства в Українській СРР (УРСР)	48
Тема 13.	Західноукраїнські землі у міжвоєнний період	50
Тема 14.	Україна напередодні та на початковому етапі Другої світової війни	53
Тема 15.	Розвиток української культури в 1930-ті рр.	56

VI СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1.	Воєнні дії на українських землях в перший період Великої Вітчизняної війни	59
Тема 2.	Окупаційний режим в Україні (1941 – 1944 рр.)	61
Тема 3.	Діяльність ОУН-УПА в роки Другої світової війни	65
Тема 4.	Визволення України від окупантів (1943 – 1944 рр.)	68
Тема 5.	Культура України в роки Великої Вітчизняної війни	71
Тема 6.	Повоєнна відбудова в УРСР (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.	74
Тема 7.	Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Української республіки в період “відлиги”	77
Тема 8.	Культурне життя в УРСР у “хрущовську добу”	81
Тема 9.	УРСР в період загострення кризи тоталітаризму (середина 1960-х – початок 1980-х рр.)	84
Тема 10.	Стан української культури в другій половині 1960 – на початку 1980-х рр.	88
Тема 11.	Активізація опозиційної діяльності в УРСР проти радянського режиму в роки “застою”	93
Тема 12.	Національно-культурне відродження в Україні (друга половина 1980-х – початок 1990-х рр.)	97
Тема 13.	Суспільно-політичне життя в Україні (1991 – 2009 рр.)	99
Тема 14.	Міжнародна діяльність України в роки незалежності	103
Тема 15.	Культурний розвиток української держави на сучасному етапі	107

РОЗДІЛ 3.	ПОРАДИ ВІДНОСНО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”	111
------------------	--	------------

3.1. Порядок виконання та вимоги до підготовки рефератів	111
3.2. Загальні вказівки щодо роботи над змістом та оформленням реферату	111

РОЗДІЛ 4. СПИСОК ТЕМ РЕФЕРАТІВ З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ” (ПЛАН, МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ, РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА)	115
--	------------

V СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Наддніпрянська Україна в 1910 – 1914 рр.	115
Тема 2. Україна в роки Першої світової війни	117
Тема 3. Лютнева революція 1917 р. в Україні	119
Тема 4. Доба Центральної Ради	122
Тема 5. Українська Центральна Рада (жовтень 1917 р. – квітень 1918 р.)	124
Тема 6. Встановлення влади гетьмана П. Скоропадського	127
Тема 7. Гетьманщина: пріоритетні напрямки внутрішньої політики	129
Тема 8. Встановлення радянського правління в Україні: перша спроба	132
Тема 9. Функціонування більшовицького режиму в Україні в 1917 – 1918 рр.	135
Тема 10. Західні землі України у 1918 – 1919 рр.: правовий аспект існування	138
Тема 11. Політичний портрет Директорії УНР	141
Тема 12. Особливості розвитку української культури в 1920-ті роки. Українізація	144
Тема 13. Громадсько-політичне життя в радянській Україні наприкінці 1920-х – у 1930-ті рр.	146
Тема 14. Правова система УСРР (УРСР) в 1920 – 1930 рр.	149
Тема 15. Українські землі напередодні Великої Вітчизняної війни	152

VI СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Рух Опору в Україні (1941 – 1944 рр.)	154
--	-----

Тема 2.	Радянська течія руху Опору на окупованій українській території у роки Великої Вітчизняної війни	156
Тема 3.	Діяльність України на міжнародній арені в повоєнні роки (1944 – 1953 рр.)	160
Тема 4.	Відбудова промислового комплексу Української РСР	161
Тема 5.	Стан сільськогосподарського виробництва УРСР та рівень життя українського населення в другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр.	164
Тема 6.	Процес радянзації західноукраїнських земель у перше повоєнне десятиріччя	167
Тема 7.	Розвиток української культури в другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр.	169
Тема 8.	Українська РСР в період поміркованої десталінізації (1953 – 1956 рр.)	172
Тема 9.	Зміна державно-правового статусу України в “хрущовську добу” (1953 – 1964 рр.)	175
Тема 10.	Соціально-економічний розвиток Української РСР в другій половині 1950-х – середині 1960-х рр.	178
Тема 11.	Зародження дисидентського руху в Україні (друга половина 1950-х – початок 1960-х рр.).	181
Тема 12.	Перебудовчі процеси в Українській РСР (1985 – 1991 рр.)	183
Тема 13.	Наростання національно-визвольної боротьби в УРСР у роки “перебудови”	188
Тема 14.	Здобуття Україною незалежності	191
Тема 15.	Соціально-економічний розвиток України (1991 – 2009 рр.)	194

ВСТУП

Національна доктрина розвитку освіти передбачає створення необхідних умов для формування особистості й творчої самореалізації кожного, виховання людей, здатних ефективно працювати та вчитися протягом всього життя.

Головне завдання вищої школи України – проводити якісну підготовку фахівців, яка б задовольняла не тільки національні потреби, а й відповідала світовим стандартам. Студенти під час навчання у вищому навчальному закладі повинні оволодіти ґрунтовними теоретичними знаннями і практичними навичками, стати високопрофесійними спеціалістами, ознайомленими з основами організаційної та громадської роботи.

Зростання якості підготовки фахівців-істориків вимагає від сучасної вищої школи збільшення обсягу індивідуальної роботи професорсько-викладацького складу з кожним із студентів та впровадження інтенсивних методів навчання, орієнтованих на розвиток критичного самостійного мислення студентської молоді. У зв'язку з цим набуває актуальності вивчення методики організації самостійної роботи студентів.

Реформування вищої освіти гостро поставило питання про інтенсифікацію самостійної роботи студентів. З цією метою зросла кількість часу на їх самостійну підготовку за рахунок скорочення обов'язкового аудиторного навантаження. Якість виконання такого роду завдань у першу чергу залежить від знання студентами методики самостійної роботи та розуміння вимог, поставлених навчальною програмою та викладачем.

Курс “Новітня історія України” належить до нормативних навчальних дисциплін програми підготовки бакалаврів та магістрів-істориків. Він орієнтований на опанування студентами знань про минуле української держави, визначення її місця і ролі у світовій історії.

Самостійна робота студентів-істориків є основною формою оволодіння навчальним матеріалом у позааудиторний час. Згідно з робочим навчальним

планом дисципліни “Новітня історія України” на неї в середньому відводиться 94 години (V та VI семестри).

Правильна організація самостійної роботи сприяє розширенню та систематизації знань, вчить раціонально використовувати час для навчання, самостійно контролювати свою індивідуальну працю та підвищувати її результативність. Основними складовими ефективної самостійної роботи студентів є наявність відповідного інформаційно-методичного забезпечення та особистого бажання.

Процес, який спрямований на вивчення новітньої історії України, передбачає різноманітні форми самостійної роботи студентів. У представленому посібнику ми зупинились на основних із них, а саме: контрольній роботі та рефератах .

Підготовка контрольної роботи з курсу “Новітня історія України” є однією із форм позааудиторної роботи студентів заочної форми навчання. Обов’язковість її виконання передбачена навчальним планом вивчення дисципліни. Мета її проведення – сприяти глибокому оволодінню студентами однією з тем програмного матеріалу дисципліни.

Написання рефератів також є складовою частиною навчального процесу під час вивчення дисципліни “Новітня історія України” і має на меті допомогти студентам-історикам виробити уміння та навички в написанні самостійних праць, зокрема курсової роботи. Запропоновані в посібнику теми рефератів заздалегідь готуються студентами та обговорюються на різних етапах семінарських занять під керівництвом викладача у формі бесіди або співбесіди.

Запропоновані в навчально-методичному посібнику види самостійної роботи були складені авторами з метою зацікавити студентів-істориків курсом “Новітня історія України”, спонукати останніх до самостійного осмислення складних суспільних явищ і процесів, ознайомити з дискусійними поглядами на проблеми та дослідження їх на основі нових методологічних прийомів.

РОЗДІЛ 1
ОСНОВНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО НАПИСАННЯ
КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З КУРСУ
“НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”

1.1. Вимоги стосовно написання контрольної роботи:

- 1) виконання контрольної роботи з курсу “Новітня історія України” студентом-заочником передбачає розгорнуті відповіді на три питання, які складають зміст кожного завдання;
- 2) студент повинен обрати тему;
- 3) ознайомитись із планом;
- 4) вивчити рекомендовані джерела та літературу;
- 5) обрати фахові роботи, які написані з урахуванням нових тенденцій в дослідженні потрібних Вам історичних подій;
- 6) вибрати з них той матеріал, який допоможе розкрити кожне з питань плану;
- 7) приступити до їх (питання плану) послідовного висвітлення;
- 8) аргументовано і докладно викласти зміст кожного з трьох питань, використовуючи необхідну наукову та навчальну літературу;
- 9) в основному тексті роботи повинні бути посилання на використані джерела та літературу (наприклад, при запозиченні Вами чужої думки, статистичних даних тощо);
- 10) посилання потрібно розташовувати у квадратних дужках згідно із списком літератури (наприклад: [8]);
- 11) список джерел та літератури можна складати згідно появи посилань у тексті;
- 12) якщо в посиланнях Ви будете зазначати тільки порядковий номер джерела, то в списку джерел та літератури потрібно буде вказати

- сторінку, з якої отримана інформація (наприклад: [8, 43] – посилання в тексті; у списку джерел – 8. Лось Ф. Революція 1905 – 1907 гг. на Україні. – К., 1955. – С. 43 (сторінка, з якої використано інформацію);
- 13) в тому випадку, коли в квадратних дужках Вами буде зазначено не тільки порядковий номер посилання, але й сторінка, де знаходиться потрібний матеріал (наприклад: [8, 374] – перша цифра – номер джерела, друга – сторінка), тоді в списку джерел та літератури вказується тільки загальна кількість сторінок джерела (наприклад: Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. (Гл. ред.), Литвин В. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
- 14) до позитивних моментів контрольної роботи буде віднесено врахування альтернативних підходів до різних наукових проблем та ставлення до них автора роботи;
- 15) викладачі надають методичну допомогу студенту-заочнику шляхом проведення консультацій, на яких останній з'ясовує незрозумілі чи малозрозумілі для себе питання (корекція знань та вмінь студента);
- 16) знання і розуміння студентом змісту його роботи є обов'язковим. Вони можуть бути, за необхідністю, перевірені викладачем-екзаменатором під час складання студентом іспиту з даної дисципліни;
- 17) у випадку тотожності текстів робіт у 2-х і більше студентів всі вони (контрольні роботи) не будуть зараховані, незалежно від етапу, на якому тотожність буде виявлена.

1.2. Послідовність при оформленні контрольної роботи:

- 1) на титульній сторінці своєї роботи студент повинен зазначити:
- а) назву дисципліни;
 - б) тему роботи;
 - в) курс та групу;

- г) прізвище, ім'я та по батькові студента(ки);
- д) у правому куті титульного листа студент-заочник вказує прізвище, ім'я, по батькові викладача, який буде перевіряти контрольну роботу;
- 2) на другій сторінці записує перелік питань, які входять до завдання (або спочатку зазначає питання, а потім дає на нього відповідь);
- 3) в контрольній роботі, насамперед, має бути обґрунтована актуальність обраної студентом теми;
- 4) викладаючи зміст відповіді на кожне з питань, чітко відокремлюйте їх (питання) один від одного;
- 5) обсяг відповіді на кожне завдання повинен бути приблизно однаковим;
- 6) після кожного з питань необхідно робити короткі висновки, а в кінці контрольної роботи – загальний висновок з усієї теми;
- 7) у ході роботи слід використовувати вивчені джерела та літературу і робити на них посилання в тексті (5-8 одиниць). Це дасть змогу викладачу проконтролювати ступінь обізнаності студента з даною темою;
- 8) на останній сторінці, після списку використаних джерел та літератури, автору роботи належить поставити свій підпис і дату її виконання;
- 9) об'єм контрольної роботи повинен у середньому складати 10 – 12 сторінок учнівського зошита або не менше 15 друкованих аркушів.

1.3. Умови рецензування контрольної роботи з курсу “Новітня історія України”:

- 1) студент-заочник III курсу повинен здати на перевірку викладачеві свою контрольну роботу не пізніше, ніж за 10 днів до дати складання іспиту з даної дисципліни;
- 2) при її перевірці викладач враховує виконання студентом усіх необхідних вимог до контрольної роботи з курсу “Новітня історія України”, які були зазначені вище у тексті;

- 3) студенту обов'язково потрібно ознайомитись із зауваженнями та рекомендаціями викладача-рецензента.

1.4. Критерії оцінювання виконання завдань контрольної роботи для студентів-заочників

При оцінюванні даного виду самостійної роботи викладачем-рецензентом обов'язково буде враховано глибину викладеного теоретичного матеріалу, самостійність виконання завдань студентом, вміння ним проводити порівняльний аналіз, вчасне виконання та подачу на перевірку контрольної роботи.

Кожне питання буде оцінюватися окремо за чотирибальною системою. Після перевірки всіх завдань бали додаються. Загальна оцінка за контрольну роботу обчислюється як середньоарифметична з трьох питань теми.

Оцінка за контрольну роботу виставляється за національною шкалою (4-ю системою):

- 1) **“відмінно”** – коли завдання контрольної роботи виконані студентом на високому рівні. Він показав не тільки глибокі знання матеріалу та грамотно і логічно його виклав, без (або з однією незначною) помилок, але й вчасно здав свою роботу на перевірку викладачу;
- 2) **“добре”** – всі питання теми розкриті правильно, але є дві чи три помилки в змісті контрольної роботи, яка теж здана студентом на перевірку вчасно;
- 3) **“задовільно”** – не повністю виконане завдання, а саме: розкриті одне чи два з трьох запропонованих питань, відсутні посилання або список використаних джерел та літератури. Виявлено більше трьох помилок у роботі;
- 4) **“незадовільно”** – коли зміст роботи не відповідає назві теми або завдання виконані при значних порушеннях вимог щодо контрольної роботи. У цьому випадку студент-заочник зобов'язаний переписати свою роботу.

РОЗДІЛ 2
ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”
(ПЛАН, МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ЗАВДАНЬ,
СПИСКИ РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

V СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Українські землі в складі Російської імперії на межі XIX – XX ст.

1. Особливості соціально-економічного розвитку.
2. Виникнення масового національного руху.
3. Початок формування партійно-політичної системи.

Методичні вказівки:

Роботу над відповіддю до **першого питання** студенту доцільно розпочати з ґрунтового дослідження соціально-економічних процесів в Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. У контексті розгляду проблеми варто з’ясувати результати впливу російського підпорядкування українських земель на їх соціально-економічне становище.

Важливою складовою цього питання є стан розвитку промислового виробництва. У першу чергу потрібно розкрити причини перетворення Наддніпрянщини на одну із найрозвинутіших в економічному плані частин Російської імперії. Крім цього, вказати всі промислові райони загальноімперського значення, які склалися на цей час в Наддніпрянській Україні. Далі необхідно зазначити про найбільш потужні промислові об’єкти, звернути увагу на концентрацію виробництва, проблему специфіки економічного розвитку різних українських регіонів, темпи та масштаби промислового виробництва, місце української промисловості в

загальноросійському економічному комплексі. Предметного розгляду заслуговують і такі проблеми, як: утворення великих монополістичних об'єднань, вклад іноземних інвестицій в українське промислове виробництво, зрощування промислового капіталу з банківським, зростання чисельності робітничого класу та джерела його поповнення тощо.

Детально слід висвітлити і особливості розвитку сільськогосподарського виробництва на межі XIX – XX ст. Потрібно звернути увагу на умови, в яких перебувала відповідна галузь народного господарства, вказати на стан її агротехнічного забезпечення та позитивні зрушення, які вона зазнала у вказаний період. Наступне, на що студент звертає увагу, так це розкриття становища українського селянства. Важливими складовими даної проблеми залишаються селянський рух опору та міграція українського сільського населення, доцільно глибоко розкрити причини, суть та наслідки цих процесів. Крім того, не менш докладною повинна бути і характеристика української селянської кооперації.

У **другому питанні** студенту необхідно на основі комплексного аналізу розкрити процес українського національного відродження кінця XIX – початку XX ст. Для цього потрібно буде не лише дослідити передумови формування українського суспільно-політичного руху, охарактеризувати зміни, які відбулися в організаційному оформленні національного руху та визначити його основні тенденції, напрямки і течії, але й розглянути зміст й специфіку роботи українських культурних та громадсько-політичних організацій, охарактеризувати еволюцію українського національного руху, його основні етапи.

Третє питання присвячене історії розвитку партійно-політичної системи на українських етнічних землях в складі Російської імперії на межі XIX – XX ст.

Грунтовного дослідження потребують процеси зародження, еволюції та діяльності політичних партій та організацій в підросійській Україні

наприкінці XIX – на початку XX ст. Розкрийте історичні передумови виникнення партійно-політичної системи; з'ясуйте особливості її становлення, висвітліть програмні засади і громадську діяльність українських партій та організацій; зазначте історичних й ідейних попередників українських та загальноросійських політичних партій; покажіть взаємовплив українських і російських партійно-політичних структур та їх ідеологічних доктрин на стан і розвиток партійного життя; проаналізуйте програмні положення й практичну діяльність національних організацій самостійницького, соціал-демократичного та ліберального спрямувань; охарактеризуйте їх стратегію і тактику у національно-визвольному русі початку XX ст.; визначте місце та роль українських політичних партій у суспільно-політичному житті; здійсніть порівняльний аналіз основних тенденцій становлення партійно-політичних систем у Наддніпрянщині та в Західній Україні.

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одиссей, 2004. – 494 с.
2. Історія робітничого класу УРСР: у 2-х т. Т. 2. – К.: Наук. думка, 1967. – 508 с.
3. Історія України XX – поч. XXI ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
4. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 1. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
5. Лисенко О. В. Внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети українців на початку XX ст. // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Вип. 16. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 336-347.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.

7. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XX ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.
8. Політична історія України XX ст.: У 6 т. Т 1.: На зламі століть (кін. XIX ст. – 1917 р.) / Ред. І. Ф. Курас. – К.: Генеза, 2002. – 420 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
10. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 340 с.
11. Україна крізь віки. В 15 т. Т. 9.: Національне відродження України. / В. Г. Сарбей. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
12. Устименко В. Етнополітичні процеси в Україні на початку XX ст.: стан та особливості. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – 82 с.
13. Шляхов О. Б. До питання про ступінь розвитку капіталізму в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Вип. 16. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 25-36.

Тема 2. Західноукраїнські землі в кінці XIX – на початку XX ст.

1. Специфіка соціально-економічного розвитку.
2. Участь українців у політичному житті Австро-Угорщини.
3. Активізація українського національно-визвольного руху на Галичині, в Буковині та Закарпатті.

Методичні вказівки:

Відповідь на **перше питання** студенту доцільно розпочати з характеристики соціально-економічної ситуації в західноукраїнському регіоні

Австро-Угорської імперії на межі XIX – XX ст., обов'язково розкривши не тільки причини її змін, але й основні риси господарського розвитку краю.

Виклад змісту питання варто продовжити детальним аналізом становища в промисловому виробництві. Особливу увагу зверніть на рівномірність його розвитку, стан провідних галузей, залучення іноземних фінансових інвестицій у розвиток фабрично-заводської промисловості, монополістичні об'єднання, концентрацію виробництва, зростання кількості робітничого класу, безробіття та страйки тощо. Крім того, необхідно пояснити, чи завершилося формування основних галузей промисловості й визначились головні напрямки її подальшого розвитку?

Ґрунтовного дослідження потребує і така проблема, як умови розвитку сільськогосподарського виробництва на теренах Західної України. Важливі висновки по соціально-економічному становищу західноукраїнського селянства наприкінці XIX – на початку XX ст. можна отримати при комплексній оцінці стану реалізації стратегії економічної та соціальної політики австро-угорської влади у сфері господарювання на селі. З'ясуйте, яке місце відводилось аграрному сектору в економіці краю? В якому стані він перебував на межі XIX – XX ст.? Зазначте провідні галузі сільськогосподарського виробництва. Одне із важливих місць в роботі студента має посісти характеристика українського кооперативного руху. Неодмінно зазначте, яку роль в економічному житті західноукраїнського села відіграли кооперативи?

Наступне, на що Ви звертаєте увагу, – це на еміграційний рух. Обов'язково розкрийте причини масового виїзду українського населення за кордон та ставлення імперської адміністрації у Західній Україні до цієї проблеми. Крім того, вкажіть, які країни та чому обирались українцями для постійного місця проживання, а до яких вони їздили на сезонні роботи? Розкрийте вплив еміграційних процесів на соціально-економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток західноукраїнських земель.

Друге питання присвячене характеристиці політичного життя на українських етнічних землях в складі Австро-Угорської імперії в умовах формування модерного громадянського суспільства.

Визначте головні риси суспільного розвитку краю в кінці XIX – на початку XX ст.

Проаналізуйте загальні закономірності та особливості формування партійної системи в західноукраїнському регіоні; дослідіть процес виникнення перших українських політичних партій та організацій; висвітліть питання типології й класифікації партійно-політичних угруповань; зазначте програмні засади, соціальну базу, організаційну мережу, основні напрямки теоретичної й практичної діяльності політичних партій та об'єднань по реалізації власних стратегічних і тактичних завдань; розкрийте основні фактори активізації громадської діяльності українських партій Східної Галичини на початку XX ст.; дослідіть вплив першої російської революції 1905 – 1907 рр. на стан партійно-політичного життя в краї; вкажіть гальмівні тенденції, які позначилися на стані партійно-політичного життя в Східній Галичині в 1908 р.; з'ясуйте місце та роль політичних партій та організацій у суспільно-політичному житті західноукраїнського регіону в зазначений період.

Наступне чому необхідно приділити увагу – це боротьбі в Західній Україні за загальне виборче право. Характеризуючи діяльність українських депутатів у австрійському парламенті та галицькому сеймі, не забудьте висвітлити результати їхньої боротьби за реформування виборчої системи на засадах демократичних принципів. З'ясуйте, чи включалось у боротьбу за загальне виборче право українське селянство?

При підготовці відповіді на **третє питання** доцільно зосередити увагу на з'ясування причин, характеру, рушійних сил та наслідків наростання національно-визвольного руху на західноукраїнських землях на межі XIX – XX ст.

На основі порівняльного аналізу продемонструйте своєрідність національного руху в Галичині, на Буковині та Закарпатті.

Так як, Галичина вважалась головним регіоном українського національного життя на західноукраїнських землях, то і системне дослідження проблеми варто розпочинати саме з неї. В першу чергу, студенту потрібно встановити основні стадії розвитку та причини посилення національно-визвольної боротьби в 1900 – 1914 рр. Далі, окреслити першочергові питання, які постали перед українським суспільством Галичини у боротьбі за національне визволення та зазначити шляхи їх вирішення.

Детальному аналізу підлягає і проблема формування свідомої своїх політичних інтересів української спільноти. Неодмінно зазначте рівень активності українського селянства Галичини у процесі боротьби за національне визволення.

Предметного розгляду заслуговують україно-польські відносини на західноукраїнських землях на початку ХХ ст., зокрема зверніть увагу на протистояння українського та польського представництв у законодавчих органах Австро-Угорщини. Неодмінно зазначте про польсько-українське позиціонування під час реформування виборчого законодавства до австрійського парламенту й галицького сейму, вкажіть позиції польських і українських політиків.

Грунтовного дослідження потребує проблема здобуття політичних прав для українців. Висвітліть боротьбу українських політичних сил за вирішення національного питання на рівні галицького крайового сейму й австрійського парламенту. Крім того, Вам необхідно зазначити про поєднання політичної боротьби з соціалістичними виступами робітників та селян.

Далі студент акцентує свою увагу на розбудові українського національного життя. Не забудьте розкрити особливості боротьби

українських національно-визвольних сил Галичини за відкриття українського університету у м. Львові та вказати на її результати.

У контексті розгляду проблеми доцільно було б зупинитись на оцінці політики владних структур Австро-Угорської імперії щодо українського руху. Обов'язково встановіть головну причину та розкрийте сутність зміни поведінки офіційного Відня щодо вирішення українського питання в Галичині.

Наступне про що зазначає студент в своїй роботі, – це про національно-визвольний рух на Буковині. Обов'язково напишіть про скликання Національної Ради в Чернівцях у 1905 р.; утворення Радикальної партії; відродження товариства “Руська Рада”; боротьбу за введення загального, прямого, рівного виборчого права; діяльність народовців; розвиток молодіжного спортивно-пожежного товариства “Січ”, союзу хліборобських спілок Буковини “Селянська каса” та українських культурно-освітніх товариств (“Руська бесіда”, “Руський народний дім” та інші).

Не менш важливою складовою частиною третього питання залишається і розвиток українського національного руху на Закарпатті в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Розкрийте його особливості.

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
4. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ – ХХ ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.

5. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т 1.: На зламі століть (кін. ХІХ ст. – 1917 р.). / Ред. І. Ф. Курас. – К.: Генеза, 2002. – 420 с.
6. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
7. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
8. Україна крізь віки. В 15 т. Т. 9.: Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.

Тема 3. Українська культура початку ХХ ст.

1. Стан освіти та науки.
2. Розвиток української літератури.
3. Мистецьке життя.

Методичні вказівки:

При підготовці **першого питання** слід приділити увагу розвитку системи освіти на українських етнографічних землях в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Встановіть основні відмінності в організації навчального процесу в підросійській та Західній Україні. Студенту потрібно буде розкрити не лише сутність освітньої політики імперських режимів щодо українців, а й зазначити рівень грамотності дорослого населення, темпи розширення мережі шкільних закладів, ступінь доступності освіти, соціальний та національний склад учнівської та студентської молоді.

Не менш ґрунтовного дослідження потребує і проблема розвитку української науки. Визначте роль наукової еліти у національно-культурному відродженні України на рубежі ХІХ – ХХ ст. Зверніть особливу увагу на досягнення в історичній науці, зазначте прізвища та наукові праці відомих українських істориків цього періоду. Це ж стосується й інших наукових галузей.

Друге питання розпочніть з інформації про вплив активізації національного руху та посилення соціальної боротьби мас на український літературний процес. Крім того, вкажіть теми із життя українського народу, які були провідними в українській літературі початку ХХ ст. Також у своїй роботі зазначте про творчу діяльність: О. Олеся, М. Чернявського, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Винниченка, В. Стефаника, М. Черемшини, Л. Мартовича, О. Маковея. Неодмінно з'ясуйте, в чому полягала історична заслуга української літератури? Хто, на Вашу думку, з українських прозаїків і поетів зробив найбільший внесок у справу відродження нації? Обґрунтуйте відповідь.

Роботу над **третім питанням** студент розпочинає з визначення характерних рис та особливостей розвитку українського мистецтва початку ХХ ст. Після чого, Він переходить до з'ясування основних тенденцій, специфіки та форм націотворчих процесів в таких галузях української культури, як – театр, кіно, музика та образотворче мистецтво.

Виклад змісту питання варто продовжити детальним аналізом шляхів та проблем розвитку українського театру в названий період. Обов'язково напишіть про продовження розпочатого ще в другій половині ХІХ ст. піднесення українського театрального мистецтва, створення першого українського стаціонарного професійного театру, творчу діяльність І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського, М. Заньковецької. Зазначте, які українські п'єси, написані на початку ХХ ст., є Вашими найулюбленішими?

Не меншої уваги потребує кіномистецький процес в Україні. Що Вам відомо про перші кроки українського кіно?

Відповідне місце у роботі студента має посісти історія української музики кінця ХІХ – початку ХХ ст. Охарактеризуйте стан розвитку музичної культури, вкажіть чинники, які впливали на цей процес? З ім'ям яких композиторів були пов'язані найбільші музичні досягнення українства?

У такому ж плані потрібно висвітлити і становище українського образотворчого мистецтва. Дослідіть, які нові тенденції з'явилися в українській архітектурі на початку ХХ ст.? Зазначте напрямки, художні методи, стилі, школи та групи в українському живописі. Напишіть про досягнення, якими відзначився даний вид образотворчого мистецтва. Вкажіть імена та роботи всесвітньо відомих українських скульпторів та живописців.

Рекомендована література:

1. Буравченко Д. А. Культурна ситуація в Україні на початку ХХ ст. // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – Вип. 16. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 362-371.
2. Боулт Д. Національний за формою, інтернаціональний за змістом: модернізм в Україні: 1910 – 1920 рр. // АРТ – Ukraine. – 2010. – № 1(14). – С. 166-175.
3. Історія світової та української культури: підруч. / Гречанко В., Чорний І., Кушнірчук В., Рожко В. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн. 1.: Перша половина ХХ століття: навч. посіб. / Данчика В. Г. – К.: Либідь, 1998. – 462 с.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
7. Онопрієнко В. І. Історія української науки ХІХ – ХХ ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
8. Пилипенко О. Система освіти в Україні на рубежі ХІХ – ХХ ст. // Київська старовина. – 2004. – № 6. – С. 31-40.
9. Попович М. Нариси історії української культури. – К., 1998. – 728 с.

10. Україна крізь віки. В 15 т. Т 9.: Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К.: Альтернатива, 1999. – 336 с.
11. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / Дещинський Л. Є., Денисов Я. Я., Цубов Л. В. та ін. – Львів: Бескид-Біт, 2005. – 304 с.
12. <http://www.refine.org.ua/pageid-2522-1.html>/Українська культура XIX – початок XX ст.

Тема 4. Наддніпрянщина в період російської революції 1905 – 1907 рр.

1. Передумови та початок революції. Компанія громадянської непокори в Наддніпрянській Україні на першому революційному етапі.
2. Радикалізація революційного руху в Російській імперії та її особливості в Наддніпрянщині.
3. Національно-культурні здобутки українства революційної доби.

Методичні вказівки:

У першому питанні необхідно розкрити основні причини визрівання передумов революції 1905 – 1907 р., визначити її характер та рушійні сили, зазначити привід щодо її початку, вказати підстави до розгортання масових революційних виступів.

У контексті розгляду проблеми слід приділити увагу робітничому руху в Наддніпрянщині. Окресліть специфіку та поясніть динаміку його розвитку навесні – влітку 1905 р. В обов'язковому порядку розкрийте мету, завдання, форми, методи та результати боротьби. Крім того, дослідіть тенденції зміни соціальної напруги в робітничому середовищі.

Не менш глибокого аналізу потребують і революційні виступи в армії та на флоті на початковому етапі революції. Визначте своєрідність проявів

непокори в Збройних Силах Російської імперії. Однією із важливих складових названого підпитання залишається повстання на броненосці “Потьомкін”, Вам необхідно висвітлити його причини, хід подій та історичне значення.

У такому ж плані слід охарактеризувати і український селянський рух. Відповідне підпитання складається із широкого кола проблем, які потребують предметного дослідження – політична, соціальна та військова діяльність українського селянства. Отже, студент в контрольній роботі має конкретизувати інваріантні характеристики селянського руху, а саме: причини, зміст, цілі, характер, напрямки, форми, специфіку та головні результати. Чи згодні Ви з твердженням, що революція 1905 – 1907 рр. була селянською? Обґрунтуйте свою відповідь.

Крім того, Вам потрібно буде з’ясувати вплив політичних партій і організації на масову свідомість. Для цього, студенту варто проаналізувати не лише їх стратегію і тактику, форми та методи практичної діяльності на першому етапі революції, але й зазначити рейтинг підтримки чи не підтримки останніх різними верствами населення.

Відповідь на **друге питання**, доцільно було б розпочати із характеристики жовтневого політичного страйку, вказавши на причини, які спричинили його проведення, хід та результати.

Розкриття питання необхідно продовжити інформацією про початок легальної політичної діяльності на теренах Наддніпрянщини. З’ясуйте, в чому вона проявилась? Визначте загальні та особливі риси в становленні та діяльності загальноросійських та українських політичних партій після проголошення жовтневого Маніфесту. Не меншої уваги студента потребує і проблема створення та функціонування рад робітничих депутатів та професійних спілок в Наддніпрянській Україні.

Далі в своїй роботі Ви зазначаєте про український селянський рух, революційні виступи в армії та на флоті, збройні повстання робітників у

східноукраїнському регіоні. Поясніть, наскільки такі форми протесту населення були виправдані?

Ще однією важливою складовою питання залишається реакція влади на опозиційні виступи в Україні, розкрийте її сутність.

Опрацювавши рекомендовану навчальну та наукову літературу до **третього питання**, здійсніть системний аналіз історії українського національного руху на різних етапах революційної боротьби, обов'язково позначаючи відмінності в його розвитку на кожному із них.

Під час виконання завдання, студенту необхідно звернути увагу на події, які сприяли значній інтенсифікації українського культурного життя. Неодмінно зазначте про національні вимоги українців та поступки царизму з цього приводу. Крім того, наведіть факти, які засвідчують про небувале доти національно-культурне піднесення в Наддніпрянщині у роки першої російської революції.

Ґрунтовному аналізу підлягають такі складові національно-культурного руху українців, як освітній, видавничий та просвітницький. Студенту потрібно розкрити не тільки передумови становлення, історичне значення, основні соціально-економічні та ідеологічні особливості їх розвитку в роки революції 1905 – 1907 рр., але й актуальні проблеми відповідних рухів у згаданий нами період. Визначте, в яких умовах розвивався культурно-освітній рух, які проблеми стояли на шляху українізації та демократизації освіти. Дослідіть особливості функціонування таких активних чинників національно-культурного процесу в підросійській Україні, як періодичні видання та книговидавництво. Охарактеризуйте діяльність безпосередніх учасників національно-культурного руху, – просвітніх товариств і установ. Неодмінно зазначте і про внесок україномовної преси в популяризацію національної культури серед прогресивної наддніпрянської громадськості та широких народних мас.

Рекомендована література:

1. Второй период революции 1906 – 1907 гг. / Трусова Н. С. – М.: Наука, 1965. – 522 с.
2. Лось Ф. Революция 1905 – 1907 гг. на Украине. – К.: АН УРСР, 1955. – 404 с.
3. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т 1.: На зламі століть (кін. ХІХ ст. – 1917 р.) / ред. І. Ф. Курас. – К.: Генеза, 2002. – 420 с.
4. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
5. Революційна боротьба трудящих України в 1905 – 1907 рр. / АН УРСР. Інститут історії; редкол.: В. Г. Сарбей (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1980. – 285 с.
6. Ресент О. П. Революційні та соціальні рухи трудящих мас України: До 100-річчя Першої російської революції 1905 – 1907 рр. // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 89-107.
7. Україна крізь віки. В 15 т. Т 9.: Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
8. Чорна Т. Народні виступи на початку ХХ ст. // Історія України. – 2001. – № 15. – С. 10-11.
9. Шморгун П. 1905-й рік на Україні. – Х., 1966. – 187 с.
10. <http://history.vn.ua/book/boyko/60.html>/Україна в роки першої російської революції 1905 – 1907 рр.
11. <http://histua.com/ua/istorja-ukraini/> Україна в роки російської російської революції 1905 – 1907 рр.

Тема 5. Політичний курс Української Центральної Ради

1. Створення та діяльність українського національного уряду.
2. Центральна Рада в боротьбі за автономію України. I та II Універсали.

3. Проголошення Української Народної Республіки самостійною республікою. III та IV Універсали.

Методичні вказівки:

Робота над змістом **першого питання** зводиться до комплексного дослідження історії українського уряду доби Центральної Ради. Об'єктом вивчення є його державотворча діяльність. Предметом – теоретичні та нормативно-правові засади організації та функціонування Генерального Секретаріату в його наступності, зміні структури, практиці розбудови української державності та нормотворчій діяльності.

У першу чергу, студенту необхідно приділити увагу правовим засадам, принципам й особливостям формування Генерального Секретаріату, виявити його партійний та соціальний склад.

Наступне, – з'ясувати компетенцію уряду “першої” УНР, при цьому дослідивши особливості його нормотворчої й організаційно-розпорядчої діяльності та зазначивши її співвідношення з компетенцією вищого законодавчого органу.

Далі, необхідно виявити та розкрити характер взаємовідносин Генерального Секретаріату спочатку з Тимчасовим урядом, а потім з Радою Народних Комісарів Росії. Окремо Ви розглядаєте співробітництво вищого виконавчого органу з місцевими органами державного управління.

Відповідь на **друге питання** доцільно розпочати з аналізу перших кроків Центральної Ради у боротьбі за автономію і розгортання українізації, показати відносини між різними суспільно-політичними організаціями в Україні, а також позицію загальноросійських партій у ставленні до революційно-демократичних подій в Україні.

Крім того, необхідно, принаймні в загальних рисах, охарактеризувати державотворчу діяльність Української Центральної Ради у період між лютим і жовтнем 1917 р., розкрити її взаємовідносини з Тимчасовим урядом Росії.

Безумовно центральне місце у даному питанні відводиться офіційним заявам Центральної Ради, в яких проголошувалися основні принципи її внутрішньої та зовнішньої політики. Студенту потрібно розкрити зміст і політичну суть Декларації Генерального секретаріату, I та II Універсалів, а також Декларації Тимчасового уряду з питань національно-державного будівництва і його інструкції Генеральному секретаріату.

Паралельно з цим необхідно ґрунтовно дослідити процес боротьби різних політичних сил в Україні навколо ідеї скликання Всеукраїнських Установчих зборів, зв'язати ці дві проблеми з діяльністю Української Центральної Ради та із встановленням автономії у рамках російської демократичної федерації.

Завершити відповідь на друге питання рекомендуємо ґрунтовним аналізом соціально-економічного і політичного становища в Україні в умовах загальної революційної кризи восени 1917 р.

Розкриваючи **третє питання**, студент-заочник повинен звернути увагу на своєрідну політичну ситуацію, що склалася в Україні після Петроградського збройного повстання. Тут за владу боролися три основні сили: прибічники поваленого Тимчасового уряду, збільшовизовані Ради робітничих і солдатських депутатів та Центральна Рада.

Необхідно також підкреслити, що прийняття III Універсалу і проголошення суверенної Української Народної Республіки відбулося на засіданні Малої ради, а не на широкому представницькому форумі. Це є однією з причин того, що визнання III Універсалу по всій території України ускладнювалося. За цим Універсалом УНР зберігала федеративні відносини з демократичною Росією (але не радянською), декларувала проведення аграрної реформи, проголошувала основні принципи міжнародної політики та участь у мирних переговорах. Значне місце в Універсалі посідали питання державного будівництва, місцевого самоврядування, формування національних збройних сил.

Продовжуючи розповідь про політику Центральної Ради після жовтневих подій, студенту необхідно буде спинитися на характеристиці взаємовідносин між нею й урядом Радянської Росії, обов'язково проаналізувавши причини їх загострення та переростання у воєнний конфлікт. На цьому фоні доцільно глибоко розкрити зміст IV Універсалу, обов'язково зазначте чинники, що зумовили його прийняття та підкресліть принципову різницю в плані державотворчої діяльності Української Центральної Ради між змістом III і IV Універсалів.

Рекомендована література:

1. Василенко Т. Універсали Центральної Ради: яка їх цінність для історії України // Історія в школі. – 2001. – № 1. – С. 35-39.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
3. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
4. Кульчицький С. В. Нотатки про українські революції. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 87с.
5. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
6. Мироненко О. Світоч української державності політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. – К.: Друкарня МВС України, 1995. – 328 с.
7. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд.

- В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
10. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
 11. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917 – 1920 рр. – К.: Українська Видавнича Спілка. – 1999. – 412 с.
 12. Солдатенко В. Україна в революційну добу: Історичне есе-хроніки. У 4-х т. Т. 1. Рік: 1917 / Ред. А. М. Невежина. – Х.: Прапор, 2008. – 558 с.
 13. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
 14. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Рєєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
 15. [http://myref.org.ua/index.php?option/content/task/view/id/465/Українська Центральна Рада](http://myref.org.ua/index.php?option/content/task/view/id/465/Українська_Центральна_Рада)

Тема 6. Внутрішня політика гетьмана П. Скоропадського

1. Формування вищих та місцевих органів виконавчої влади та самоврядування.
2. Законодавча діяльність Гетьманату.
3. Соціально-економічна політика уряду.

Методичні вказівки:

У першому питанні студент приділяє увагу державотворчим процесам 1918 р. – одного із важливих періодів в історії відродження української державності.

Дослідіть проблему організації державного управління в умовах перехідного періоду. Обов'язково зазначте свою думку з приводу наступних тверджень: “система гетьманського правління була вітчизняною моделлю авторитаризму” та “гетьманська система державного управління створювалась тимчасово”.

Розкривати характер державно-управлінських відносин в гетьманській державі, доцільно було б із аналізу ситуації, яка склалась у відповідній галузі напередодні встановлення гетьманського режиму в Україні. Далі студент визначає рівень легітимності системи державного управління в Українській Державі, виявляє статус гетьмана, розкриває структуру та компетенцію центральних та місцевих органів державного управління, зазначає їх форми та методи управлінської діяльності, відображає сутність взаємовідносин між владними органами та населенням, характеризує основні напрями державно-управлінської діяльності гетьманської адміністрації.

Студенту під час підготовки відповіді на питання, для всестороннього висвітлення проблеми, необхідно буде звернутись до матеріалів першоджерел. Мається на увазі перші програмні документи останнього українського гетьмана Закони про тимчасовий державний устрій України, а саме: “Про гетьманську владу”, “Права і обов'язки Українських Козаків і Громадян”, “Про закони”, “Про Раду Міністрів і Міністрів”, “Про Фінансову Раду”, “Про Генеральний Суд”, та “Грамоту до всього українського народу”. Результатом фундаментального дослідження змісту відповідних маніфестів, повинно бути схематичне відображення ним в контрольній роботі – системи органів влади та управління Гетьманату. Неодмінно зазначте, чи вдалося П. Скоропадському створити більш дієздатний адміністративний апарат, ніж той, який функціонував за доби Центральної Ради та навести порядок в Україні?

Крім того, студенту потрібно буде здійснити комплексний аналіз державної політики Гетьманату, в плані становлення органів місцевого

самоврядування. Визначте мотиви реформування виконавчої вертикалі владних установ на місцях. Охарактеризуйте взаємовідносини органів місцевого самоврядування із вищою виконавчою владою. Розкрийте позицію провідних кіл громадськості та опозиційних сил відносно реорганізації дум і земств.

Відповідно до назви, зміст **другого питання** має стосуватися проблеми становлення, розвитку та функціонування системи законодавства Української Держави, а особливо проблеми його застосування в умовах конкретно-історичних обставин. Мова піде про правотворчий процес доби Гетьманату П. Скоропадського – важливого етапу вітчизняної новітньої історії в плані творення національного права.

Ґрунтовного вивчення потребує законодавча база Української Держави. Охарактеризуйте державно-правові процеси. Неодмінно зазначте про позитивні здобутки українських законодавців у різних галузях права.

Отже, розкриваючи питання студенту доцільно було б дати пояснення, в чому саме, на його думку, проявлялась своєрідність становища гетьмана? Чому П. Скоропадський не брався за створення нової конституції?

Крім того, необхідно буде зазначити і про розробку процедури нормотворчості та законодавчої програми в перші місяці правління П. Скоропадського. Приділіть увагу основоположним документам, що заклали підґрунтя правотворчого процесу Гетьманату. Зазначте, чи можна їх вважати прогресивними правовими документами на той час?

Далі у своїй відповіді студент згадує про використання Радою Міністрів кращих здобутків своїх попередників у галузі законодавства. Вкажіть, які саме? Право законодавчої ініціативи поряд з гетьманом отримали міністри, які мали подавати законопроекти на розгляд Раді Міністрів. Хто їх (законопроекти) затверджував після ухвали урядом? Скільки нових нормативно-правових актів було видано протягом всього часу існування гетьманського режиму? Оцінка законодавчої діяльності гетьманського уряду

дана П. Скоропадським у другій “Грамоті до українського народу” (22 жовтня 1918 р.). Розкрийте її зміст. Дайте порівняльну характеристику Конституції УНР, інших законодавчих актів прийнятих Українською Центральною Радою та правових документів гетьманського періоду.

Робота над **третім питанням** має звестися до створення комплексної, джерельно обґрунтованої картини урядової політики Гетьманату в промислово-торгівельній, фінансово-грошовій, транспортній галузях народного господарства України.

Студенту варто розкрити не лише здобутки гетьманського уряду в організації виробництва і торгівлі, а й виявити та зазначити кризові явища в промислово-торгівельному секторі економіки. Обов’язково приділіть увагу робітничому питанню. Висвітлюючи становище робітників в Україні, не обмежуйтеся лише соціально-економічним аспектом проблеми, зазначте і про його духовно-культурне життя.

Не меншої уваги потребує і єдина транспортна система Української Держави. Характеризуючи роботу транспорту за період з квітня по грудень 1918 р., напишіть про його розвиток та вдосконалення, про задоволення ним потреб населення у перевезеннях та відповідності останнього вимогам суспільного виробництва.

Всебічному аналізу підлягає, як внутрішня фінансова політика гетьманського уряду, так і національна грошова система Української Держави. Отже, при дослідженні даної проблеми, студенту, в першу чергу, слід звернути увагу на сутність урядової фінансової політики, її підстави та доцільність запровадження. Далі Він висвітлює устрій та структуру урядових фінансових інституцій та установ. Крім того, детальної оцінки потребує і правова база розбудови вітчизняних фінансів.

Наступне про що студент зазначає в своїй роботі, – це про грошову систему Гетьманату. Розкрийте процес формування вітчизняної грошової

системи в Українській Державі. Охарактеризуйте правову базу її розбудови. Визначте підстави запровадження національних грошових знаків та фінансової системи та по можливості дослідіть їх зв'язок з тодішніми фінансово-економічними, державно-грошовими та політичними поглядами у світі.

І на останок, пояснить, чи вдалося гетьманському уряду подолати несприятливу соціально-економічну ситуацію в державі?

Рекомендована література:

1. Горак В. С. Українська гетьманська держава 1918 року у світлі споминів її сучасників. – К.: Стилос, 2010. – 200 с
2. Дорошенко Д. Українська гетьманська держава 1918 р. – Нью-Йорк, 1954. – 352 с.
3. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
4. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
5. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
6. Кульчицький С. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: 1918 р. // Історія України. – 1998. – Трав. (№ 18). – С. 1-2.
7. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
8. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917 – 1920 рр. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1999. – 412 с.
9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.

10. Тимочко Н. О. Економічна історія України: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
12. <http://www.ya2004.com.ua/2008/09/12/1286/>Павло Скоропадський, або нетривала монархія.

Тема 7. Прихід до влади Директорії УНР

1. Формування та діяльність політичної опозиції.
2. Створення Директорії та її склад.
3. Повалення гетьманського режиму.

Методичні вказівки:

Відповідь на **перше питання** доцільно розпочати із детального аналізу соціально-політичної і воєнної ситуації в Україні.

Далі студенту необхідно зосередити увагу на опозиційних партіях та організаціях, які не підтримували гетьманський режим. Розпочніть із з'ясування причин появи політичної опозиції в добу Гетьманату, неодмінно роблячи наголос на її специфіці. Ділі переходьте до характеристики різних типів опозиції, встановивши їх місце в політичній системі Української Держави. Обов'язково зазначте про основні види тактики, які застосовували опозиціонери та функції, які виконувала політична опозиція гетьманському уряду. Після чого, висвітлюєте процес створення в державному апараті “груп тиску”, які знаходячись в опозиції щодо певних напрямів чи засобів діяльності гетьманського уряду тиснули на нього “зсередини”. Логічним продовженням викладу цього питання є характеристика взаємовідносин між гетьманськими владними структурами та опозиційною силою, вкажіть на тип відповідних контактів. В контексті розгляду даної проблеми не забудьте приділити увагу переговорному процесу між політичними опонентами та причинами зриву домовленостей між ними.

Крім того, предметного дослідження потребують селянський та робітничий рухи, виявіть рівень впливу суб'єктів політичної опозиції на відповідні форми соціального протесту.

Робота студента-заочника над змістом **другого питання** зводиться до всестороннього дослідження історії Директорії УНР на початковому етапі її існування. Обов'язково, розкрийте мету її заснування та окресліть функції, якими вона наділялася. Наступне, про, що Ви зазначаєте в своїй роботі, так це про соціальний та партійний склад Директорії. Охарактеризуйте його. Крім того, студенту потрібно буде вказати не лише прізвища її найбільш активних політичних та воєнних діячів, а й пояснити, чим саме вони відзначились.

Третє питання присвячене основним напрямкам діяльності Директорії в статусі революційного органу та акціям громадської непокори в Україні.

У контрольній роботі студент по-перше, розкриває роль та значення політичної опозиції в поваленні Гетьманату П. Скоропадського, а по-друге, зазначає основні уроки досвіду її функціонування в складі Української Держави.

В обов'язковому порядку Ваша контрольна робота повинна містити наступний матеріал: звернення Директорії до населення із закликом до збройної боротьби проти гетьманського режиму; переговори Директорії із російської стороною, Антантою, представниками німецької та австро-угорської окупаційної адміністрації в Україні; програмні зобов'язання Директорії перед населенням, рівень підтримки останньої народними масами, в першу чергу селянством; перехід на бік Директорії частини гетьманських військ, хід подій та історичне значення бойового зіткнення між владними і повстанськими збройними силами під с. Мотовилівкою, облога м. Києва; зречення влади П. Скоропадським.

Рекомендована література:

1. Бойко О. Д. Директорія у боротьбі за владу: хід протигетьманського повстання, фактори перемоги // Проблеми вивчення історії Української революції. 1917 – 1921 рр. – Вип. 4. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 209-237.
2. Бойко О. Д. Український Національний союз і організація протигетьманського повстання // Проблеми вивчення історії Української революції. 1917 – 1921 рр. – Вип. 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – С. 157-187.
3. Гриценко А. Політичні сили у боротьбі за владу в Україні (кін. 1917 р. – поч. 1919 р.). К.: Інститут історії АНУ, 1993. – 101 с.
4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Кульчицький С. В. Нотатки про українські революції. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 87 с.
6. Мазепа І. П. Україна в огні і бурі революції [1917 – 1921 рр.]: Ч. 1. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія – Дніпропетровськ: Січ, 2001. – 415 с.
7. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
8. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
9. Солдатенко В. Україна в революційну добу: Історичне есе-хроніки. У 4-х т. – К.: Світогляд, 2009. – Т. 2: 1918 р. – 411 с.

10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
12. <http://histua.com/ua/istorja-ukraini/52-novitnij-chas/413-vstanovlennja-vladi-direktorii>

Тема 8. Західноукраїнська Народна Республіка

1. Наростання національно-визвольного руху на західноукраїнських землях. Утворення ЗУНР.
2. Діяльність уряду.
3. Україно-польський воєнний конфлікт.

Методичні вказівки:

У **першому питанні** відповідь доцільно розпочати з викладу подій, що призвели до розпаду Австро-Угорської імперії. Вкажіть на причини та форми активізації національно-визвольного руху на західноукраїнських землях наприкінці Першої світової війни. Зазначте обставини, за яких відбулось проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.

При розгляді **другого питання** необхідно детально розібратися у соціально-політичній структурі Західноукраїнської держави, політичних партій та організаціях, що діяли на її території, простежити процес політичних і соціальних перетворень, кроки у формуванні зовнішньої політики.

Третє питання має містити в собі інформацію про передумови, причини, хід та наслідки україно-польської війни 1918 – 1919 рр.

У контексті розгляду даної проблеми особливу увагу потрібно приділити процесу творення та розбудови Збройних сил ЗУНР, зазначивши

при цьому роль Галицької Армії в захисті західноукраїнських земель від польської експансії. Особливий акцент зробить на найславетніших сторінках її історії – Вовчухівській та Чортківській наступальних воєнних операціях.

Рекомендована література:

1. Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 – 1920 рр.). – К.: ЩеК, 2010. – 304 с.
2. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
3. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нариси суспільно-політичного руху (XIX – 1939 рр.). – Ів.-Фр., 1993. – 200 с.
4. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
5. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – К.: Інститут українознавства НАНУ, Олір, 1995. – 368 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
7. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
8. Реєнт О. П. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917 – 1923 рр. // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 219-223.
9. Рубльов О. ЗУНР // Історія України. – 2000. – Верес. (№ 35). – С. 1-4.
10. Стахів М. Західна Україна: Збройна і дипломатична боротьба в 1919 – 1923: Нариси історії. IV. – Скрантон: Б. в., 1961. – 220 с.
11. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії, 1917 – 1990 рр. – К.: Либідь, 2006. – 766 с.

12. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
13. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підруч. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.
14. Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918 – 1923 рр. – Філадельфія, 1956. – 182 с.
15. <http://uk.wikipedia.org/wiki/ЗУНР>

Тема 9. Друга спроба реалізації більшовицької політики в Україні

1. Україна в стратегічних планах РКП(б).
2. Формування радянської державної системи. III Всеукраїнський з'їзд рад. Конституція УСРР 1919 р.
3. Соціально-економічна політика: теорія та практика.

Методичні вказівки:

Перше питання Ви розпочинаєте з характеристики основних напрямків політики РКП(б) щодо України. Особливу увагу необхідно приділити резолюції “Про радянську владу в Україні”.

Неодмінно зазначте у своїй роботі про скасування Раднаркомом РСФРР умов Брестського миру і видання директиви про надання військової допомоги “трудящим України”; створення української повстанської дивізії, Укрреввійськради та Тимчасового робітничо-селянського уряду України; Маніфест про відновлення радянської влади в Україні; початок наступу 1-ї та 2-ї повстанських дивізій в Україні під загальним командуванням В. Антонова-Овсієнка; захоплення м. Харкова; проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки; офіційне оголошення Директорією війни РСФРР; вступ більшовицьких військ у м. Київ; спробу Директорії УНР домовитись з країнами Антанти; політичну та соціальну кризи в державі.

Відповідь на **друге питання** необхідно розпочати з аналізу діяльності Тимчасового робітничо-селянського уряду України.

Важливою складовою цього питання залишається створення Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Обов'язково напишіть про Декларацію від 25 січня 1919 р. З'ясуйте, яку мету ставив перед собою радянський уряд? Чи можна говорити про інтеграцію України в більшовицьку політичну систему? Чим була викликана урядова криза та чи вдалось її подолати?

Далі Ви зазначаєте про III Всеукраїнський з'їзд рад; першу радянську Конституцію УСРР; систему державного устрою України; вищі органи влади в країні; владні повноваження рад; місцеві органи; виборчі права громадян; Декларацію прав і обов'язків трудящого й експлуатованого народу; надзвичайні комісії; централізацію й уніфікацію основних структурних елементів державотворення.

Переходячи до розгляду **третього питання**, доцільно спинитися перш за все на аналізі причин кризових явищ в українській економіці.

Особливу увагу приділіть більшовицьким методам керівництва, зазначте про перенесення в Україну російськими більшовиками власного досвіду розв'язання економічних і соціальних проблем.

Далі, чому студенту варто приділити увагу, – це Ленінській концепції побудови комунізму в окремо взятій країні (політика “воєнного комунізму”). З'ясуйте, як відповідна доктрина втілювалась в УСРР?

Наступна інформація, яка повинна бути присутня у вашій роботі, – це реакція різних верств українського суспільства на соціально-економічні заходи більшовиків. Поясніть, чому більшовики в основу управління та командування поклали гасло “найсуворіше начало єдності і суворого управління”? Зазначте про можливість альтернативи.

Рекомендована література:

1. Верстюк В. “Воєнний комунізм” на Україні / В кн.: Маршрутами історії. – К.: Політвидав. України, 1990. – С. 97-134.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одиссей, 2004. – 494 с.
3. Єфіменко Г. Г. Взаємовідносини Кремля та радянської України: економічний аспект (1917 – 1919 рр.) – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 230 с.
4. Кульчицький С. УРСР у добу “воєнного комунізму”: 1919 – 1920 рр. // Історія України. – 2001. – Черв. (№ 21-24). – С. 61-63.
5. Малик Я. Й. Впровадження радянського режиму в українському селі. – Л.: Вид. Львів. ун-ту, 1996. – 268 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
7. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
8. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
9. Реєнт О. Україна під владою більшовиків у 1919 р. // Історія України. – 2000. – № 29-32. – С. 57-78.
10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.

12. Україна: Хроніка ХХ ст.: Рік 1920: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. О. Михайлова. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 311 с.
13. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підруч. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.
14. <http://histua.com/ua/istorja-ukraini/52-novitnij-chas/414-radjanska-vlada-v-ukraini-v-1919-1920-voennij-komunizm>

Тема 10. УСРР в умовах нової економічної політики

1. Україна наприкінці 1920 – на початку 1921 рр.
2. Запровадження нової економічної політики.
3. Особливості непу в УСРР.

Методичні вказівки:

Розкриваючи **перше питання**, студент повинен вказати на надзвичайно складне соціально-економічне становище України на початку 1920-х рр., обов'язково наголосити на негативному впливі воєнної інтервенції та громадянської війни на економічне життя країни.

Далі потрібно охарактеризувати участь Української СРР у міжнародних відносинах початку 1920-х рр. Поясніть, чому союзне керівництво допускало міжнародну діяльність України?

Наступне про що варто було б написати, так це про спробу більшовиків продовжити політику “воєнного комунізму” в мирний час. Зазначте, до яких наслідків це призвело?

Крім того, приділіть увагу створенню плану ГОЕЛРО, особливо його завданням. З'ясувати, яке місце в його реалізації посідала Україна?

Роботу над змістом **другого питання** варто розпочати з глибокого аналізу причин переходу до нової економічної політики в СРСР. Далі студенту необхідно не тільки розкрити зміст непу, його завдання та наслідки,

але й пояснити, чому саме під час нової економічної політики Україна спромоглась вийти зі стану хаосу та розрухи?

Розгляд питання доцільно продовжити інформацією про гостру боротьбу між прибічниками та супротивниками нововведень, зазначивши причини, суть та наслідки цього конфлікту.

У **третьому питанні** Вам необхідно на основі нормативних актів та документальних матеріалів розкрити загальні принципи та перспективи господарської політики і соціального будівництва в Україні на основі непу.

Продовжуючи розкривати зміст цього питання, слід показати економічну політику центральної влади щодо України в цілому та селянства зокрема.

Рекомендована література:

1. Валентинов Н. Новая экономическая политика и кризисы партии после смерти Ленина. – М.: Терра, 1991. – 240 с.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
3. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 654 с.
4. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928). – К.: Основи, 1996. – 396 с.
5. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
6. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 3.: Утвердження радянського ладу в Україні (1921 – 1938) / В. А. Греченко та ін.; ред. І. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 445 с.
7. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.

8. Україна крізь віки в 15 т. Т. 11.: Україна між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
9. Україна в період НЕПу: 1920-ті рр. // Пам'ять століть. – 2001. – № 6. – С. 76-90.
10. <http://mestectvo.com/istoriya-ukraini/nep.html>/Україна в умовах нової економічної політики (1921 – 1928 рр.).

Тема 11. Проведення політики індустріалізації в УСРР

1. Політика індустріалізації: теоретичний аспект.
2. Перехід до форсованої індустріалізації.
3. Об'єктивна необхідність модернізації промисловості для України.

Методичні вказівки:

У **першому питанні** студенту насамперед потрібно з'ясувати причини запровадження політики індустріалізації в Україні. Доцільним було б дати пояснення стосовно закономірності з точки зору майбутнього прогресу зосередження головної уваги на важкій промисловості. Далі Вам необхідно зазначити про шляхи технічної реконструкції народного господарства України, джерела нагромадження основних засобів для модернізації насамперед машин, устаткування та технологічних процесів.

На конкретних прикладах студенту потрібно буде проілюструвати розгортання будівництва нових і реконструкцію існуючих на той час підприємств. Мова в першу чергу йде про історію будівництва таких великих промислових підприємств, як “Азовсталь”, “Запоріжсталь” та реконструкцію Луганського паровозобудівного заводу.

На початку **другого питання** необхідно розкрити передумови, які сприяли впровадженню курсу на форсовану “побудову соціалізму в окремо взятій країні”, іншими словами, прискорену індустріалізацію.

Розгляд проблеми доцільно продовжити з'ясуванням визначальних чинників для партійно-державного керівництва у справі відмови від непу і визнання форсування соціалістичних перетворень правильним і необхідним, а адміністративні заходи і методи – найефективнішими для їх здійснення.

Третє питання доцільно присвятити реальним підсумкам процесу модернізації промисловості в Україні у міжвоєнний період. Його варто розпочати з детальної характеристики негативних наслідків політики індустріалізації для України, неодмінно зазначте не тільки їх сутність, а й причини неминучої появи. Після цього, студенту варто було б приділити увагу досягненням українського промислового виробництва в роки довоєнних п'ятирічок.

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
2. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
3. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
4. Історія УРСР У 8-ми томах, 10-ти кн.: Т. 6.: Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 – 1941) / Ред. кол.: П. П. Гудзенко, М. Д. Березовчук, В. О. Горбик та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 543 с.
5. Кульчицкий С. Внутренние ресурсы социалистической индустриализации СССР (1926 – 1937). – К.: Наук. думка, 1979. – 256 с.
6. Кульчицкий С. Стан індустріалізації України // Історія України. – 2004. – № 5. – С. 5-10.
7. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921 – 1938 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.

8. Політична історія України: навч. посіб. / Тацюра В. І. – К.: Академвидав, 2008. – 552 с.
9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
10. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.
11. <http://histua.com/ua/istorja-ukraini/52-novitnij-chas/419-industrializacija>

Тема 12. Колективізація сільського господарства в УСРР

1. Перехід до суцільної колективізації.
2. Ліквідація заможних господарств та їх членів як класу.
3. Колгоспи в радянській системі у роки 2-ї та 3-ї п'ятирічок.

Методичні вказівки:

Опрацьовуючи матеріал до **першого питання**, студенту необхідно перш за все усвідомити той факт, що багатомільйонна маса сільського населення України з кінця 1920-х до середини 1930-х рр. була примусово переведена на шлях колгоспного господарювання, не маючи у переважній більшості ні бажання, ні навичок, ні досвіду його ведення.

Розкривати зміст цього питання доцільно з передумов та причин переходу до суцільної колективізації в українському селі.

Далі Ви зазначаєте мету та основні методи її впровадження в УСРР.

Не оминіть своєю увагою і таку проблему, як “перегини” у колективізації, розкрийте її вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Крім того, зазначте перші результати суцільної колективізації в Україні.

Відповідь на **друге питання** слід розпочати з визначення мети партійно-державного керівництва в справі нищення заможного селянства.

Далі Вам потрібно розкрити суть процесу розкуркулення в Україні, обов'язково вказавши на всі ті методи, які застосовувала радянська влада в боротьбі проти “політично неблагонадійних” селян.

Наступне, про що студент зазначає в своїй роботі, – це про реакцію українського селянства на спробу партійно-радянського керівництва запровадити примусову колективізацію. Мова йде про селянський рух опору.

Ще однією важливою складовою проблеми залишаються наслідки розкуркулення.

У **третьому питанні** Вам слід акцентувати увагу на визначенні необхідності для радянської влади у роки другої п'ятирічки дещо змінити свою політику відносно українського села. Зазначте всі ті обставини, які спонукали її до цього кроку.

Після цього студент переходить до розкриття змісту всіх тих нововведень, які були запроваджені в сільськогосподарському виробництві в роки другої та третьої п'ятирічок, не забуваючи позначити їх результати.

Рекомендована література:

1. Дудін В. Голодомор: новий вимір трагедії // Юридичний вісник України. – 2010. – 23-29 січ. – С. 10.
2. Економічна історія: навч. посіб. / Лазарович М. В. – К., 2008. – 431 с.
3. Заярнюк А. Село і люди (Українське село 1920 – 1930 рр.) // Критика. – 2002. – № 3. – С. 21-25.
4. Історія УРСР У 8-ми томах, 10-ти кн.: Т. 6.: Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 – 1941) / Ред. кол.: П. П. Гудзенко, М. Д. Березовчук, В. О. Горбик та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 543 с.
5. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 654 с.

6. Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу: підруч. – К.: Вікар, 2001. – 477 с.
7. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921 – 1938 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.
8. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
9. Панченко П. П. Сторінки історії України ХХ ст. (Українське село: поступ, сподівання, тривоги): навч. посіб. – К.: ІСДО, 1995. – 232 с.
10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки; в 15 т. Т. 11.: Україна між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
12. <http://www.refine.org.ua/pageid-2140-1.html>/Колективізація на Україні та її наслідки (1928 – 1933 рр.)

Тема 13. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період

1. Статус західноукраїнських земель.
2. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини.
3. Суспільно-політичне життя українців Галичини, Буковини та Закарпаття.

Методичні вказівки:

Виклад змісту **першого питання** варто розпочати із характеристики політико-правового становища Галичини, Буковини та Закарпаття напередодні та після розпаду Австро-Угорської імперії. Обов'язково в своїй роботі зазначте, чому західноукраїнські землі після розпаду “клаптикової” монархії не отримали незалежності?

Після цього, на основі порівняльного аналізу, Ви переходите до розкриття політико-правового статусу етнічних українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини в 1920 – 1930-х рр.

Роботу над **другим питанням** розпочніть із висвітлення особливостей соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель у 1920-ті рр., при цьому не забуваючи робити наголос на різному соціально-економічному становищі українців, які проживали в Польщі, Румунії та Чехословаччині. Зазначте, чому і чим воно відрізнялося?

У контексті розгляду даної проблеми певну увагу необхідно приділити розвитку соціально-економічного життя в Галичині, на Буковині та Закарпатті у роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. та періоду назрівання світового воєнного конфлікту, де Ви обов'язково зазначаєте про зростання масового безробіття, відсутність соціального захисту українського населення та посилення на цій основі страйкової боротьби трудящих у містах і селах.

Готуючи відповідь на **третє питання**, студенту, в першу чергу, необхідно приділити увагу такій проблемі, як національне пригноблення українського населення (утиски по відношенню до української культури, мови, традицій і побуту, до всього того, що було пов'язано з українським національним життям).

Продовжуючи розкривати зміст цього питання, слід зосередитись на наслідках такої національної політики (посилення національно-визвольного руху на західноукраїнських землях).

Студент повинен логічно підійти до аналізу кількості, характеру і діяльності політичних партій, що були в Західній Україні, коротко спинитися на характеристиці таких, як Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Організація українських націоналістів (ОУН), Комуністична партія Західної України (КПЗУ), соціалістичні і кооперативні рухи, різні молодіжні та спортивні організації.

І ще одна проблема, якій варто приділити увагу, – це розвиток суспільно-політичних рухів на Галичині, в Буковині та Закарпатті напередодні Другої світової війни. Проаналізуйте головні напрямки, ключові тенденції та основні етапи їх діяльності.

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
2. Історія України: курс лекцій: навч. посіб. В 2-х кн.: Кн. 2. XX ст. / Мельник Л. Г. та ін. – К.: Либідь, 1992. – 464 с.
3. Лебедева Ю. Г. Західноукраїнські землі у 1920 – 1939 рр. // Історія України. – 2001. – Трав. (№ 17). – С. 4-6; поч.: № 16.
4. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921 – 1938 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.
5. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
6. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XX ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.
7. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
8. Політична історія XX ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.

10. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії (1917 – 1990 рр.). – К.: Либідь, 2006. – 766 с.
11. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.
12. <http://narodna.prawda.com.ua/history/4b33ee26e3c5e/> Західна Україна у міжвоєнну добу

Тема 14. Україна напередодні та на початковому етапі Другої світової війни

1. Україна в планах нацистського керівництва.
2. Пакт Молотова – Ріббентропа.
3. Значення радянсько-німецького співробітництва для України.

Методичні вказівки:

Пристаючи до висвітлення **першого питання**, студенту необхідно розібратися у політиці гітлерівського рейху відносно України, особливо у зростанні інтересу нацистських правлячих кіл до українських земель напередодні та на початку Другої світової війни.

Щоб картина була більш повною, радимо Вам розкрити цю проблему в контексті німецьких планів світового панування.

Крім того, обов'язково в якості прикладу зазначте найвідоміші відкриті та цинічні висловлювання та заяви лідерів нацистської Німеччини стосовно цієї проблеми.

Разом з тим у плані сказаного потрібно простежити та зазначити практичні дії Німеччини щодо України, розпочинаючи з жовтня 1938 р. і аж до червня 1941 р. Особливо увагу слід приділити з'ясуванню місця України у плані “Барбаросса”, пояснивши при цьому, чому саме вона, за задумом фашистських правлячих кіл, повинна була стати одним із головних напрямків воєнних дій на Східному фронті?

Відповідь на **друге питання** доцільно розпочати з аналізу міжнародної обстановки напередодні підписання договору про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом, при цьому особливий акцент зробіть на англо-франко-радянських переговорах 1939 р., обов'язково зазначте їх результати. Крім того, необхідно не тільки докладно проаналізувати причини зближення гітлерівської Німеччини та СРСР, а й вказати сторону-ініціатора.

Далі Ви звертаєте увагу вже безпосередньо на питання врегулювання двосторонніх відносин між цими країнами, зробивши наголос на одному із показників їх дружби та співробітництва – радянсько-німецькому пакті та таємному протоколі до нього. Свідченням про Вашу обізнаність у цьому питанні буде детальний аналіз змісту пакту Молотова – Ріббентропа. Виклад матеріалу по даній проблемі доцільно було б продовжити аргументованою інформацією стосовно існування вищезгаданого секретного протоколу. Обо'язково поясніть в своїй роботі, чому дана проблема залишається “білою плямою” в світовій історії. Крім того, з приводу факту його існування, Вам слід зазначити думки не тільки дослідників, а й відомих радянських політичних і державних діячів. Для повноти даної картини студенту потрібно розкрити ще й мету, яку переслідували дві непримиренні політичні системи, ідучи на такий компроміс.

При розгляді **третього питання**, в першу чергу, варто спинитися на ратифікації радянсько-німецького пакту вищими органами влади СРСР.

Предметного розгляду заслуговує і така проблема, як окупація радянськими військами Східної Галичини та Західної Волині, при цьому обов'язково зазначте про її причини, хід та наслідки. Характеризуючи все це, не оминіть своєю увагою і питання затримки введення Радянським Союзом своїх військ на територію Східної Польщі. Вам аргументовано необхідно буде пояснити об'єктивні причини таких дій з боку радянської сторони.

Крім того, докладно слід проаналізувати проблему передачі Румунією СРСР Північної Буковини та Південної Бессарабії, обов'язково зазначте причину добровільної відмови румунського державного керівництва від цих територій.

Завершити відповідь на третє питання доцільно, вказавши на історичне значення радянсько-німецького пакту для України та всього українського народу.

Рекомендована література:

1. Васильєв В. Ю. Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 4-15.
2. Заболотна Т. В. Друга всеукраїнська наукова конференція “Україна напередодні та в роки Другої світової війни” // Український історичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 148-151.
3. Коваль В. М. Україна: 1939 – 1945 рр.: Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К.; Вища шк., 1995. – 394 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Тернопільській державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Астон, 2007. – 399 с.
5. Костюк Г. Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки): Дослідження і спостереження сучасника. – К.: Смолоскип, 1995. – 508 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.

9. Прохорова І. Україна в Другій світовій війні // Історія України. – 2010. – № 9. – С. 8-12.
10. Сергійчук В. Правда про “золотий вересень” 1939 р. – К.: Українська видавнича спілка, 1999. – 128 с.
11. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, кафедра новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
12. Шаповал Ю. Пакт Ріббентропа-Молотова та Західна Україна: [Нові документи і факти] // Історія в школах України. – 2000. – № 2. – С. 15-21.
13. http://conf.vstu.edu.ua/humed/2008/txt/gromova/m4_10.php/Україна в роки Другої світової війни

Тема 15. Розвиток української культури в 1930-ті рр.

1. Наукові досягнення українських вчених.
2. Ліквідація неписьменності серед дорослих.
3. Релігійне життя.

Методичні вказівки:

У першому питанні Ви характеризуєте діяльність основного центру наукової думки в УСРР (УРСР) – Всеукраїнської Академії наук. Вкажіть прізвища науковців зі світовим ім'ям, які працювали в її інститутах та лабораторіях у 1930-ті рр. Проаналізуйте основні досягнення та наукові результати одержані українськими вченими в різних наукових галузях. Зазначте про особливості та умови стимулювання прогресивного розвитку природничих, гуманітарних та технічних наук в досліджуваний період. Висвітліть особистий внесок вітчизняних науковців у розвиток європейської науки, зокрема у галузях хімії, біології, фізики, математики, медицини, машинобудування.

Зазначте про труднощі, які довелося долати українським вченим на шляху розвитку вітчизняної науки. У контексті розгляду даного питання слід також згадати і про проблему контролю за діяльністю науковців з боку відповідних радянських органів. Напишіть про духовні втрати, яких зазнала Україна внаслідок жорстоких репресій тоталітарного режиму проти інтелігенції.

Вивчення **другого питання** необхідно розпочати із системного аналізу основних етапів розвитку української освітньої галузі у зазначений історичний період.

У плані сказаного потрібно приділити увагу такій проблемі, як поліпшення грамотності дорослого населення, при цьому розкрити не тільки сам процес навчання, а й причини впровадження “всеобучу” в Україні.

Наступне, про що студенту варто було б написати, так це про методи роботи партійно-радянського керівництва в цьому напрямку.

Ще однією важливою складовою цього питання залишається діяльність шкіл лікнепу, спеціальних курсів та гуртків ліквідації неписьменності.

Спираючись на опубліковані статистичні дані, розгляд проблеми необхідно продовжити інформацією про досягнення радянської влади в справі боротьби з неграмотністю в Україні.

Відповідь на **третє питання** студенту доцільно розпочати із загальної характеристики релігійної ситуації в радянській Україні у 1930-ті рр., при цьому акцентуючи увагу на радянській партійно-державній політиці в галузі релігії та церкви, а саме: її здійснення, трансформація, вплив на традиційне життя релігійних конфесій та віруючих.

Логічним продовженням відповіді на антирелігійну тематику будуть державно-церковні взаємовідносини в Радянському Союзі та в Україні зокрема. Ви обов’язково зазначаєте їх особливості у вказаний історичний період (які релігійні конфесії діяли на той час в Україні? Чи зазнавали вони

та їх прихожани утисків із боку радянської влади? Причини посилення державного тиску на релігійні організації, його прояви тощо).

Крім того, Вам необхідно приділити увагу міжконфесійним відносинам, вказавши на їх основні проблеми.

Не менш важливою складовою цього питання залишається і така проблема, як стан розвитку сектантства в Україні (діяльність, популярність серед народних мас, взаємовідносини із іншими релігійними організаціями та владою тощо).

Рекомендована література:

1. Єфіменко Г. Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо Радянської України (1932 – 1938). – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 304 с.
2. Історія релігії в Україні: навч. посіб. / Колодний А. М., Яроцький П. Л. – К.: Знання, 1999. – 736 с.
3. Історія світової та української культури: підруч. / Гречанко В., Чорний І., Кушнірчук В., Рожко В. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
6. Нариси з історії українського шкільництва: 1905 – 1933: навч. посіб. – К.: Заповіт, 1996. – 303 с.
7. Новохатько Л. М. Соціально-економічні і культурні процеси в Україні у контексті національної політики радянської держави (20-ті – сер. 30-х рр. XX ст.). – К.: Б. в., 1999. – 430 с.

8. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
9. Попович М. Нариси історії української культури. – К.: АртЕк, 1998. – 728 с.
10. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 11.: Україна між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.). / С. В. Кульчицький – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
11. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / Дещинський Л. Є., Денисов Я. Я., Цубов Л. В. та ін. – Львів: Бескид-Біт, 2005. – 304 с.
12. http://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_культура_20_століття

VI СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Воєнні дії на українських землях в перший період Великої Вітчизняної війни

1. Україна на початковому етапі Великої Вітчизняної війни.
2. Оборонні бої радянських військ влітку – восени 1941 р.
3. Боротьба за Україну восени 1941 р. – влітку 1942 р.

Методичні вказівки:

Готуючи відповідь на **перше питання** студенту варто зосередити увагу на розкритті таких проблем, як причини нападу Німеччини та її союзників на СРСР, бої на українських прикордонних заставах, найбільша танкова битва початкового періоду Великої Вітчизняної війни, мобілізаційні заходи 1941 р., підготовленість СРСР до оборонної війни (обов'язково з'ясуйте наявність об'єктивних передумов у Радянського Союзу для належної відсічі противника та проаналізуйте причини неготовності радянської сторони до воєнного конфлікту такого масштабу), втрати СРСР та основні причини невдач Червоної армії у радянсько-німецькому збройному протистоянні влітку – восени 1941 р. (бажано зазначити думки керівників воюючих сторін про причини поразок Червоної Армії на початку війни).

Переходячи до розгляду **другого питання**, студент здійснює системний аналіз подій воєнної кампанії (Східний фронт) літа – осені 1941 р. В першу чергу необхідно вказати на причини швидкого захоплення німцями та їх союзниками Правобережної, частини Лівобережної України та Криму. Продовжуючи розкривати зміст цього питання, варто зосередитись на самій характеристиці воєнних дій на території України, обов'язково зазначаючи місця найбільших “котлів”.

Вивчаючи **третє питання**, з'ясуйте об'єктивні та суб'єктивні причини невдалого радянського контрнаступу в Україні.

Далі напишіть про можливості та ресурси ворогуючих сторін в зимово-весняний період 1942 р.

Розглядаючи дану проблему, особливу увагу приділіть характеристиці наступу радянських військ на м. Харків.

Неодмінно зазначте вплив воєнних подій в Україні 1942 р. на загальну воєнно-стратегічну обстановку на радянсько-німецькому фронті.

Рекомендована література:

1. Грицюк В. М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України. Вип. 1. НАН України. Інститут історії України. – К., 2010. – 150 с.
2. История Великой Отечественной войны Советского Союза, 1941 – 1945 гг.: в 6 т. Т. 2.: Отражение советскими народами вероломного нападения фашистской Германии на СССР. Создание условий для коренного перелома в войне (июнь 1941 г. – ноябрь 1942 г.) / Рук. ред. и авт. кол. Н. А. Фокин ...; ред. ком. П. Н. Поспелов и др. – М.: Воениздат, 1961. – 678 с.
3. История второй мировой войны 1939 – 1945 гг.: в 12 т.: Т. 4: Фашистская агрессия против СССР. Крах стратегии “молниеносной войны”/ Ред. кол. Н. Г. Андронов (гл. ред.), К. А. Черёмухин, Г. А. Кумаев и др. – М.: Воениздат, 1975. – 536 с.

4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / П. С. Коріненко, В. Д. Терещенко, М. В. Бармак; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Астон, 2007. – 399 с.
5. Литвин В. М. Україна в Другій світовій війні (1939 – 1945) / Ред. В. А. Смолій. – К.: Лі-Терра, 2004. – 264 с.
6. Муковський І. Т., Лисенко О. Є. Звитяга і жертвність: українці на фронтах Другої світової війни / За ред. В. Д. Конашевича. – К.: Книга пам'яті України, 1996. – 568 с.
7. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 4.: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / В. І. Кучер та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 581 с.
8. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны, 1941 – 1945: Док. и материалы: В 3 т. – 2-е изд., доп. – Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.) / АН УССР. Институт истории. – К.: Наук. думка, 1985. – 518 с.
9. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.
10. Україна в полум'ї війни. 1941 – 1945 / П. П. Панченко, О. І. Уткін, В. І. Горелов та ін. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
11. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1941 – 1943: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: Т. Пастушенко, Т. Заболотна, М. Дубик. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 533 с.
12. <http://ru.wikipedia.org/wiki/ВОВ>

Тема 2. Окупаційний режим в Україні (1941 – 1944 рр.)

1. Адміністративно-територіальний устрій України.
2. “Новий порядок” окупаційної влади.
3. Економічне пограбування України. Остарбайтери.

Методичні вказівки:

Роботу над **першим питанням** плану необхідно розпочати з ґрунтовного вивчення джерел та літератури по проблемі трансформації адміністративно-територіального поділу УРСР внаслідок зміни політичної влади в державі у 1941 – 1942 рр. Вкажіть на фактори, що сприяли ініціюванню, підготовці та прийняттю рішень щодо перетворень в територіальній організації українських земель під час окупації. Поясніть, коли та чому було вирішено вищим нацистським керівництвом відмовитись від створення єдиної системи окупаційної адміністрації в Україні? Здійсніть системний аналіз основних етапів процесу формування адміністративно-територіальних одиниць, а саме: рейхскомісаріата “Україна”, дистрикту “Галичина”, губернаторства “Трансністрія” та зони дії військової адміністрації.

З’ясуйте, як процес проведення адміністративно-територіальної реорганізації в Україні вплинув на її соціальну, економічну та управлінську сфери діяльності? Охарактеризуйте форми та засоби вияву ставлення українського суспільства до політики “нової” влади у галузі адміністративно-територіального поділу. Розкрийте специфіку політики перейменувань адміністративно-територіальних об’єктів у контексті політичної кон’юнктури в досліджуваний період.

Підготовку **другого питання** студент розпочинає з критичного аналізу наукової літератури по проблемі внутрішньої політики окупаційної влади в Україні.

Охарактеризуйте процес формування органів окупаційного цивільного керівництва в рейхскомісаріаті “Україна”, дистрикті “Галичина”, губернаторстві “Трансністрія” та в зоні дії військової адміністрації. Визначте складові німецького та румунського окупаційних апаратів, які завдання на них покладалися (компетенція владних структур).

Наступне, чому Вам слід приділити увагу, – це місцевим допоміжним органам влади. Необхідно зазначити не лише про процес їх формування, структуру та умови діяльності, а й визначити місце органів місцевого управління в адміністративній системі окупаційного апарату.

Докладно слід проаналізувати економічну політику окупаційної влади. Розкрийте особливості управління економічним життям у вище зазначених адміністративних утвореннях. Охарактеризуйте становище таких важливих галузей українського народногосподарського комплексу, як промислове та сільськогосподарське виробництво. Зазначте активні, мотивуючі фактори, які примусили окупаційне керівництво переглянути свої початкові плани та вдатися до спроб відбудувати українські підприємства та реформувати сільськогосподарські відносини.

Цікавим блоком проблем воєнного періоду є духовне та культурне життя українського населення в роки окупації. Не так вже важливо в якій послідовності студент розкриватиме ці питання, але йому обов'язково потрібно буде зазначити у своїй роботі про політику окупаційної влади в соціокультурній сфері. У контексті розгляду проблеми доцільно було б зупинитись не тільки на характеристиці основних етапів її трансформації, обов'язково зазначаючи про роботу освітніх закладів і культурних установ, а й висвітлити творчу діяльність української інтелігенції в роки окупації. Крім цього, Вам необхідно приділити увагу релігійно-церковному життю в Україні при новому політичному режимові. Охарактеризуйте політику окупантів у релігійній галузі, простеживши всі етапи її еволюції. Обов'язково розкрийте специфіку її розвитку в різних адміністративно-територіальних одиницях протягом окупаційного періоду.

Розкриваючи зміст **третього питання** студент має зосередити свою увагу на причинах, основних засадах, ступіні виконання широкомасштабної програми економічного пограбування України та перетворенні працездатного українського населення у дармову силу для Німеччини та її союзників.

Перед написанням відповіді на дане питання обов'язково ознайомтесь з науковими працями про одну із важливих складових частин окупаційного режиму в Україні – економічну експансію. Вам необхідно буде охарактеризувати соціально-економічну політику окупаційної влади, а саме: розкрити особливості кожного із етапи її здійснення, зазначити роль української допоміжної адміністрації у проведенні відповідних заходів, визначити становище різних соціальних категорій населення в умовах пограбування народного господарства України тощо.

У контексті розгляду проблеми доцільно було б висвітлити історію окупації тієї місцевості, де Ви на даний момент проживаєте (зосередившись саме на соціально-економічному аспекті проблеми), або розповісти про долю Вашої родини в окупаційний період (мова йде про повсякденне життя Ваших близьких в Україні або під час робіт останніх за кордоном в 1941 – 1944 рр.).

Рекомендована література:

1. Архіви окупації. 1941 – 1944 / Держ. ком. архівів України; упоряд. Н. Маковська. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 872 с.
2. Безсмертя: Книга Пам'яті України: 1941 – 1945 р. – К.: К. п. Укр., 2000. – 944 с.
3. Ветров І. Г. Економічна експансія Третього Рейху в Україні 1941 – 1944 рр. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 231 с.
4. Злубко С. М. Економічна історія України: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / П. С. Коріненко, В. Д. Терещенко, М. В. Бармак; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Астон, 2007. – 399 с.
6. Нариси історії державної служби в Україні / О. Г. Аркуша, Є. І. Бородін, С. В. Віднянський та ін.; ред. кол.: С. В. Кульчицький та ін. – К.: Ніка-Центр, 2009. – 536 с.

7. Паньківський К. Роки німецької окупації 1941 – 1944. – Н.-Йорк. – Торонто: Б. в., 1965. – 479 с.
8. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / В. Ф. Салабай, Л. О. Панчук, Я. А. Титаренко. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
9. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 4.: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / В. І. Кучер та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 581 с.
10. Слісаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слісаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київський університет ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, кафедра новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
11. Україна в полум'ї війни. 1941 – 1945 / П. П. Панченко, О. І. Уткін, В. І. Горелов та ін. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
12. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1941 – 1943: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: Т. Пастушенко, Т. Заболотна, М. Дубик. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 533 с.
13. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / В. М. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 3. Український національний рух Опору в роки Другої світової війни

1. Організація українських націоналістів на початку війни. Створення УПА.
2. Український національний рух Опору в 1943 р.
3. ОУН і УПА на завершальному етапі війни.

Методичні вказівки:

Відповідь на **перше питання** варто розпочати з аналізу причин поділу ОУН на мельниківців та бандерівців. Потім, на основі порівняльної

характеристики розкрити зміст їх політичних платформ передвоєнного та початкового воєнного періоду. Також необхідно спинитися на взаємовідносинах між ними. Крім того, слід приділити увагу не менш цікавій і на цей час відкритій проблемі співпраці оунівців з Німеччиною під час Другої світової війни.

Не забудьте згадати у своїй відповіді про проголошення незалежної української держави у 1941 р. Чим закінчилась ця спроба зміни юридично-правового статусу України?

Також, студент в своїй роботі характеризує вихідний етап розвитку діяльності оунівського підпілля. Обов'язково зазначає про його формування (створення “похідних груп”); заснування оунівських підпільних організацій по всій території України; інформаційно-пропагандистську роботу тощо.

Наступне, чому Ви приділяєте увагу, – це створенню Української повстанської армії (УПА).

Друге питання потрібно присвятити діяльності бандерівців, мельниківців та “бульбівців” наприкінці 1942 – 1943 рр. Студенту варто насамперед визначити зони їх впливу та ступінь підтримки з боку місцевого населення.

Неодмінно зверніть увагу на еволюцію поглядів ОУН – по-перше, Вам слід вказати фактори, які вплинули на відповідний процес, по-друге, розкрити сутність змін, яких зазнала їх політична платформа в цей період.

Продовжуючи розкривати зміст цього питання, зосередьтесь на аналізі відносин між представниками національної, радянської та польської течій руху Опору в Україні. Обов'язково зазначте, чи змогли домовитись між собою керівники УПА та радянського партизанського руху в плані спільних дії проти окупантів? За тим же планом потрібно охарактеризувати предмет конфлікту УПА з польськими політичними силами різних спрямувань.

Переходячи до розгляду **третього питання**, необхідно спинитись перш за все, на характеристиці змін, які відбулися в структурі та діяльності ОУН і УПА протягом 1944 р., поясніть, чим вони були зумовлені?

Крім того, особливу увагу потрібно приділити створенню та діяльності Української головної визвольної ради (УГВР).

Чільне місце при висвітленні третього питання має посісти об'єктивний виклад процесу взаємовідносин оунівців з німецькою, радянською та польською сторонами.

Рекомендована література:

1. Борець Ю. ОУН і УПА в боротьбі за Українську державу. – Львів: Логос, 2002. – 63 с.
2. Бульба-Боровець Т. Армія без держави: Слава і трагедія українського повстанського руху: Спогади. – Вінніпег: Волинь, 1981. – 327 с.
3. Ідзюв В. Українська Повстанська Армія – згідно аналізу свідчень німецьких та радянських архівних джерел. – Львів: Сполом, 2005. – 208 с.
4. Іллюшин і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). – К.: Інститут історії України НАН України, 2000. – 198 с.
5. Касьянов Г. В. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз // Український історичний журнал. – 2004. – № 1. – С. 29-43.
6. Муковський І. Т., Лисенко О. Є. Звитяга і жертвність: українці на фронтах Другої світової війни / За ред. В. Д. Конашевича. – К.: Книга пам'яті України, 1996. – 568 с.
7. Патриляк І. К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 81-95.
8. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 4.: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / В. І. Кучер та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 581 с.
9. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т

- ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, кафедра новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
10. Терлюк І. Я. Окупаційний режим в Україні 1941 – 1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права. – Львів: Каменярь, 2009. – 128 с.
 11. Україна в полум'ї війни. 1941 – 1945 / П. П. Панченко, О. І. Уткін, В. І. Горелов та ін. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
 12. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / В. М. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
 13. Українська Повстанська армія. Історія нескорених / Відп. ред. та упоряд. В. В'ятрович; авт. кол.: В. В'ятрович, Р. Грицьків, І. Дерев'яний, Р. Забілий, А. Сова, П. Соболь. – Львів: ЦДРВ, 2007. – 352 с.
 14. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1941 – 1943: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: Т. Пастушенко, Т. Заболотна, М. Дубик. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 533 с.

Тема 4. Визволення України від окупантів (1943 – 1944 рр.)

1. Початок вигнання гітлерівських військ з України. Продовження наступу радянської армії на Лівобережній Україні.
2. Мобілізаційні заходи 1942 – 1943 рр.
3. Звільнення Правобережної України. Завершення вигнання окупантів з України.

Методичні вказівки:

Розкривати зміст **першого питання** студент розпочинає із подій (Сталінградська та Курська битви), які змінили обстановку на Східному фронті, передавши стратегічну ініціативу в руки радянської сторони. Особливу увагу приділіть воєнним подіям, пов'язаним із вступом радянської армії на українську територію. Далі за хронологією Ви зазначаєте про

наступальні операції військ Південно-Західного (січень – лютий 1943 р.) та Воронезького (лютий – березень 1943 р.) фронтів, воєнні операції на території Лівобережної України (липень – вересень 1943 р.), героїчну битву за Дніпро (вересень – листопад 1943 р.) та розкриваєте їх історичне значення.

Під час роботи над **другим питанням** Ви акцентуєте увагу на одному із перших заходів радянського керівництва на визволеній від окупантів української території. Мова йде про дострокові призови до лав Червоної армії молоді та її навченість військовій справі. Подальшу розповідь з цього питання необхідно зосередити на ставленні органів влади до призовників із колишніх окупованих територій.

Відповідь на **третє питання** слід розпочати із аналізу передумов наступу радянських військ на територію Правобережної України. Розгляд цієї проблеми доцільно продовжити характеристикою воєнних подій 1944 р.: Житомирсько-Бердичівська операція (грудень 1943 р. – січень 1944 р.), Корсунь-Шевченківська наступальна операція (січень – лютий 1944 р.), Рівненсько-Луцька операція (-//-), Нікопольсько-Криворізька наступальна операція (-//-), наступальні операції на півдні України (березень – квітень 1944 р.), Проскурівсько-Чернівецька наступальна операція (-//-), Львівсько-Сандомирська наступальна операція (липень – серпень 1944 р.), Яссько-Кишинівська наступальна операція (серпень 1944 р.), Східно-карпатська наступальна операція (вересень – жовтень 1944 р.).

Рекомендована література:

1. Грицюк В. Праці радянських воєнних істориків закритого характеру щодо аналізу воєнних дій на теринах України часів Другої світової війни // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст. – Вип. 12. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 25-30.
2. Гуркни В. В. Освобождение Левобережной Украины // Военно-історичний журнал. – № 1. – С. 12-17.

3. Визволення України: ВВВ (1941 – 1945 рр.): Хронолог. довідник / Е. А. Афонін (ред.), В. А. Дрозд (уклад.) – К.: Парламентське видавництво, 1999. – 136 с.
4. Військові операції по визволенню України. (Таблиця) // Історія України. – 2004. – № 17. – С. 21.
5. Історія Української РСР. У восьми томах. Десяти книгах. Т. 7. Українська СРР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941 – 1945) / Ред. кол.: В. І. Клоков (від. ред.), М. Д. Дятленко, П. М. Калініченко та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 536 с.
6. Литвин В. М. Україна в Другій світовій війні (1939 – 1945) / Ред. В. А. Смолій. – К.: Лі-Терра, 2004. – 264 с.
7. Муковський І. Т., Лисенко О. Є. Звитяга і жертвність: українці на фронтах Другої світової війни / За ред. В. Д. Конашевича. – К.: Книга пам'яті України, 1996. – 568 с.
8. Новиков В. Весна 44-го: Хроніка визволення України // Український кур'єр. – 2004. – 13 бер. – С. 13.
9. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, кафедра новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
10. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны, 1941 – 1945: Док. и материалы: В 3 т. – 2-е изд., доп. – Т. 2: Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) / АН УССР. Ин-т истории. – К.: Наук. думка, 1985. – 511 с.
11. Україна в полум'ї війни. 1941 – 1945 / П. П. Панченко, О. І. Уткін, В. І. Горєлов та ін. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
12. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / В. М. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 5. Культура України в роки Великої Вітчизняної війни.

1. Стан освіти та науки.
2. Розвиток українського мистецтва.
3. Церковне життя.

Методичні вказівки:

Формувати відповідь на **перше питання** студент розпочинає лише після комплексного дослідження ним освітньо-наукового життя у воєнний період.

У плані сказаного необхідно розкрити особливості розвитку загальноосвітніх, спеціалізованих, середньо-спеціальних та вищих навчальних закладів в Україні, а саме: діяльність закладів освіти в 1941/1942 н. р. (мова йде не тільки про територію України, яка на той час уже частково була окупована Німеччиною та її союзниками, а й про прифронтову зону та українські регіони, які ще продовжували перебувати під контролем радянської влади), роботу освітніх установ у 1942/1943 н. р. З'ясуйте, чому окупаційна адміністрація надавала перевагу в розвитку освітньої справи в Україні саме початковим та середньо-спеціальним навчальним установам? Чим можна пояснити той факт, що на західноукраїнських землях, на відміну від іншої окупованої української території, дозволялось працювати закладам освіти, які надавали не лише початкову, а й загальну середню освіту? Охарактеризуйте розвиток шкільної освіти на територіях, які контролювались радянськими та національними партизанськими загонами.

Наступна проблема, яка потребує Вашої уваги, – це налагодження роботи закладів освіти на визволених від окупантів українських землях у перші післявоєнні роки.

Детальному аналізу підлягає і науковий процес воєнного періоду. Ви не тільки зазначаєте про евакуацію наукових установ разом з їх

співробітниками в радянські тиллові райони та наводите приклади таких переїздів, а й визначаєте внесок, який зробили українські науковці в розвиток науки та в перемогу СРСР у війні. Обов'язково напишіть про діяльність Інституту електрозварювання АН УРСР на чолі з Є. Патоном; українських вчених під керівництвом академіків М. Доброхотова, О. Лаврентьєва, О. Палладіна тощо; колективів Фізико-технічного інституту та Інституту клінічної фізіології АН УРСР.

Під час Великої Вітчизняної війни науковий світ утратив багатьох видатних українських науковців, зазначте їх прізвища та галузі науки в яких вони свого часу відзначились.

Предметного розгляду заслуговує і проблема налагодження роботи наукових установ на території України після визволення її від окупаційних військ.

В кінці питання необмінно зазначте про всі ті втрати та руйнування, яких зазнали українська освіта та наука під час війни.

Готуючи відповідь на **друге питання**, студенту необхідно зосередитись на характеристиці становища української літератури, театру, кіно, образотворчого мистецтва, музики, архітектури.

Обов'язково напишіть про відомих українських митців та їх видатні твори, створені у часи воєнного лихоліття.

Третє питання присвячене релігійній сфері духовного життя українців в роки Великої Вітчизняної війни. Зазначте фактори та охарактеризуйте умови розвитку церков всіх конфесій та сектантських організацій на українських землях підконтрольних Німеччині та її союзникам. Крім того, розкрийте суть змін, які відбулись в радянській державній політиці щодо релігії та церкви в першій половині 1940-х рр. Чим вони були зумовлені? Висвітліть роль церкви в суспільному житті України під час та після визволення її від окупантів.

Рекомендована література:

1. Беркгоф Кареп Чи було релігійне відродження в Україні під час нацистської окупації? // Український історичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 16-36.
2. Гайдабура В. Театр між Гітлером і Сталіним: Україна 1941 – 1944. Доля митців. – К., 2004. – 320 с.
3. Історія світової та української культури: підруч. / В. Гречанко, І. Чорний, В. Кушнірчук, В. Рожко. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
4. Крвавич Д. П. Українське мистецтво: У 3-х ч.: Ч. 3. навч. посіб. – Л.: Світ, 2005. – 268 с.
5. Лашкул З. В. Мистецтво періоду ВВВ (1941 – 1945) // Історія українського мистецтва. В 6 т. – Т. 6. – К., 1968. – С. 15-58.
6. Литвин В. М. Україна в Другій світовій війні (1939 – 1945) / Ред. В. А. Смолій. – К.: Лі-Терра, 2004. – 264 с.
7. Мистецтво, освіта в період воєнного лихоліття // Безсмертя. Кн. пам'яті Укр. 1941 – 1945 рр. – К., 2000. – С. 518-520.
8. Мистецтво 1941 – 1945 рр.: живопис, графіка, архітектура // Історія українського мистецтва. Т. 5. – К., 1968. – С. 15-59.
9. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
10. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, кафедра новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
11. Україна в полум'ї війни. 1941 – 1945 / П. П. Панченко, О. І. Уткін, В. І. Горєлов та ін. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
12. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / В. М. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

13. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.
14. <http://www.br.com.ua/referats/Culture/31665.htm>/Культура України в роки війни.

Тема 6. Повоєнна відбудова в УРСР (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.)

1. Четвертий п'ятирічний план відбудови та розвитку народного господарства Української РСР.
2. Відновлення народногосподарського комплексу республіки.
3. Підсумки відбудовування та розвитку народного господарства України в 1945 – 1953 рр. Відмінності у відбудовчих процесах в країнах Заходу та Україні.

Методичні вказівки:

Висвітлюючи **перше питання**, студенту слід зосередити увагу на проблемі відбудови народного господарства України у повоєнні роки.

Детального аналізу потребує Закон про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства УРСР. Вкажіть рік його прийняття, охарактеризуйте зміст, розкрийте соціально-економічні принципи на яких він ґрунтувався та їх вплив на хід відбудови економіки республіки.

Вкажіть галузь народного господарства, на яку були спрямовані основні кошти держави? Зазначте обсяг капітальних вкладів.

Переходячи до розгляду **другого питання** варто спинитися перш за все на масштабах розрухи, які зазнало народне господарство України внаслідок довготривалої війни та окупації. Охарактеризуйте заходи, які впроваджувались партійно-державним керівництвом УРСР на визволеній від окупантів українській території щодо демілітаризації економіки.

У контексті розгляду проблеми доцільно було б зупинитись на висвітленні повоєнного відновлення та особливостях розвитку промислового виробництва УРСР.

Розпочніть із загальної характеристики української промисловості. Зазначте місце і роль промислового виробництва у господарському комплексі держави. Поясніть, чи не втратило воно після війни статус найважливішої структурної ланки господарського комплексу України.

Зазначте основні засади промислової політики радянської влади у післявоєнний період, не забуваючи розкрити її стратегію та мету.

Приділіть увагу таким важливим показникам кількісної та якісної характеристики народного господарства та життєвого рівня населення, як темпам росту, рівню розвитку та галузевій структурі промисловості.

Обов'язково напишіть про ресурси, які використовувалися в ході відбудови важкої промисловості, місце, яке в планах відбудови відводилось східноукраїнському промислового регіону та об'єкти електроенергетики, які було заплановано відбудувати в першу чергу.

Наступне, чому Ви приділяєте увагу, так це промисловим об'єктам, які підлягали першочерговій відбудові; трудовим ресурсам, які використовувалися при відбудові індустріальної бази УРСР; технічному переобладнанню пріоритетних галузей промисловості; розвитку вугільної та нафтової промисловості України; відновленню роботи найбільших енергетичних об'єктів; розгортанню масштабного будівництва великих електростанцій у республіці; відродженню металургійної промисловості, темпам відбудови машинобудування; виробництву та якості промислової продукції тощо.

Розкрийте характерні риси промисловості України післявоєнного періоду.

В такому ж ракурсі, слід проаналізувати і стан відновлення та розвитку всіх інших галузей народного господарства України.

У **третьому питанні** студент зазначає про результати, які були досягнуті під час відбудови та розвитку електроенергетики України у перше післявоєнне десятиріччя; заходи, які сприяли відновленню та подальшому розвитку металургійної, машинобудівної та інших провідних для Української радянської республіки галузей промисловості; місце української важкої промисловості в індустрії Радянського Союзу тощо.

Далі потрібно визначити масштаби збитків, які були заподіяні економіці України під час війни та джерела здійснення відбудови, виявити роль радянської командно-адміністративної системи у відбудові української економіки, дослідити проблему застосування в УРСР репресивно-каральних методів.

Крім того, зробіть комплексну порівняльну рейтингову оцінку відбудовчого процесу в радянській державі та в західноєвропейських країнах.

Рекомендована література:

1. Даниленко В. Останній період сталінщини (стан економіки УРСР) // Історія України. – 2000. – № 13. – С. 1-2.
2. Історія народного господарства УРСР: у 3 т.: Т. 3. Развитие социалистической экономики в период строительства и совершенствования развитого социализма (1938 – 1980-е годы) Кн. 1. Строительство экономики развитого социализма (1938 – 1960 гг.). / ред. Деревянин Т. И., Толстов Р. Д., Орловский Б. М. и др. – К.: Наук. думка, 1985. – 463 с.
3. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Астон, 2007. – 399 с.

5. Кульчицький С. Сталінська індустріалізація в Україні (50-ті рр. XX ст.) // Історія України. – 2004. – Лют. (№ 5). – С. 5-10.
6. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955). – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
7. Нікілев О. С/г повоєнної України в контексті аграрної політики // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Зб. наук, праць. – К., 2002. – Вип. 6. – С. 457-568.
8. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
9. Україна: Хроніка XX ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: О. Рабенчук, М. Смольницька. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 1: 1946 – 1952. – 286 с.
10. <http://histua.com/ua/istorja-ukraini/52-novitnij-chas/429-vidbudova>

Тема 7. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Української республіки в період хрущовської “відлиги”

1. Лібералізація суспільного життя.
2. Реформи в промисловій та сільськогосподарській галузях народного господарства України. Особливості соціальної політики.
3. Діяльність УРСР на міжнародній арені.

Методичні вказівки:

Роботу над **першим питанням** студенту доцільно розпочати із з'ясування причини змін, які почали відбуватись в суспільно-політичному житті Радянського Союзу після смерті Й. Сталіна.

Важливою складовою даного питання є проблема боротьби за владу. Обов'язково зазначте про позбавлення влади Л. Берії, його соратників та прибічників.

Наступне чому варто було б приділити увагу, так це реабілітаційним процесам в УРСР (перший етап); кадровій політиці; ліквідації інструментів масових чисток і терору; створенню та діяльності Комісії Президії ЦК КПРС із розслідування злочинів Й. Сталіна в час “великої чистки” (1936 – 1939 рр.); положенню про прокурорський нагляд; амністії колабораціоністів; скасуванню постанови ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р.; порядку ведення справ щодо підготовки і здійснення терористичних актів та постанові від 14 вересня 1937 р.; змінам в карно-процесуальному кодексі.

Не менш докладно слід проаналізувати подальші кроки десталінізації. Обов’язково зазначте реакцію в радянському суспільстві на постанову ЦК КПРС “Про подолання культу особи і його наслідки”. Крім того, з’ясуйте, чи зазнав докорінних змін суспільно-політичний лад Радянського Союзу в цей історичний період?

У контексті розгляду питання необхідно приділити увагу реабілітаційним процесам (II етап); розкрити історичне значення XXII з’їзд КПРС (1961 р.); вказати, чому 1956 – 1962 рр. ще називають радикальним етапом десталінізації; охарактеризувати процес опору десталінізації (спроба усунення від влади М. Хрущова); зазначити, чи вдалось державному керівництву, шляхом проведення суспільно-політичних перетворень, подолати найбільш неприйнятні прояви сталінського режиму в СРСР?

Друге питання стосується подальших кроків керівництва республіки у процесі вдосконалення організації управління промисловістю України (травень 1957 р.).

Наступне чому Ви приділяєте увагу, так це меті, яку переслідували реформатори; спробам спрощення і раціоналізації управління промисловістю; підпорядкованості підприємств місцевого значення; розширенню прав органів влади на місцях; виникненню перших виробничих

об'єднань (комплексів) на Україні; поділу країни на великі економічні райони; діяльності рад по координації та плануванню; результатам реформ у промисловому секторі економіки тощо.

Порівняйте заходи партійно-радянського керівництва в промисловості періоду непу та хрущовської “доби”.

Далі необхідно висвітлити і реформаторську діяльність на селі. Обов'язково зазначте про рішення пленумів ЦК КПРС (1953 – 1955 рр.); матеріальну зацікавленість колгоспників; державні асигнування на потреби села; технічне і кадрове забезпечення колгоспів та радгоспів; заготівельні ціни на сільськогосподарську продукцію; заборгованість за обов'язкові поставки продуктів тваринництва; грошовий аванс; освоєння цілинних і перелогових земель у районах Сибіру, Уралу, Північного Кавказу та Казахстану; вирішення зернової проблеми тощо.

Студенту варто проаналізувати причини переорієнтації економіки на соціальні потреби та інтереси людей, розкрити заходи, які були спрямовані на поліпшення умов та підвищення життєвого рівня українського населення, охарактеризувати соціальну політику радянського керівництва щодо колгоспного селянства та приділити особливу увагу соціальному захисту жінок та дітей.

У **третьому питанні** Ви аналізуєте міжнародну діяльність України у другій половині 1950-х – в першій половині 1960-х рр. Обов'язково зазначте про її членство в Організації Об'єднаних Націй, участь в Міжнародному бюро освіти та Міжнародному агентстві з атомної енергії (МАГАТЕ), співробітництво із країнами Ради економічної взаємодопомоги, матеріальну допомогу країнам “третього світу” тощо.

Рекомендована література:

1. Баран В. Правляча верхівка в Україні у 1950-х – 1960-х рр. // Сучасність. – 1997. – № 7-8. – С. 104-118.

2. Баран В. Україна 1950 – 1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 448 с.
3. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
4. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
5. Макаренко О. “Центр” і Україна: спроби і наслідки соціально–політичних реформ 1950-х – 1960-х рр. Наук. зб. – К., 2003. – Вип. 34. – С. 77-87.
6. Марочко Т. Стан економіки України на практиці 1950-х – поч. 1960 рр. // Історія України. – 1999. – № 17. – С. 10-11.
7. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 – 1970 рр.): підруч. / Манжола В. А., Білоусов М. М., Гайдуков Л. Ф. та ін. – К.: Либідь, 2003. – 558 с.
8. Сверстюк Е. Спроби реформи: (1956 – 1964 рр.) // Український історичний журнал. – 1998. – № 3. – С. 120-129; поч. – № 2.
9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
10. Українська РСР у міжнародних відносинах: Міжнародні договори, конвенції, угоди та інші акти, учасником яких є Україна. (Січ. 1957 р. – груд. 1965 р.). – Київ: Наук. думка, 1966. – 422 с.
11. Шаповал Ю. М. С. Хрущов на Україна. – К.: Знання, 1990. – 48 с.
12. <http://histua.com/istorja-ukraini/52-novitnij-chas/430-reformi-50-66#5/>
Спроби та наслідки реформування економіки та суспільно-політичного життя в Україні наприкінці 1950-х – у першій половині 1960-х рр.

Тема 8. Культурне життя в УРСР у добу хрущовської “відлиги”

1. Зміни в культурному житті Української РСР.
2. Розвиток освіти та науки.
3. Виникнення дисидентського руху.

Методичні вказівки:

При розгляді **першого питання** головну увагу слід зосередити на змінах, які відбулись в культурному житті України в роки десталінізації. Вам необхідно розкрити складові частини названого процесу.

Крім того, Ви обов’язково зазначаєте про стан фінансування культури; розвиток народної творчості в республіці; реабілітацію репресованих діячів та повернення їх імен в мистецьке життя Української РСР; виникнення руху “шістдесятників”; розгортання науково-технічної революції та впровадження її досягнень у виробництво розробок нової техніки тощо.

Поясніть, в чому проявився суперечливий характер розвитку культури?

Чільне місце при висвітленні **другого питання** має зайняти реформа освітньої системи.

Особливу увагу варто приділити проблемі вдосконалення навчального процесу в СРСР та в Україні зокрема. Обов’язково виявіть роль і значення закону “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про розвиток системи народної освіти в УРСР” (1959 р.).

Далі Ви зазначаєте про організацію шкіл нового типу (школи-інтернати), безкоштовне навчання, учнівські виробничі бригади, розширення мережі вечірніх та заочних загальноосвітніх установ, систему професійно-технічної освіти та вузи.

Поясніть, чи можна говорити про прорахунки в модернізаційному процесі освітньої сфери: ТАК чи НІ (відповідь обґрунтуйте)?

Наступне, чому студент приділяє увагу, – це розвитку науки в Україні. Потрібно охарактеризувати стан і досягнення в українській науковій галузі.

Обов'язково напишіть про діяльність АН УРСР та зазначте про ті галузі науки в яких українські вчені досягли вагомих результатів.

Крім того, поясніть, чи існували негативні моменти в розвитку української науки в другій половині 1950-х – в першій половині 1960-х рр.? Якщо ТАК, то які?

Відповідь на **третє питання** студент розпочинає із визначення поняття “дисидент”. Далі, на основі детального аналізу, Він розкриває процес виникнення та утвердження на теренах української республіки опозиційного, щодо існуючого державного ладу напрямку суспільного руху.

Виклад змісту питання доцільно було б продовжити характеристикою передумов виникнення дисидентства в УРСР. Вкажіть на причини його появи (щоб краще зрозуміти дану проблему радимо Вам прочитати спогади головних учасників тих подій, наприклад, І. Дзюби), зазначте джерела його формування, розкрийте його особливості та виявіть основні течії.

Важливою складовою цього питання залишається проблема протистояння опозиціонерів деформованій, як вони вважали, радянській політичній системі. Обов'язково напишіть про методи, які використовували дисиденти в боротьбі з радянським режимом.

Крім того, студент зазначає про українські опозиційні організації, діяльність яких припадає на кінець 1950 – першу половину 1960-х рр. З'ясуйте їх роль та місце у розвитку опозиційного руху даного історичного періоду, неодмінно розкрийте мету та головні пункти їх програм.

Обов'язково згадайте в своїй роботі і про клуби творчої молоді, виявіть мету їх створення та основні форми діяльності. З'ясуйте, чи існували подібні молодіжні клуби в тій місцевості, де Ви на даний момент проживаєте?

Подумайте над таким запитанням та дайте ґрунтовну відповідь на нього, які акції дисидентів викликали найбільший резонанс в українському суспільстві?

Розгляд питання доцільно продовжити інформацією про засоби та методи боротьби радянської влади з дисидентським рухом. Зазначте розмах політичних репресій в Україні у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. Обов'язково напишіть про найбільш гучні справи того періоду.

Рекомендована література:

1. Баран В. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953 – 1985 рр. – Л.: Ода, 1992. – 250 с.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн. 2.: Друга половина ХХ століття: навч. посіб. / Агеєва В. П. та ін. – К.: Либідь, 1998. – 455 с.
3. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія: навч. посіб. / Кремень В. Г. – К.: Знання, 2003. – 766 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Кульчицький С. Розвиток мистецтва (1956 – 1964) // Історія України. – 2000. – № 8. – С. 22-23.
6. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особливості в різних педагогічних системах. – Вінниця: Нова Книга, 2002. – 512 с.
7. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. / Ярчись А. В., Мельник В. П., Кашуба М. В. та ін. – Л.: Світ, 2005. – 568 с.
8. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
9. Ніколаєнко С. Н. Освіта і наука: людський потенціал: навч. посіб. – К.: Освіта, 2003. – 159 с.
10. Онопрієнко В. І. Історія української науки ХІХ – ХХ ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.

11. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні (сер. 1950 – на поч. 1990-х рр.). – К.: Вид. ім. О. Теліги, 1999. – 720 с.
12. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.

Тема 9. УРСР в період загострення кризи тоталітаризму (середина 1960-х – перша половина 1980-х рр.)

1. Суспільно-політичне життя.
2. Соціально-економічний розвиток.
3. Економічні реформи другої половини 1960-х рр.

Методичні вказівки:

У першому питанні Вам необхідно розкрити особливості суспільно-політичного життя в УРСР. Що свідчило про те, що в ньому посилювалась деформація? Варто приділити увагу опозиційній діяльності українських дисидентів, репресивним заходам щодо інакодумців, русифікаційній політиці тощо. Поясніть, чи існувала ідеологічна криза радянського режиму? Чи була можливість її подолати?

Охарактеризуйте систему органів влади України відповідно до Основного закону, вказавши на її сильні та слабкі сторони. З'ясуйте, чому незважаючи на задекларований суверенітет союзних республік не було вироблено правових засад їхнього виходу із Радянського Союзу? Проаналізуйте механізм реалізації ст. 6 Конституції СРСР щодо “керівної і спрямовуючої” ролі КПРС. У чому це виявлялось і які наслідки таке “єдиновладдя” мало для УРСР? Охарактеризуйте діяльність партійно-державного керівництва УРСР в період “застою”, обов’язково зазначте складові його політики. Які обставини спричинили усунення з посади першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста? Чи можна вважати випадковістю обрання В. Щербицького на його місце? Чи погоджуєтесь Ви з такою тезою, що в кінці

1960 – на початку 1970-х рр. в українському керівництві існували дві течії – централізаторська та автономістська? Обґрунтуйте свої міркування.

Опрацювавши відповідну наукову літературу та склавши план для всебічного розкриття змісту **другого питання**, студент переходить до безпосереднього викладу матеріалу.

Розпочніть свою роботу із загальної характеристики стану розвитку народного господарства УРСР після усунення від влади М. Хрущова (необхідно зазначити основні показники соціально-економічного становища республіки на кінець 1964 р.).

Після того, як Ви розкрили характерні риси господарства України на вихідному етапі “застійного” періоду слід перейти до більш детального висвітлення його окремих галузей, а враховуючи те, що промисловість була однією із провідних, то і виклад матеріалу по відповідній проблемі необхідно починати саме з неї.

Отже, про що студенту доцільно було б написати, так це про виробничі особливості та територіальну структуру індустрії Української РСР, проблеми та перспективи її розвитку. В довільному порядку, але обов’язково його робота повинна містити відповіді на такі запитання: яким галузям української промисловості надавалася найбільша підтримка союзних відомств (мова йде про пріоритетні напрямки розвитку промисловості в Україні)? Чому найбільшими темпами зростала не промислова продукція, яку визначав науково-технічний прогрес у всьому народному господарстві, а, наприклад, виробництво військової техніки, радіоелектронної апаратури для армії? Яке місце у промисловому секторі української економіки займали оборонні підприємства? Що таке воєнно-промисловий комплекс (ВПК)? Що свідчить про застійні явища в українському промисловому виробництві в 1970 – 1980-ті рр.? Чи вплинула висока концентрація підприємств важкої промисловості в УРСР на її довкілля?

Комплексного дослідження потребує сільськогосподарський виробничий процес в Україні. Розкрийте зміст “Продовольчої програми” 1982 р. Зазначте про ефективність колгоспно-радгоспної системи в УРСР. З’ясуйте, чи існували деструктивні процеси в українському селі? Якщо Ви вважаєте, що ТАК, то яким чином їх можна було б уникнути?

Предметного розгляду заслуговує і стан та можливі проблеми розвитку паливно-енергетичної бази України в другій половині 1960 – на початку 1980-х рр.

Обов’язково визначте політичні та економічні причини наростання кризових явищ у народному господарстві республіки у вище зазначений період.

За бажанням можете зробити порівняльну характеристику економічного становища України в період “застою” та на сучасному етапі її розвитку.

Третє питання Ви розпочинаєте з того, що розкриваєте причини згорання новим політичним керівництвом Радянського Союзу “хрущовських господарських реформ” та пояснюєте необхідність розробки нової програми перетворень в системі управління економікою, веденні господарства, способах здійснення економічної політики в державі. З’ясуйте, чи існувала справжня необхідність у запровадженні нововведень? Визначте рівень ефективності економічної системи на той момент? Чому модернізаційні процеси в промисловості та сільському господарстві, які проводились у другій половині 1960-х рр., ввійшли у вітчизняну історію під назвою “Косигінські”? Які планувались зміни? Приділіть увагу періодизації реформування системи господарського механізму. Поетапної характеристики потребують економічні експерименти на території Української РСР. З’ясуйте, чи досягли реформатори позитивних результатів у своїх починаннях?

Далі студенту необхідно звернути увагу на проблему модифікації сільського господарства. Зазначте причини відставання аграрного сектора економіки країни? Якими заходами на деякий час вдалося стимулювати розширення сільськогосподарського виробництва в Україні?

Предметного розгляду заслуговує і реформаторська політика влади в промисловості та системі управління. Що було зроблено для того, щоб удосконалити систему планування та посилити стимулювання виробництва в СРСР? З'ясуйте, чому, попри обмеженість економічних реформ другої половини 1960-х рр. темпи розвитку промислового сектору народного господарства УРСР в 1966 – 1970 рр. були достатньо високими?

Особливий акцент необхідно зробити на причинах відставання у процесі модернізації радянської економіки. Поясніть, чому про промислові реформи даного періоду говорять, що “вони прагнули поєднати непоєднане”?

Пропонуємо оформити відповідь на третє питання у формі таблиці: “Економічні перетворення другої половини 1960-х рр.”

№	Причини необхідності проведення реформ	Основні заходи в ході реформ	Результати		Причини згорання реформ
			Позитивні	Негативні	
1.					
2.					
3.					

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
2. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дещинський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.

3. Кульчицький С. В., Шаповал Ю. І. Україна в період загострення кризи радянської системи (середина 1960 – початок 1980-х рр.) // Історія України. – 2008. – № 21-22. – С. 26-33.
4. Литвин В. М. Україна у другому повоєнному десятиріччі (1956 – 1965). – К.: Лі-Терра, 2004. – 272 с.
5. Литвин В. М. Україна: два десятиліття “застою” (1966 – 1985). – К.: Лі-Терра, 2004. – 253 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
7. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
8. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
10. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1961 – 1975: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: О. Бажан, О. Рабенчук. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 2: 1966 – 1975. – С.294-613.

Тема 10. Стан української культури в другій половині 1960 – на початку 1980-х рр.

1. Освітньо-науковий процес.
2. Розвиток літератури та мистецтва.
3. Діяльність культурно-освітніх осередків.

Методичні вказівки:

У **першому питанні** студенту необхідно охарактеризувати стан розвитку системи освіти та науки в УРСР у вище зазначений період.

В першу чергу Вам варто приділити увагу модернізації освітньої сфери. Зазначте, які саме зміни відбулись у розвитку середньої освіти (Постанова ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР від 1972 р.) в Українській РСР? Не забудьте згадати про навчально-освітню реформу 1984 р. З'ясуйте, чи встигли реформатори довести до кінця свій освітній проект?

Розгляд питання доцільно продовжити характеристикою становища закладів освіти в Україні: дошкільних, шкільних, професійно-технічних та вищих.

Обов'язково зазначте кількість навчально-освітніх установ, дітей та молоді, яка в них навчалася.

Крім того, слід приділити увагу і такому важливому питанню, як матеріально-технічне забезпечення дитсадків, шкіл, технікумів та вузів. Мова йде про ремонт закладів, меблювання приміщень, наявність методичної літератури, підручників, навчальних таблиць, засобів технічного навчання.

В обов'язковому порядку зробіть порівняльний аналіз рівня розвитку освітньої справи в місті та сільській місцевості.

Продовжуючи розкривати зміст цього питання, необхідно зосередитись на позитивних змінах та негативних наслідках в роботі навчально-освітніх установ Української РСР.

Ґрунтовному дослідженню підлягає і сфера науки та техніки. Розкрийте їх місце та роль в розвитку радянського суспільства. Вкажіть на загальні та пріоритетні напрямки науково-технічного процесу другої половини 1960 – початку 1980-х рр.

Роботу над другим питанням Ви розпочинаєте з дослідження умов розвитку літератури та мистецтва у добу “застою”.

Приділіть увагу діяльності спілки письменників УРСР. З'ясуйте, яку тематику радянське керівництво вважало особливо актуальною на той час? Що свідчило про “закручування гайок” в ідеологічній та культурній сферах? Напишіть про досягнення українських літераторів. Які письменники залишались на позиціях офіціозу і соціалістичного реалізму, а яких звинувачували у “націоналізмі” та “антирадянщині”? Логічним продовженням відповіді буде характеристика творчості Л. Костенко, О. Гончара, І. Білика, Р. Іванчука та ін.

Проаналізуйте стан розвитку образотворчого мистецтва Української РСР. Обов'язково зазначте про функціонування громадської організації – Спілки художників УРСР. Вкажіть прізвища відомих художників і скульпторів. Напишіть, які твори образотворчого мистецтва цього періоду Вам найбільше подобаються?

Особливу увагу зверніть на розвиток кіномистецтва в Україні у другій половині 1960 – на початку 1980-х рр. З'ясуйте, яким було його фінансове забезпечення? Які кіностудії діяли на той час в УРСР? Не забудьте згадати і про мережу кінотеатрів. Крім того, вкажіть прізвища відомих українських кінорежисерів та кіноакторів. Обов'язково зазначте назви фільмів, які сучасні кінокритики зараховують до фонду “Золотої колекції” радянського кінематографу.

Далі, Ви розкриваєте характерні риси стану розвитку українського театрального мистецтва. Зазначте про загальну кількість театрів, творчу діяльність народно-самодіяльних колективів, новаторство у театральній сфері, національний колорит українських театральних установ. Вкажіть прізвища популярних в ті роки театральних акторів та назви вистав, які користувалися найбільшою любов'ю глядачів.

В подібному ракурсі потрібно охарактеризувати і музичне мистецтво в Україні. Напишіть про плідну роботу митців Спілки композиторів України. Вкажіть прізвища відомих музичних творців, пісенних поетів та популярних

естрадных та оперних співаків. Зазначте назви державних хорів та академічних хорових капел. Які шлягери тих часів є Вашими найулюбленішими?

Наступне, чому студенту варто приділити увагу, – це зовнішньокультурним контактам України.

Предметного розгляду заслуговує і проблема утисків в культурно-мистецькій сфері. З'ясуйте, яку мету переслідувало радянське керівництво, коли заборонило трансляцію українських колядок та обрядових пісень по радіо і телебаченню? Зазначте прізвища діячів культури УРСР, які стали жертвами репресивної політики радянської влади.

У **третьому питанні** мова піде про вдосконалення роботи українських культурно-освітніх закладів та про їх роль у поширенні радянської культури серед народних мас. Розкрийте зміст завдань, які на них покладала радянська влада.

Крім того, радимо Вам приділити увагу мережі та матеріально-технічному забезпеченню культурно-освітніх установ. З'ясуйте, чи асигнувала держава кошти на культурно-освітню роботу? Напишіть про джерела фінансування культурного будівництва та темпи його розвитку. Детального аналізу потребує і робота культурно-освітніх закладів в місті та сільській місцевості. Не забудьте згадати про появу нових типів культурно-освітніх установ.

Зазначте, коли і з якою метою в УРСР був розпочатий процес створення централізованої клубної системи? За якими принципами відбувалось об'єднання сільських клубних закладів у комплекси.

Далі потрібно написати про якість та ефективність роботи масових бібліотечних установ. Які саме зміни відбулись у цій справі?

Розкрийте характерні риси розвитку музейної справи в УРСР у період “застою”. За рахунок яких нових музейних об'єктів розширилася мережа даного виду культурно-освітніх закладів?

Зверніть увагу на проблему підготовки кадрів для культурно-освітніх установ. Вкажіть, які заклади освіти готували спеціалістів культурно-освітньої сфери обслуговування? Зазначте відсоткове забезпечення мережі сільських бібліотек дипломованими працівниками.

Бажано написати про культурно-освітню роботу, яка проводилася в другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр. у тій місцевості, де Ви на даний момент проживаєте.

Предметного вивчення заслуговує і питання ставлення державного керівництва до культурно-освітньої справи в Україні у другій половині 1960 – на початку 1980-х рр.

Рекомендована література:

1. Бажан О. Стан освіти, науки, культури в УРСР в середині 1960 – 1980-ті рр. // Красзнавство. – 2002. – № 1-4. – С. 75-78.
2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн 2, Ч 2.: (1960 – 1990-ті рр.) / Агеєва В. П. та ін. – К.: Либідь, 1995. – 510 с.
3. Історія світової та української культури: підруч. / Гречанко В., Чорний І., Кушнірчук В., Рожко В. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Крвавич Д. П. Українське мистецтво: У 3-х ч.: Ч. 3. навч. посіб. – Л.: Світ, 2005. – 268 с.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
7. Медведєв Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. – К.: Вікар, 2003. – 335 с.

8. Музична культура Радянської України у 60 – 80-х рр. ХХ ст. // Історія української радянської музики в 6 т.: Т. 3. – К., 1990. – С. 167-277.
9. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
10. Томашенко В., Жабенко О. Державна освітня політика в Україні (1961 – 1985) // Вісник УАДУ при президентові України. – 2002. – № 2. – С. 147-153.
11. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / Баран В. К., Данеленко В. М. – К.; Альтернативи, 1999. – 335 с.
12. Українська культура: історія і сучасність: навч. посіб. / Черепанова С. О. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.
13. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.

Тема 11. Активізація опозиційної діяльності в Україні проти радянського режиму в роки “застою”

1. Передумови посилення національно-визвольної боротьби.
2. Течії дисидентського руху.
3. Протистояння між владою та опозицією.

Методичні вказівки:

На початку **першого питання** студенту потрібно розкрити основні передумови невдоволення певної частини українського суспільства існуючим державним ладом в Україні.

Під час підготовки **другого питання** Вам необхідно приділити увагу чотирьом течіям дисидентського руху в УРСР, а саме: самостійницькому, національно-культурницькому, правозахисному та релігійному.

Дослідивши матеріал із нижче поданого списку рекомендованої літератури, документальних джерел та спогадів очевидців, студенту буде неважко відповісти на запитання, чому самостійницький напрямок деякі

науковці вважають найбільш радикальною та переслідуваною свого часу в Україні? Зазначте її головних учасників, обов'язково вказавши, до яких соціальних категорій населення вони належали. Крім того, охарактеризуйте головні вимоги її представників та основні форми їх діяльності.

Розгляд питання доцільно продовжити інформацією про національно-культурницьку течію дисидентського руху. Вкажіть, коли вона виникла, зазначте прізвища відомих її представників, охарактеризуйте погляди та цілі опозиціонерів. Неодмінно розкрийте основні засади двох напрямків (мистецький нонконформізм та політичне дисидентство) опору творчої інтелігенції радянській тоталітарній системі.

Крім того, приділіть увагу головним вимогам національно орієнтованого дисидентства та основним формам його діяльності.

Далі мова піде про правозахисний (демократичний) напрям. Вкажіть, ким в Україні він був репрезентований? Які вимоги правозахисники висували до радянської влади? Охарактеризуйте діяльність Української гельсінської спілки, зазначте її склад, програмні цілі, методи роботи та завдання.

В такому ж плані потрібно висвітлити і діяльність релігійної опозиції. Вам необхідно розкрити мету її створення та ідеї, вказати прізвища відомих представників даної течії, зазначити способи впливу опозиціонерів на рішення партійно-державного керівництва в питаннях релігії та церкви.

Можете дати відповідь на друге питання заповнивши порівняльну таблицю:

№	Течії опозиційного руху	Причини появи	Програмні цілі	Зміст діяльності
1.				
2.				
3.				

Наприкінці питання студент подає загальну характеристику діяльності опозиційного руху в брежнєвський період. У даному випадку обов'язково потрібно зазначити про те, чи стали більш чіткими мета та орієнтири в боротьбі інакодумців? Чи можна було вважати дисидентів впливовою силою, помітним фактором суспільно-політичного життя СРСР? Проаналізуйте та порівняйте програмні документи всіх опозиційних течій, вказавши при цьому шляхи, якими вони прагнули досягти реалізації своїх цілей. З'ясуйте, чи змогли вони створити сталу та впорядковану організаційну структуру та цілісну загальну програму?

Працюючи над **третім питанням**, студенту, в першу чергу, слід визначити механізми впливу дисидентів на владу. Обов'язково згадати не тільки про форми протесту, стійкість та цілеспрямованість у своїх переконаннях опозиціонерів, а й про способи протистояння тоталітаризму, які використовували політичні в'язні.

Чи згодні Ви з таким твердженням, що у боротьбі радянської влади з інакодумцями Україна посідала одне із перших місць в Радянському Союзі? Обґрунтуйте свою відповідь.

Наступне чому Ви приділяєте увагу, так це новій хвилі репресій в УРСР, яка прокотилась на початку брежнєвського правління. Зазначте основні мотиви арештів. Крім них, які ще методи боротьби використовувало партійно-радянське керівництво, щоб придушити рух опору в Україні? Яка доля спіткала родини засуджених за політичними мотивами?

Охарактеризуйте реакцію “небайдужих” на каральні заходи владних органів в УРСР. Зазначте, чи вдалося загальмувати репресивний процес в Україні?

Далі студент пише про другу хвилю репресій. Обов'язково зазначає, чи була вона відмінною від попередньої? Які рішення стосовно проблеми інакодумства в СРСР були прийняті на засіданні Політбюро ЦК КПРС

(30. 12. 1971 р.)? Яка кількість засуджених по політичних статтях з України, за підрахунками дослідників, перебувала в місцях позбавлення волі та медичних установах спеціального призначення?

Поясніть, що було спільного в питанні наступу на опозиціонерів за часів Сталіна, Хрущова та Брежнєва? В чому, на Вашу думку, полягає історичне значення діяльності українських опозиціонерів в брежнєвський період? Яке місце в історії українського національно-визвольного руху їм належить?

Рекомендована література:

1. Бажан О. Г., Данилюк Ю. З. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті роки) / НАН України. Інститут історії України. – К.: Рідний край, 2000. – 232 с.
2. Белебеха І. Дисидентський рух в Україні 1960 – 1970-ті рр. // Українська еліта. – Х.: Березіль, 1999. – С. 250-254.
3. Історія України: навч.-метод. посіб. / Литвин В. М., Слісаренко А. Г., Колесник В. Ф. та ін. – К.: Знання, 2006. – 608 с.
4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – ХХ ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія України: посіб. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академвидав, 2008. – 552 с.

9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
10. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 12. Національно-культурне відродження в Україні (друга половина 1980-х – початок 1990-х рр.)

1. Загальні тенденції розвитку освіти та науки.
2. Головні риси українського мистецтва доби “перебудови”.
3. Втрата ідеологічних кумирів та пошук власної ідентичності.

Методичні вказівки:

У першому питанні студент характеризує процеси, які відбувались у системі української освіти в роки “перебудови”. Потрібно визначити не тільки причини перетворень, а й розкрити основні напрямки реформування загальної, професійної, середньо-спеціальної та вищої школи в УРСР, обов’язково вказати її мету, завдання та основні принципи. У контексті розгляду проблеми доцільно було б зупинитись на детальному аналізі освітніх реформ 1984 та 1987 – 1988 рр. Крім того, необхідно з’ясувати вплив перебудовчих процесів на стан національної освіти в Україні.

Предметного розгляду заслуговує і наукова сфера. Напишіть про основні тенденції її розвитку. Складіть таблицю “Найважливіші досягнення української науки в період “перебудови”:

№	Галузі науки	Відкриття і винаходи	Рік	Прізвища науковців і винахідників
1.				
2.				
3.				

Поясніть, як політико-економічна ситуація в УРСР кінця 1980-х – початку 1990-х рр. вплинула на стан розвитку освітньо-наукової галузі.

Друге питання необхідно присвятити проблемі розвитку мистецького життя в Україні під час “перебудови”.

Виклад матеріалу доцільно було б розпочати із ґрунтовного аналізу розвитку літературного процесу в УРСР. Зазначте про творчу діяльність відомих українських митців, обов’язково вкажіть літературно-художні напрямки, які вони представляли. Крім того, напишіть про найпомітніші досягнення української літературної справи даного періоду.

Наступне, чому Ви приділяєте увагу, так це розвитку українського образотворчого мистецтва. Обов’язково вкажіть прізвища та безсмертні творіння відомих українських живописців та скульпторів.

Докладно слід проаналізувати особливості розвитку української музичної культури. З’ясуйте, із прізвищами яких композиторів, пісенних поетів та співаків були пов’язані найвищі досягнення пісенно-музичної культури українського народу.

У такому ж ракурсі варто охарактеризувати і розвиток українського театрального та кіномистецтва другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.?

При підготовці **третього питання** студенту варто звернути увагу на проблеми пов’язані з втратою радянських ідеалів та відсутністю державної політики по формуванню нових пріоритетів. Засилля штампованої (серіали, бойовики) західної культури, розгубленість перед натиском національно-культурних звичаїв і не розуміння їх доцільності, криза суспільної моралі – все це характерні риси культурного рівня українського населення періоду “перебудови”.

Рекомендована література:

1. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985 – 1991 рр.): навч. посіб. – К.: Кондор, 2004. – 357 с.

2. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн. 2.: Друга половина ХХ століття: навч. посіб. / Агеєва В.П. та ін. – К.: Либідь, 1998. – 455 с.
3. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
4. Крвавич Д. П. Українське мистецтво: У 3-х ч.: Ч. 3. навч. посіб. – Л.: Світ, 2005. – 268 с.
5. Онопрієнко В. І. Історія української науки ХІХ – ХХ ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
6. Україна крізь віки: Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.): в 15 т. Т. 13. / В. К. Баран, В. М. Даниленко – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.
7. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / Дещинський Л. Є., Денисов Я. Я., Цубов Л. В. та ін. – Львів: Бескид-Біт, 2005. – 304 с.
8. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.

Тема 13. Суспільно-політичне життя в Українській республіці (1991 – 2009 рр.)

1. Державне будівництво.
2. Громадсько-політичний розвиток.
3. Формування багатопартійної системи.

Методичні поради:

У першому питанні студент ґрунтовно досліджує сучасну модель державотворення в Україні. Перше, на що варто звернути увагу, так це на Концепцію реформування партійно-радянської системи, обов'язково розкрийте її спрямованість та зміст.

У контексті розгляду цієї проблеми Вам необхідно зазначити хронологічні межі та охарактеризувати кожний із етапів трансформаційного процесу.

Інформуючи про перші кроки у розбудові незалежності, не забудьте вказати на наявність стартових умов для цього. Крім того, відповідного предметного вивчення потребують такі проблеми, як формування державних органів влади та управління, створення української армії, вироблення законодавчої бази, конституційний процес, стратегічні напрями в зовнішньополітичній діяльності України, розвиток економіки тощо.

Також необхідно висвітлити і наступні етапи українського державотворчого процесу.

Роботу над **другим питанням** розпочніть із характеристики політичної ситуації в Україні на початку 1990-х рр. З'ясуйте, як перехідні процеси в політичному житті України позначились на її внутрішньому та зовнішньому становищі?

Наступне, чому необхідно приділити увагу, – це політичній боротьбі в Україні. Зазначте вплив даного протистояння на проведення економічних та соціальних реформ в українській державі. Поясніть, як прийняття компромісного рішення щодо розподілу посад в органах державної влади позначилося на політичній стабільності в республіці?

Не менш докладно слід проаналізувати і наступний етап політичного протистояння в Україні. Висвітліть генезис, еволюцію та динаміку конфлікту. Розкрийте форми політичної боротьби та методи її ведення політичними опонентами.

Ґрунтовного дослідження потребує проблема розвитку конституціоналізму в Україні. Здійсніть системний аналіз основних етапів сучасного періоду українського конституційного процесу. Неодмінно розкрийте особливості розроблення, структуру та прийняття рішення щодо

Основного Закону України. Не забудьте вказати: між ким, з якою метою та за яких обставин був підписаний Конституційний договір (1995 р.)? Коли і навіщо, були внесені поправки та доповнення до змісту Конституції 1996 р.?

Розгляд питання доцільно продовжити інформацією про зміни в політичному житті української держави, які мали місце після Президентських виборів: 1991 р., 1994 р., 2004 р. та 2009 р.

Комплексного аналізу підлягає і проблема політичної нестабільності в Україні. Зазначте передумови та причини виникнення політичної кризи. Дослідіть не лише обставини, а й наслідки її довготривалості. Розкрийте основні фактори, які тривалий час утримували політичне становище в державі на стабільно складному рівні.

Відповідне місце в роботі студента має посісти і питання формування в Україні демократичного громадянського суспільства. Обов'язково поясніть, як Ви розумієте термін “громадське суспільство”? Розкрийте правові передумови (законодавчі акти) його становлення, юридичне закріплення та практичну реалізацію ліберальних і демократичних цінностей в Україні.

Наступне, про що необхідно зазначити, – це про систему суспільних інститутів, громадських організацій, ЗМІ тощо.

Крім того, студенту варто приділити увагу проблемам, які виникли в процесі організації громадського життя і на сьогоднішній день залишаються не вирішеними.

Розкриваючи зміст **третього питання**, Вам, у першу чергу, слід зосередитись на з'ясуванні причин становлення багатопартійної системи в Україні. Обов'язково поясніть, за яких обставин це відбулося? Які передумови сприяли її виникненню? Крім того, розкрийте історичне значення появи багатопартійності в Україні.

Наступне чому студент приділяє увагу, так це головним етапам, які виділяють у процесі формування багатопартійності.

Далі Вам необхідно вказати особливості цієї системи, розкрити основні групи поділу українських політичних партій (класифікація), охарактеризувати базові положення їх програм та визначити головні завдання.

№	Політорієнтація	Назва партії	Лідери	Основні програмні положення
1.	Праві			
2.	Ліві			
3.	центристи			

Поясніть, яку роль політичні партії відіграють в суспільно-політичному житті України?

Рекомендована література:

1. Алексеев Ю. М., Слюсаренко А. Г., Кульчицький С. В. Україна на зламі історичних епох: (Державотворчий процес 1985 – 1999 рр.). – К.: Експрес-об’ява, 2000. – 295 с.
2. Громадські об’єднання в Україні: навч. посіб. / За ред. В. М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – 415 с.
3. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
4. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дещинський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.
5. Кабянов Г. Україна 1991– 2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
6. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
7. Кульчицький С. В., Лебедева Ю. Г. Україна суверенна і незалежна держава: [Державотворчий процес. Економічна політика у перехідний

- період. Формування політичної системи. Міжнародні зв'язки України. Духовне життя суспільства] // Історія України. – 2001. – Берез. (№ 12). – С. 1-32.
8. Кульчицький С. Хроніка державотворчого процесу: 1991 р., 1992 р.: [2001 – 10-ть років незалежності України] // Історія України. – 2001. – № 27-28. – С. 5-6.
 9. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
 10. Політична історія України: посіб. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академвидав, 2008. – 552 с.
 11. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку: навч. посіб. / І. Ф. Курас, Ф. М. Рудич, Р. Б. Балабан та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 327 с.
 12. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
 13. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
 14. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001 рр.) / Ред. Литвин В. М. – К.: Альтернатива, 2001. – 704 с.

Тема 14. Міжнародна діяльність України в роки незалежності

1. Загальна характеристика зовнішньополітичної діяльності.
2. Пріоритетні напрямки зовнішньої політики.
3. Участь у роботі міжнародних організацій.

Методичні вказівки:

На початку **першого питання** Ви розкриваєте передісторію становлення України як самостійного суб'єкта міжнародних відносин. Характеризуєте документи, якими визначається зовнішньополітичний курс України останні два десятиліття.

Після чого студент веде мову про визнання світовою громадськістю державної незалежності України. З'ясуйте, які країни це зробили першими? Чим, на Вашу думку, було викликане швидке визнання незалежності нашої держави міжнародним співтовариством? Встановіть, чи є в світі такі країни, які до сьогоднішнього дня офіційно не визнали Україну, як незалежну державу та не встановили з нею дипломатичні відносини?

Крім того, Ви зазначаєте про обмін посольствами, дипломатичними та консульськими представництвами; залучення української сторони до участі в миротворчих акціях, антитерористичних операціях та гуманітарних місіях. Висвітліть результати діяльності, а точніше конкретні досягнення МЗС України у вище зазначених міжнародних сферах.

Наступні підпитання, яким Вам необхідно приділити свою увагу, так це принципи, завдання, основні напрямки реалізації та пріоритети зовнішньої політики України.

Одним із важливих питань, що постало перед нашою державою в перші роки незалежності було – ядерне роззброєння. Вам потрібно з'ясувати, чи виникли в Україні проблеми в даному процесі? Якщо ТАК, то розкрийте механізм їх вирішення.

Відповідь на **друге питання** студент розпочинає з того, що зазначає об'єктивні умови багатоплановості зовнішньополітичної орієнтації української держави.

Після цього доцільно було б розкрити головні вектори зовнішньої політики України.

Далі необхідно дослідити особливості двосторонніх зв'язків української республіки з країнами СНД.

Важливе місце у роботі студента має посісти і проблема, яка стосується всесторонньої співпраці України з країнами “старого світу” та американського континенту.

Наступне, на що Вам потрібно буде звернути свою увагу, так це на взаємовідносини української республіки з сусідніми державами. Розпочніть з процесу нормалізації стосунків з кожною із них. Мова йде про договори, які стосуються добросусідських відносин. Поміркуйте над наступним питанням та дайте ґрунтовну відповідь на нього: чи мала Україна конфліктні ситуації з сусідніми державами? Якщо ТАК, то вкажіть з ким і з якого приводу?

Переходячи до висвітлення **третього питання**, варто спинитися перш за все на детальному аналізі документу, який дає нашій державі правові основи для прийняття участі в роботі міжнародних організацій. Далі Вам необхідно буде скласти їх список, обов'язково зазначивши в яких із них Україна є членом, а в яких спостерігачем. Після чого студент в загальних рисах характеризує діяльність України в кожній із зазначених ним міжнародних організаціях. Пропонуємо Вам, дане підпитання оформити у формі таблиці, даємо її зразок:

№	Назва міжнародної організації	Які держави входять до складу організації	Рік, з якого Україна бере участь в її діяльності	Характеристика
1.	Співдружність Незалежних Держав (СНД)	Азербайджан Білорусь Вірменія Казахстан Киргизстан	1991	створення СНД; участь в Економічному Союзі Співдружності; двосторонні відносини з країнами СНД і т. п.

		Молдова Російська Федерація, Таджикистан Туркменістан Узбекистан Україна		
2.				
3.				

Рекомендована література:

1. Васильєва-Чекаленко Л. Д. Україна в міжнародних відносинах (1944 – 1996 рр.): навч. посіб. – К.: Освіта, 1998. – 175 с.
2. Децинський Л. Е. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: навч. посіб: Ч. 2. – Львів: Бескид Біт, 2004. – 320 с.
3. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
4. Кабянов Г. Україна 1991 – 2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій: навч. посіб. – Львів: Бескид Біт, 2003. – 303 с.
7. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000 роки): підруч. / Гайдуков Л. Ф., Кремень Л. В., Губерський Л. В. та ін. – К.: Либідь, 2001. – 621 с.

8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін.; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
10. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001 рр.). / Ред. Литвин В. М. – К.: Альтернатива, 2001. – 704 с.
11. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії, 1917 – 1990 рр. – К.: Либідь, 2006. – 766 с.
12. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.

Тема 15. Культурний розвиток української держави на сучасному етапі

1. Умови розвитку української культури.
2. Освітньо-наукова та культурно-освітня діяльність в Україні.
3. Модерне українське мистецтво.

Методичні вказівки:

У першому питанні студенту необхідно охарактеризувати стан культури в роки незалежності. Обов'язково визначте внутрішні та зовнішні фактори впливу на неї. Доцільно було б пояснити, чому 1990-ті рр. вважаються переломними у національно-культурному житті нашої держави? Мова йде про позитивні та негативні тенденції в сучасній українській культурі.

Предметного розгляду заслуговує і така проблема, як бюджетне фінансування закладів освіти, науки та культурно-освітніх установ. Детального аналізу потребує ресурсна база, яка виділяється на розвиток культурної сфери. Поясніть, як позначилось зменшення державних асигнувань мережі закладів освіти, науки та культури на престижність професійного статусу інтелігенції (тобто популярність серед молоді культурно-освітнянських професій)?

Не потрібно забувати і про позитивні сторони українського культурного процесу. Вам необхідно зазначити в своїй роботі про створення законодавчої бази (19. 02. 1992 р. Верховна Рада України ухвалила “Основи законодавства про культуру” – програма розвитку української культури); роль громадськості в розвитку різних напрямків українського культурного життя (наприклад, створення та діяльність громадсько-культурних товариств, об’єднань та фондів); систему державних нагород України (Орден Ярослава Мудрого, відзнака за “Мужність” і т. п.); відродження традицій меценатства в Україні; культурні зв’язки (міжнародні); внесок в національно-духовне відродження нашої держави української діаспори тощо.

Друге питання розпочніть з висвітлення стану розвитку системи освіти в роки незалежності.

У контексті розгляду проблеми доцільно було б зупинитись на реформуванні освітньої галузі. Перше, на що Вам необхідно звернути увагу, так це на документи, які являють собою законодавчу основу розвитку освіти в державі – Закони України “Про освіту” (від 1991 та 1996 рр.). Які цілі та принципи в них закладені? Державна національна програма “Освіта” (1993 р.). Що в ній передбачалось та гарантувалось? Закони України “Про професійно-технічну освіту” (1998 р.) та “Про загальну середню освіту” (від 1999 р.). Зазначте їх головні завдання.

Далі мова повинна піти про кожну ланку системи освітніх установ. А саме про мережу дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, середньоспеціальних та вищих навчальних закладів.

Грунтовного дослідження потребує і проблема забезпеченості педагогічними кадрами навчально-освітні заклади в сільській місцевості та в містах різних регіонів України (зробіть порівняльну таблицю).

Крім того, приділіть увагу матеріально-технічному забезпеченню освітніх установ.

Важливою складовою цього питання є розвиток української наукової галузі.

Охарактеризуйте процеси, які відбуваються в науковій сфері України протягом останніх двох десятиліть. Зазначте про діяльність Академії Наук. Напишіть про досягнення та проблеми української науки.

Вкажіть прізвища українських науковців, які отримали світове визнання та видатних вчених, які є вашими земляками.

У контексті розгляду даної проблеми особливу увагу необхідно приділити досягненням та відкриттям у різних галузях вітчизняної науки.

В останній частині питання студент характеризує діяльність культурно-освітніх осередків в Україні. Неодмінно зазначте про рівень бюджетного фінансування культурно-освітньої сфери.

Почніть з музейної справи (наприклад, відкриття нових музеїв, історико-культурних центрів).

Далі приділіть увагу мережі масових бібліотек (пропонуємо взяти за основу будь-яку публічну бібліотеку і дослідити історію її діяльності в роки незалежності).

Крім того, напишіть про роботу клубів у сільській місцевості. Чи мають вони на сьогоднішній день труднощі в матеріально-технічному та кадровому забезпеченні? Що робить держава для того, щоб покращити їх становище?

На початку **третього питання** Вам потрібно в загальних рисах охарактеризувати зміни, які відбулися в українському літературно-мистецькому процесі на сучасному етапі. Після чого переходьте до більш детального висвітлення питання. Обов'язково приділіть увагу новим тенденціям в таких галузях культури, як літературі, живопису, архітектурі, театрі, музиці, кінематографії. Твори яких сучасних діячів культури найбільше Вам імпонують?

Поясніть, які труднощі переживає сучасне українське мистецтво? Поміркуйте над таким питанням та дайте ґрунтовну відповідь, що, на Вашу

думку, необхідно зробити для подолання кризових явищ в культурному житті України?

Рекомендована література:

1. Голубець О. Українське мистецтво 1990-х рр.: “нова кон’юктура” (Оцінка мистецьких процесів в Україні 1990-х рр.) // Образотворче мистецтво. – 2001. – № 3. – С. 46-49.
2. Історія світової та української культури: підруч. / Гречанко В., Чорний І., Кушнірчук В., Рожко В. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
3. Історія України: навч.-метод. посіб. / Литвин В. М., Слісаренко А. Г., Колесник В. Ф. та ін. – К.: Знання, 2006. – 608 с.
4. Історія України ХХ – початку ХХІ століття: навч. посіб. / П. П. Панченко, Н. П. Барановська, С. С. Падалка та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Левківський М. В. Історія педагогіки: підруч. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 376 с.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
7. Медведєв Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. – К.: Вікар, 2003. – 335 с.
8. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ ст. У 3-х кн.: Кн. 2. Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення / В. Литвин, В. Андрущенко та ін. / Упоряд.: В. Литвин та ін. – К.: Нова книга, 2004. – 672 с.
9. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
10. Онопрієнко В. І. Історія української науки ХІХ – ХХ ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
11. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.

РОЗДІЛ 3

ПОРАДИ ВІДНОСНО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”

3.1. Порядок виконання та вимоги до написання рефератів

Реферат є обов'язковою складовою самостійної роботи студента в процесі оволодіння ним навчальною дисципліною “Новітня історія України”.

Метою підготовки реферату є набуття навичок: самостійної роботи з літературними джерелами, реформування, критичного аналізу прочитаного матеріалу, формулювання висновків.

Тему реферату для кожного студента визначає викладач в індивідуальному порядку. Повторення тем рефератів у академічній групі не допускається. Орієнтовний обсяг реферату 15 – 20 сторінок формату А 4.

Обов'язковими вимогами до реферату є: наявність плану (в середньому 3 питання), вступу, основної частини, висновків, ілюстрацій у формі таблиць, графіків, схем, списку використаної літератури з посиланнями у тексті (не менше 5 джерел) та оформлення згідно з чинними стандартами.

Кожна вимога до реферату (їх 4) оцінюється за трирівневою шкалою: 0; 3; 5 балів. Оцінюванню підлягають: зміст, структура, використання джерел та оформлення реферату. Даний вид самостійної роботи оцінюється з першого подання і поверненню не підлягає. Методична допомога студенту з питань підготовки реферату надається викладачем на консультаціях.

3.2. Методичні вказівки до роботи над змістом та оформленням реферату

У процесі вивчення дисципліни “Новітня історія України” навчальним планом передбачається написання і захист не менше одного реферату. Даний вид позааудиторної роботи студента є складовою частиною його самостійної роботи над курсом “Новітня історія України”.

Під рефератом розуміють тематичний конспект, створений під час самостійної роботи. Реферат – спроба самостійно опрацювати конкретно-історичну проблему. Робота над ним дає змогу чітко розібратися в джерелах та науково-історичній літературі. Підготовка реферату створює умови для комплексного використання навичок роботи з літературою, розвиває аналітичне, самостійне мислення, вчить логічно й аргументовано висловлювати письмово свою думку.

Спочатку треба обрати конкретну тему, чітко її сформулювавши. Студент повинен продумати, які питання та в якій послідовності треба розкривати. При написанні реферату радимо зупинитися на порівняно невеликому історичному відрізку часу. Структурно складові частини рекомендується будувати за проблемно-тематичним принципом, що дає можливість врахувати особливості обраної теми і в процесі написання успішно вирішувати всі складові наукової проблеми.

Студентові необхідно дотримуватися правильної, пропорційної побудови реферату. Мова йде про його структуру, а саме: титульний аркуш, зміст, вступ, 2 – 3 розділи, висновки, список використаної літератури. Загальний обсяг реферату: 15 – 20 сторінок, з них до 3 сторінок – вступ, 10 – 15 сторінок – основний текст, 1 сторінка – висновки. Відлік сторінок починають з титульного аркушу. Проте титульний аркуш і аркуш “ЗМІСТ” не нумерують, а починають із третьої сторінки – “ВСТУП” – у верхньому правому куті із цифри “3”.

У вступі зазначають актуальність теми, особисте ставлення до обраної проблеми, хронологічні й територіальні рамки дослідження. Потім дають аналіз використаної літератури, вказуючи внесок кожного автора в розкриття проблеми. І нарешті – визначають мету та завдання роботи. Кожен розділ, як правило, розкриває суть одного із завдань, і завершується загальним висновком. У висновках до реферату підводять загальні підсумки роботи.

Обов'язковою умовою для написання реферату є текстові посилання на використану літературу. У кінці речення ставлять квадратні дужки, в яких зазначають порядковий номер появи в тексті джерела і сторінку, з якої зроблено пряме цитування тексту чи просто передача суті матеріалу (наприклад, [4, с. 37]).

Список використаної літератури складають в міру появи посилань у тексті. При цьому зазначають загальну кількість сторінок книги чи статті.

Зразок складання бібліографічного покажчика:

а) Книга із зазначенням автора:

Король В. Ю. Історія України: навч. посіб. – К.: “Академія”, 2005. – 496 с.

б) Книга без зазначення автора:

Історія України: навч.-метод. посіб. / Литвин В. М., Слюсаренко А. Г., Колесник В. Ф. та ін. – К.: Знання, 2006. – 608 с.

в) Багатотомне видання:

В. К. Баран, В. М. Даниленко Україна крізь віки: Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.): в 15 т. Т. 15. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.

г) стаття часопису:

Козловський М. Про початок українського відродження 1980 – 1990-х рр. // Пам'ятки України. – 2003. – № 3-4. – С. 119-127.

Кількість використаної літератури має бути не менше 5 джерел. При цьому, по можливості, бажано використати найновіші видання.

Висока оцінка за виконання реферату залежить від дотримання усіх вищезазначених вимог і успішного захисту. Виступ (до 10 хв.) має передати основні положення реферату. При цьому особливо враховується вільне володіння матеріалом, вміння аргументовано відстоювати свою думку й зацікавити аудиторію.

Зразок титульного аркушу

Міністерство освіти і науки України
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут історії і філософії

Кафедра новітньої історії

РЕФЕРАТ на тему:

“ ”

Студента (ки):

III курсу групи

П І Б

Науковий керівник:

(звання, посада) П І Б

Черкаси – 2010

РОЗДІЛ 4
СПИСОК ТЕМ РЕФЕРАТІВ
З КУРСУ “НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”
(ПЛАН, МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ,
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА)

V СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Наддніпрянська Україна в 1907 – 1914 рр.

1. Політичне становище в Україні після поразки першої російської революції.
2. Столипінська аграрна реформа та її реалізація в Україні.
3. Економічне піднесення 1910 – 1914 рр.

Методичні вказівки:

Висвітлення змісту **першого розділу** варто розпочати із характеристики політичної ситуації в Наддніпрянщині влітку 1907 р. Мова йде про події, які відбулись в Росії 3 червня 1907 р. та їх вплив на подальший суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток українських земель.

Детального аналізу потребують і міжнаціональні відносини в імперії. З’ясуйте, причини посилення національних утисків в Україні. Обов’язково приділіть увагу заборонним заходам царського уряду щодо української культури. Предметного розгляду заслуговує і українське питання в III та IV Державних Думах. Охарактеризуйте діяльність українських та російських політичних партій та організацій під час наступу реакційних сил царського самодержавства, розкрийте ставлення загальноросійських політичних партій до українського питання тощо.

Переходячи до висвітлення **другого розділу**, Вам необхідно спинитись перш за все на розкритті передумов, причин, мети, завдань та складових Столипінської земельної реформи в Україні на початку ХХ століття.

Отже, важливе місце в роботі студента має посісти проблема впровадження та процес здійснення аграрних перетворень в Наддніпрянській Україні. Обов'язково зазначте про відмінності в стані розвитку українського сільськогосподарського виробництва від загального в Російській імперії. Мова йде про географічні, історичні та національні особливості сільського господарства в Україні. З'ясуйте та напишіть, чи були застосовані особливі підходи у реформуванні українського аграрного сектору? Крім того, вкажіть на ступінь підтримки аграрної політики сільським населенням та отримані результати від відповідних нововведень.

У **третьому розділі** студенту насамперед потрібно розкрити соціально-економічний стан розвитку українських земель у передвоєнний період. Вказати на причини економічного піднесення.

Детального висвітлення потребує розвиток промислового виробництва. В першу чергу, зверніть увагу на машинобудівні та металургійні підприємства. З'ясуйте, чи задовольняло українське машинобудування зростаючі потреби індустріального розвитку імперії? Наступне про що Ви зазначаєте, так це про ввезення із-за кордону сільськогосподарських машин, виробництво цукрового піску, становище в борошномельній та тютюновій промисловості тощо.

Також у своїй роботі Вам необхідно приділити увагу розвитку сільськогосподарського виробництва, кооперативному руху, торгівлі та фінансово-кредитній політиці.

Рекомендована література:

1. Ветров Р. Політичні партії України в I чверті XX ст. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 14-44.
2. Економічна історія: підруч. / Юхименко П. І., Леоненко Н. М. – К.: Знання-Прес, 2008. – 567 с.
3. Зубко А. М. Вивчення земськими статистичними органами соціально-економічного розвитку України (1864 – 1917 рр.) // Український історичний журнал. – 1988. – № 3. – С. 130-138.

4. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дещинський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.
5. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
6. Нізова Л. В. Столипінський етап створення державно-монополістичного управління суспільством // Український історичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 101-123.
7. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т 1.: На зламі століть (кін. ХІХ ст. – 1917 р.) / Ред. І. Ф. Курас. – К.: Генеза, 2002. – 420 с.
8. Політична історія України. Посібник. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академвидав, 2008. – 522 с.
9. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
10. Україна крізь віки. В 15 т. Т. 9.: Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
11. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.

Тема 2. Україна в роки Першої світової війни

1. Плани ворогуючих держав щодо українських земель напередодні війни.
2. Воєнні дії на українських землях в роки Першої світової війни.
3. Соціально-політичне становище українських земель.

Методичні вказівки:

При підготовці **першого розділу** слід звернути увагу на причини розв'язання Першої світової війни та її характер. Чи потрапила Україна у сферу інтересів двох воєнних блоків? Чи мали чіткі плани щодо українських

земель на початку війни Росія, Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина та Румунія? На які українські території вони претендували?

Другий розділ повинен містити в собі матеріал наступного характеру: Східний фронт, перебування українських земель в епіцентрі воєнного протиборства Троїстого (Четверного) союзу і Антанти, бойові дії на західноукраїнських землях (прикордонні бої, наступ 8-ї російської армії під командуванням О. Брусилова, “Галицька битва”, бої в Карпатах, Горлицька наступальна операція, “Брусиловський прорив”, наступ російських військ на львівському напрямку тощо).

Розкриваючи зміст **третього розділу**, студенту, в першу чергу, необхідно зазначити причини виникнення економічної та політичної кризи в Росії та Австро-Угорщині в роки Першої світової війни.

Зробіть порівняльну характеристику економічного і продовольчого становища в обох імперіях.

Наступне, на чому слід було б акцентувати увагу, так це на наростанні політичних суперечностей у верхах російського суспільства.

Особливу увагу варто приділити назріванню революційної кризи в Наддніпрянській Україні.

Предметного розгляду заслуговує і позиція австро-угорської влади стосовно національного питання.

Далі Ви характеризуєте ставлення української громадськості до політичної діяльності правлячих кіл Російської та Австро-Угорської імперій. Зазначте політичні і громадські угруповання, на які розкололося національно свідоме українство під час війни. Розкрийте позицію кожного з них щодо шляхів і засобів розв’язання “українського питання”.

Рекомендована література:

1. Волковинський В. М. Бойові дії на українських землях в роки Першої світової війни // Український історичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 38-55.

2. История Первой мировой войны. 1914 – 1918 гг. – Т. 1-2. – М., 1975.
3. Кульчицький С. Україна у Першій світовій війні // Історія України. – 1999. – Серп. (№ 31-32). – С. 1-23.
4. Литвин В. Історія України: (У 3 т.): Т. 3: Новітній час (1914 – 2004). Кн. 1 / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Альтернативи, 2005. – 831 с.
5. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
6. Первая мировая война: пролог XX века / Ред. кол.: Ю. В. Кудрина и др. – М.: Наука, 1999. – 697 с.
7. Політична історія України: посіб. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академвидав, 2008. – 522 с.
8. Прохорова І. Україна в Першій світовій війні // Історія України. – 2010. – № 9. – С. 8-12.
9. Реснт О. П., Сердюк О. В. Перша світова війна і Україна. – К.: Генеза, 2004. – 480 с.
10. Україна у міжнародних відносинах XX ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.
11. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підруч. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.

Тема 3. Лютнева революція 1917 р. в Україні

1. Державний переворот в Росії.
2. Революційні перетворення у Наддніпрянщині.
3. Загальноукраїнський громадсько-політичний центр.

Методичні вказівки:

Під час роботи над **першим розділом**, пропонуємо студенту звернути увагу на воєнні події Першої світової війни кінця 1916 р. – початку 1917 р. та визначити їх вплив на соціально-економічне й суспільно-політичне становище

в Російській імперії, зокрема в Наддніпрянській Україні. Вам потрібно буде не лише зазначити про погіршення економічного становища, загострення соціальних суперечностей та політичну неспроможність царизму щодо управління країною, а й розкрити наслідки загальнонаціональної кризи в Росії.

Далі у своїй роботі Ви зазначаєте про події, які відбулися в Петрограді в 20-х числах лютого 1917 р. Крім того, Вам необхідно буде висвітлити характер, завдання та рушійні сили революції. Пояснити, за яких обставин Державна Дума отримала право формувати уряд та визначити, яких ще змін зазнало політичне життя держави?

Чи згодні Ви з твердженням, що саме низький авторитет влади в країні і став причиною швидкої перемоги революції? Аргументуйте свою відповідь.

У **другому розділі** необхідно написати про те, що перемога Лютневої революції в Росії сприяла розвитку нової політичної ситуації на просторах колишньої імперії. Події в Петрограді прискорили початок Української націонал-демократичної революції. З самого її початку в Україні розгорнувся масовий рух за повернення їй державного суверенітету. З'ясуйте, як ставився Тимчасовий уряд та загальноросійські політичні партії до цієї ідеї? В умовах революції в Україні активізували свою діяльність різні політичні сили. Зазначте, які? На території України влада перейшла до призначених Тимчасовим урядом губернських та повітових комісарів. Крім того, створювались альтернативні органи влади – Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. На Вашу думку, чи були ради впливовою політичною силою в Україні навесні 1917 р.?

Працюючи над **третьім розділом**, студенту насамперед потрібно буде зосередити увагу на аналізі процесу створення Центральної Ради як єдиного національно-політичного центру, котрий повинен був скоординувати діяльність різних течій, стати організуючою громадсько-політичною, а потім і державотворчою силою. Логічним продовженням викладу Вами цього

питання є характеристика чисельного, національного, соціального і політичного складу Центральної Ради. Зазначте найхарактерніші риси її діяльності, основні етапи еволюції, а також про провідних її діячів М. Грушевського, В. Винниченка, С. Єфремова, С. Петлюру та інших. Необхідно дати розгорнуту характеристику вище згаданих постатей, написати про їх політичну, наукову й літературну діяльність.

Рекомендована література:

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навч. посібник для вузів. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Ковальчук М. А. Лютнева революція в 1917 р. в українській провінції // Український історичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 91-102.
4. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
5. Кульчицький С. В. Російська революція 1917 року: новий погляд / НАН України. Інститут історії України. – К.: Наш час, 2008. – 79 с.
6. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – ХХ ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.

10. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
11. Українська революція і державність (1917 – 1920 рр.): Науково-бібліограф. вид-во; Ред. В. Ю. Омельчук. – К.: НБУВ, 2001. – 816 с.

Тема 4. Доба Центральної Ради

1. Зовнішня діяльність.
2. Внутрішня політика.
3. Національно-культурне будівництво.

Методичні вказівки:

При підготовці **першого розділу**, студенту головну увагу слід приділити процесу формування Центральною Радою власної зовнішньої політики, зокрема, характеристиці змісту і практичної діяльності в галузі міжнародних відносин. В рефераті доцільно було б висвітлити дипломатичні відносини УНР з Радянською Росією та іншими країнами, показати участь представників Центральної Ради в переговорному процесі у Брест-Литовську, пояснити значення для України підписання договору з державами Четверного союзу, визначити позицію Центральної Ради у ставленні до окупації України німецькими та австро-угорськими військами, розкрити причини її ліквідації.

У **другому розділі** рекомендуємо показати заходи щодо відновлення і розвитку економіки, відбудови сільського господарства та промисловості, розвитку демократичних основ національно-державного будівництва. Водночас слід вказати на негативні моменти у процесі українського державотворення, непослідовність у практичному проведенні економічної і соціальної політики, особливо підкреслити недоліки в однобічному вирішенні всіх проблем на основі національної революції без поєднання її із соціальною.

У змісті **третього розділу** необхідно зазначити, яку саме роль відіграла Лютнева революція 1917 р. в житті українства. Що свідчило про відродження

української культури й освіти в той час? Одним із важливих напрямків освітньо-культурної роботи стала українізація школи; створення державних гімназій з українською мовою навчання; проведення Українського педагогічного з'їзду; створення Всеукраїнської учительської спілки; заснування журналу “Українська школа”; II Всеукраїнський з'їзд учителів; Всеукраїнський професійний учительський з'їзд. Які питання на ньому вирішувалися? Українізація вузів; створення та діяльність товариства “Праця”; підпорядкування всіх шкіл на території України генеральному секретаріату освіти; подальша українізація вищої та професійної освіти тощо.

Крім того, зазначте про вплив революційних подій на мистецьке життя, книгодрукування та пресу.

Бурхливі соціальні потрясіння не минули й театральне життя. Напишіть про заснування та діяльність Комітету українського національного театру.

Помітною рисою культурного життя України стало створення творчих і громадських об'єднань Центрального комітету охорони пам'яток старовини та мистецтва, фонду ім. Т. Г. Шевченка для виховання обдарованих дітей, Української жіночої спілки та інших. Охарактеризуйте їх діяльність.

Рекомендована література:

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнєцов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одіссей, 2004. – 494 с.
3. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
4. Копиленко О. “Сто днів” Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
5. Кульчицький С. В. Нотатки про українські революції. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 87 с.

6. Мазепа І. П. Україна в огні і бурі революції.[1917 – 1921 рр.]: Ч. 1. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія – Дніпропетровськ: Січ, 2001. – 415 с.
7. Мироненко О. Світоч української державності політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. – К.: Друкарня МВС України, 1995. – 328 с.
8. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
9. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917 – 1920 рр. – К.: Українська Видавнича Спілка – 1999. – 413 с.
10. Солдатенко В. Україна в революційну добу: історичне есе-хроніка. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / Ред. А. М. Невежина. – Х.: Прапор, 2008. – 558 с.
11. Цветков Г. М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 – 1945 рр.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1997. – 232 с.

Тема 5. Українська Народна Республіка (жовтень 1917 р. – квітень 1918 р.)

1. Жовтневі події в Україні.
2. Воєнно-політичний конфлікт.
3. Останній етап діяльності Центральної Ради.

Методичні вказівки:

Перший розділ свого реферату розпочніть із загальної характеристики стану суспільно-політичного життя в Україні напередодні жовтневого перевороту в Петрограді. Зазначте про проведення III Всеукраїнського військового та Козачого з'їздів. Які питання на них обговорювалися та які рішення були прийняті?

Охарактеризуйте реакцію в українських політичних колах на зміну державного керівництва в Росії. Приділіть увагу таким проблемам, як “Крайовий Комітет для охорони революції на Україні”. З’ясуйте мету його створення, склад та функції. Детального аналізу потребує і відозва “До громадян України”, обов’язково розкрийте її суть та історичне значення.

Крім того, студенту необхідно визначити позицію Центральної Ради щодо більшовицького повстання в Петрограді. Не меншої уваги потребує і проблема появи в Україні трьох таборів з різною політичною орієнтацією. Зазначте про сутички в м. Києві між більшовиками та прихильниками поваленого Тимчасового уряду. З’ясуйте роль в цих подіях УЦР.

Предметного розгляду також заслуговує і діяльність Центральної Ради в останні дні жовтня 1917 р.

Працюючи над **другим розділом**, слід передусім згадати про спроби співробітництва між більшовиками і УЦР, проаналізувати причини зростаючої конфронтації між ними, яка особливо загострилася наприкінці 1917 р., що унеможливило проведення у м. Києві спільного з’їзду Рад.

Необхідно зазначити про плани більшовиків щодо усунення Центральної Ради від влади в Україні. Особливу увагу приділіть одному з варіантів – мирному усуненню. Далі необхідно розібратися, чому більшовики вирішили провести з’їзд Рад у м. Харкові. На які сили вони спиралися, скликаючи його, яке народне представництво втілював з’їзд?

Наступне чому Ви приділяєте увагу, так це варіанту силового усунення (робітничі страйки, створення революційного комітету для повстання, захоплення влади на місцях тощо). Потребує детального аналізу питання зовнішньополітичного тиску, збройної агресії (Ультиматум РНК Росії, Перша українсько-радянська війна: причини, привід, “Війна декретів”, хід бойових дій та причини поразки). Зазначте результати та наслідки воєнно-політичного конфлікту.

У **третьому розділі** потрібно зазначити про те, що другий весняний період національно-визвольних змагань українців теж не був легким. Формально в м. Києві та по всій Україні після вигнання більшовиків була відновлена влада Центральної Ради, яка продовжувала провадити свою законодавчу діяльність. Фактично ж в Україні встановлювався військовий окупаційний режим, коли іноземні військові чиновники дозволяли собі активне втручання в українські внутрішні справи. Наведіть приклади практики такого втручання. Як до цього поставилася Центральна Рада? Які події спричинили до ще більшого загострення відносин між окупаційною адміністрацією та УЦР? Чим не влаштувала Німеччину та Австро-Угорщину остання? Чи планувалось керівництвом цих країн усунути Центральну Раду від влади?

Також не забудьте в роботі зазначити про ставлення до УЦР різних верств українського суспільства.

Рекомендована література:

1. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
2. Ковальчук М. Війна з більшовицькою Росією за незалежність, 1917 – 1920. – К., 2007. – 69 с.
3. Копиленко О. “Сто днів” Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 204 с.
4. Литвин В. Історія України: (У 3 т.): Т. 3: Новітній час (1914 – 2004). Кн. 1 / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Альтернативи, 2005. – 831 с.
5. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
6. Реєнт О. П. Більшовизм і українська революція 1917 – 1920 рр.: спроба визначення характеру і динаміки соціальних процесів – К.: Інститут історії України НАН України, 1994. – 38 с.

7. Скальський В. Влада та суспільство в УНР (лист. 1917 р. – квіт. 1918 р.) // Український історичний вісник. – Вип. 12. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 167-175.
8. Солдатенко В. Україна в революційну добу: історичне есе-хроніка. У 4 т. Т. 1. Рік 1917 / Ред. А. М. Невежина. – Х.: Прапор, 2008. – 558 с.
9. Солдатенко В. Україна в революційну добу: Історичне есе-хроніки. У 4-х т. – К.: Світогляд, 2009. – Т. 2: 1918 р. – 411 с.
10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.

Тема 6. Встановлення влади гетьмана П. Скоропадського

1. Останні дні УЦР. Політична, економічна, соціальна криза.
2. Політичні домовленості між українськими консервативними силами та німецько-австрійським командуванням.
3. Гетьманський переворот.

Методичні вказівки:

У **першому розділі** потрібно зазначити про те, що в останній період перебування при владі Центральної Ради проти неї склалася опозиція. Приділіть особливу увагу руху заможного селянства. Докладно проаналізуйте роботу з'їздів землевласників у м. Лубнах та м. Харкові. Обов'язково зазначте, привід для зібрання та прийняті на них рішення?

Не менш важливою складовою даного питання є проблема не влаштованості опозиціонерів діяльністю Центральної Ради. Крім того, окупаційна влада теж була схильна до думки про усунення соціалістичної Ради від влади. Поясніть, чому?

Зазначте, які заходи з січня по квітень 1918 р. Українська Центральна Рада встигає провести? Розкрийте суть її останніх рішень.

Другий розділ розпочніть з інформації про створення Української Народної Громади. Обов'язково розкрийте мотивацію її вступу у переговори з німецьким командуванням. Основні умови домовленості між українськими консервативними силами та німецько-австрійською окупаційною владою.

При підготовці **третього розділу** перш за все необхідно спинитися на характеристиці соціально-класових сил в Україні, обов'язково розкривши їх роль у встановленні гетьманської влади. Наступне чому Ви приділяєте увагу, так це позиції німецько-австро-угорської окупаційної адміністрації в Україні у здійсненні гетьманського перевороту (санкціонування німецьким імператором зміни влади в Україні), З'ясуйте, чому Гетьманат був для них більш прийнятним, ніж Центральна Рада.

Виклад змісту доцільно продовжити характеристикою політичного портрету гетьмана П. Скоропадського.

У такому ж плані необхідно висвітлити організацію та здійснення гетьманського перевороту?

Обов'язково розкрийте причини втрати Центральною Радою влади в Україні.

Рекомендована література:

1. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посібник для вузів. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
2. Горак В. С. Українська гетьманська держава 1918 року у світлі споминів її сучасників. – К.: Стилос, 2010. – 200 с
3. Гусєв В. Падіння Центральної Ради – початок нов. іст. сторінки української історії: [1918 р.] // Історія України. – 2003. – Трав (№ 19). – С. 1-6.
4. Дорошенко, Д. І. Історія України : 1917 – 1923. У 2 т. Т. 2. Українська гетьманська держава 1918 р. – Нью-Йорк, 1954. – 352 с.

5. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
6. Кривець Н. В. Українсько-німецькі відносини: політика, дипломатія, економіка. 1918 – 1933 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 322 с.
7. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
8. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 522 с.
9. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XX ст.): навч. посіб. / Малик Я. Й., Вал Б. Д., Гелей С. Д. та ін. – Львів: Світ, 2001. – 294 с.
10. Політична історія XX ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
11. Солдатенко В. Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 5-18.
12. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
13. Україна у міжнародних відносинах XX ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.
14. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підруч. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.

Тема 7. Гетьманщина: пріоритетні напрямки внутрішньої політики

1. Аграрна політика гетьмана.
2. Формування збройних сил Української Держави.
3. Розвиток освіти і науки.

Методичні вказівки:

Перший розділ потрібно розпочати з актуального на той час аграрного питання. Соціальна програма гетьманського уряду різко відрізнялась від політики Центральної Ради. Зазначте, в чому була різниця? Відразу після перевороту гетьманський уряд почав розробляти проект широкомасштабної земельної реформи. Розкрийте її суть. Чи згодні Ви з твердженням, що селянство зустріло аграрну політику гетьмана вороже і почало чинити їй активний опір? Обґрунтуйте свою відповідь.

Детального аналізу потребує селянський рух. Охарактеризуйте його причини, суть та наслідки. Масове незадоволення селян гетьманським режимом набувало різних форм. Вкажіть, яких саме?

Другий розділ реферату має бути присвячений військовій політиці П. Скоропадського. З'ясуйте, чи було створено Міністерство військових справ та Генеральний штаб? Як австро-німецька військова присутність впливала на процес розбудови українських збройних сил? Чи вдалося гетьману втілити в життя програму військового будівництва? Обов'язково зазначте про мобілізаційний план та його реалізацію, комплектування командного складу армії, гетьманські наміри щодо створення національної армії та морського флоту. Крім того, з'ясуйте, внаслідок яких причин не був організований український морський флот? Що завадило гетьманському уряду створити боєздатну, добре навчену й віддану Українській державі армію? Відповідь обґрунтуйте.

Роботу над **третьім розділом** необхідно розпочати із загальної характеристики стану розвитку української науки та освіти в добу Гетьманату. Розкрийте їх роль у розбудові української державності.

Наступне, чому Ви приділяєте увагу, так це питанню створення та діяльності Української Академії наук. Обов'язково зазначте про джерела її фінансування, статус, функції та систему. Хто був першим президентом УАН?

Важливе місце в роботі студента має посісти проблема розвитку системи вищої школи. Далі варто охарактеризувати стан початкової та середньої шкільної освіти в Україні. Потрібно висвітлити і проблему оплати праці освітянам та виплати стипендії студентам та учням.

Не менш важливою складовою цього розділу є політика українізації. Розкрийте її причини, суть та результати.

Рекомендована література:

1. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 1. / Веселова О. М.; (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 632 с.
2. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
3. Кульчицький С. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: 1918 р. // Історія України. – 1998. – Трав. (№ 18). – С. 1-2.
4. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
5. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
6. Мазепа І. П. Україна в огні і бурі революції. [1917 – 1921 рр.]: Ч. 1. (Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія.) – Дніпропетровськ, 2001. – 415 с.
7. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
8. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
9. Пиріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією / Інститут історії України НАН України. – К., 2008. – 209 с.
10. Реєнт О. Внутрішня політика гетьманського уряду // Історія України. – 2000. – № 29-32. – С. 38-49.

11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
12. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / Дещинський Л. Є., Денисов Я. Я., Цубов Л. В. та ін. – Львів: Бескид-Біт, 2005. – 304 с.
13. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.

Тема 8. Встановлення радянського правління в Україні: перша спроба

1. Національна політика більшовиків.
2. Боротьба за владу в Києві.
3. Проголошення радянської влади в Україні.

Методичні вказівки:

У **першому розділі** студент має розкрити специфіку політики більшовиків щодо України після жовтневого збройного повстання у Петрограді. Мова піде про тактичний курс РСДРП(б), а згодом РКП(б) щодо насадження радянського режиму в Україні на початковому етапі національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр. Неодмінно зазначте на чому базувалася відповідна політика більшовиків, мається на увазі: ідеологічні принципи та практичні обставини.

Виклад матеріалу розпочніть із характеристики еволюції поглядів класиків марксизму-ленінізму в національному питанні, а саме: від декларування ними лозунгів про права народів на самовизначення до практичних кроків у жовтні 1917 р. Ґрунтовного дослідження потребують, як “Маніфест комуністичної партії”, так і її програма. Обов’язково з’ясуйте: чи допускали більшовицькі лідери можливість утворення малих держав за рахунок розколу великих? Наступне про, що студенту варто було б зазначити у своїй роботі, так це про дотримання більшовиками наприкінці 1917 р.

проголошених пропагандистських гасел. В першу чергу, це стосується опублікованій в листопаді 1917 р. “Декларації прав народів Росії”. Зазначте, які обставини спонукала більшовиків до відповідного тактичного кроку?

Далі в загальних рисах Ви характеризуєте ідеологічний, політичний та военний методи по встановленню радянської влади в Україні. З цією метою варто було б згадати про взаємовідносини радянського уряду Росії з УЦР, проведення Всеукраїнського з’їзду Рад в грудні 1917 р., наступ збільшовизованих військ на м. Київ тощо.

У контексті розгляду даної проблеми значну увагу необхідно приділити зовнішнім чинникам, які вплинули на зміну національної політики більшовиків щодо України. У даному випадку студенту варто було б зазначити про міжнародне становище у досліджуваній ним період та наслідки переговорів у Брест-Литовську. Наведіть приклад того, що дії радянського керівництва відносно України на початку 1918 р. були ще одним тактичним кроком. Для підтвердження думки стосовно вимушеності та тимчасовості такого рішення використайте матеріал про результати роботи VII (березневого) з’їзду РКП(б).

Важливою складовою першого розділу залишаються відомості про подальшу роботу більшовиків в напрямку відновлення та посилення своїх позицій в Україні. Мова, в першу чергу, йде про створення партійної організації – КП(б)У. З’ясуйте та висвітліть її можливості в праві проведення політики, яка б відповідала інтересам українського народу. Далі Вам необхідно з’ясувати: кому підпорядковувалася більшовицька партія України? Звідки надходили всі постанови й інструкції місцевим організаціям більшовицької партії в Україні? У контексті розгляду даної проблеми особливу увагу слід приділити впливу більшовиків на ради робітничих, солдатських та селянських депутатів. З’ясуйте, чи мали вони там більшість?

Другий розділ потрібно присвятити боротьбі за владу в м. Києві між Центральною Радою і більшовиками.

У контексті розгляду даної проблеми певну увагу необхідно приділити підготовці останніх до повстання. Обов'язково напишіть про створення військово-революційного комітету. Зазначте, ким і коли було зірване більшовицьке повстання?

Далі Ви характеризуєте наступну спробу більшовиків у справі захоплення м. Києва силами Другого армійського округу. Яку роль у цих подіях відіграв Перший Український корпус під командуванням генерала П. Скоропадського? З'ясуйте, чи орієнтувались більшовики винятково на збройну боротьбу? Яких змін зазнала їх тактика?

Також важливою складовою цього розділу є проблема скликання Всеукраїнського з'їзду Рад. З якою метою? Чи виправдав цей з'їзд надії, які на нього покладали більшовики?

Під час роботи над **третім розділом**, студенту необхідно буде розібратися, чому більшовики вирішили провести з'їзд Рад у м. Харкові? На які сили вони спиралися скликаючи його? Яке народне представництво він втілював? Логічно хоча б коротко проаналізувати склад з'їзду, прийняті ним рішення, звернувши увагу на те, що він започаткував радянську державність в Україні, розкрити її зміст і вказати на державні органи, які були сформовані на цьому з'їзді, охарактеризувати роботу першого українського радянського уряду.

Рекомендована література:

1. Верстюк В. Ф. Політична боротьба за владу в Українській Народній Республіці в перші місяці її проголошення // Українській історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 4-31.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дециньський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.

4. Литвин В. Історія України: (У 3 т.): Т. 3: Новітній час (1914 – 2004). Кн. 1 / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Альтернативи, 2005. – 831 с.
5. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
6. Кульчицький С. В. Нотатки про українські революції. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 87 с.
7. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
8. Політична історія України. Посібник. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академія, 2008. – 552 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
10. Солдатенко В. Ф. Українська революція: Історичний нарис.– К.: Либідь, 1999.– 975 с.
11. Трукан Г. Был ли неизбежен Октябрь? – М.: Знание, 1991. – 64 с.
12. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.

Тема 9. Перші спроби реалізації більшовицької політики в Україні

1. Створення радянських органів влади та управління в державі.
2. Формування внутрішньої політики.
3. Наростання антибільшовицького руху опору.

Методичні вказівки:

У першому розділі студент зазначає про переїзд з м. Харкова до м. Києва українського радянського уряду та поширення дій всіх тогочасних більшовицьких декретів РСФРР на території України. Наступне, чому варто

було б приділити увагу, так це ліквідації установ місцевих органів влади та управління, які були створені за доби Центральної Ради, скасування її розпоряджень. З'ясуйте, чи стали ради робітничих, солдатських та селянських депутатів опорою новому режимові?

Не менш докладно необхідно проаналізувати створення та діяльність воєнно-революційного комітету. Зазначте, яка доля спіткала судові установи та міліцію? Не оминіть увагою проблему формування рядів української армії тощо.

Другий розділ слід розпочати з інформації про вступ радянських військ під командуванням М. Муравйова до м. Києва та репресії, які запровадили більшовики у місті.

Обов'язково напишіть про червоний терор в Україні, особливу увагу приділивши його причинам та наслідкам.

Предметного розгляду заслуговує і фінансово-промислова політика більшовиків. З'ясуйте, чи внесла націоналізація промислових об'єктів та банків позитивні зміни в їх роботу?

Далі варто приділити увагу аграрним перетворення. Чи вдалося більшовикам вирішити “земельне питання”? Чи стало селянство надійною опорою більшовизму в Україні? Крім того, зазначте про продовольчі поставки до Росії.

На початку **третього розділу** необхідно розкрити причини незадоволення населення більшовицької владою. Далі варто приділити увагу знищенню радянських органів влади на місцях, контрнаступальній операції Вільного козацтва, регіональним селянським республікам, боротьбі українізованих військ Південно-Західного фронту з збільшовизованими з'єднаннями на території Волині та Поділля тощо.

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одиссей, 2004. – 494 с.

2. Єфіменко Г. Г. Взаємовідносини Кремля та радянської України: економічний аспект (1917 – 1919 рр.) / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2008. – 230 с.
3. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дещинський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.
4. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 1. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 632 с.
5. Кульчицький С. Україна у добу “воєнного комунізму” (1917 – 1920 рр.). – К.: Інститут історії УАН, 1994. – 142 с.
6. Литвин В. Історія України: (У 3 т.): Т. 3: Новітній час (1914 – 2004). Кн. 1 / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Альтернативи, 2005. – 831 с.
7. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
8. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
12. Шульгін О. Україна і червоний жах: погроми в Україні / Ред. Н. Пазуняк. – К.: Вид. О. Теліги, 2001. – 104 с.

Тема 10. Західні землі України у 1918 – 1919 рр.: правовий аспект існування

1. Революційні перетворення в Австро-Угорщині.
2. Діяльність лідерів ЗУНР по розбудові української державності.
3. Шляхи легітимізації влади ЗУНР.

Методичні вказівки:

Перший розділ Ви розпочинаєте з того, що зазначаєте про ініціативу імператора Карла I, тобто про маніфест, за яким Австро-Угорщина перетворювалася на багатонаціональну федеративну державу.

Далі студент розкриває права, які отримували "коронні землі". Мова йде про створення власних представницьких органів – Національні ради.

Наступне про, що необхідно буде написати, так це про реакцію західноукраїнських політичних діячів на зміни в суспільно-політичному житті Австро-Угорщини. Обов'язково зазначте про жовтневі збори, які відбулись у Львові в 1918 р. Розкрийте головний результат цього зібрання.

Охарактеризуйте діяльність УНРада. Досліджуючи зміст Маніфесту від 19 жовтня 1918 р., неодмінно зазначте в своєму рефераті про майбутній державний статус західноукраїнських земель: Східної Галичини, Буковини та Закарпаття. Крім того, приділіть увагу планам по створенню конституції нової держави.

Розкрийте ставлення в Західній Україні до прав національних меншин, зокрема, вкажіть відсоток представництва останніх в уряді.

Продовжуючи роботу над відповідним розділом, студенту варто було б зупинитись на проблемі утворення комісій з функціями виконавчих органів УНРади. Визначте та напишіть за яким принципом вони формувались, скільки їх було створено, з якою метою та хто їх очолював? Поясніть, чому не було представництва Закарпатської України у складі УНРади? Та, чи бажали закарпатські українці приєднатися до Української держави?

У **другому розділі** студент зазначає про проголошення української держави – Західноукраїнської Народної Республіки. Хто це зробив і коли? З'ясовує, чи робились спроби возз'єднання ЗУНР зі Східною Україною у листопаді 1918 р.?

Далі в контексті цієї проблеми зазначте про грудневий період процесу об'єднання, а саме про підписання у м.Фастові делегаціями ЗУНР та Директорії попереднього договору.

Не менш детального аналізу потребує питання урочистостей з нагоди Акта злуки (соборності). Студенту потрібно буде зазначити: коли вони відбулись і де? Чи був даний документ ратифікований? Чи планувалося скликання парламенту (Установчі збори) об'єднаної України. До його скликання ЗУНР, що офіційно мала називатися Західною областю Української Народної Республіки, зберігала автономію, власні органи державної влади, збройні сили, законодавство?

Чільне місце при висвітленні цього питання має посісти багатостороння діяльність лідерів ЗУНР по розбудові українських земель.

Висвітлення **третього розділу** студент розпочинає з намірів легітимізації влади, а саме створення повноцінного парламенту. Неодмінно зазначте, чи вважала УНРада себе тимчасовим органом влади? Коли були ухвалені закон про скликання сейму ЗУНР та виборчий закон? Та за якою системою обирали послів (депутатів) до сейму?

Потрібно вказати в своїй роботі на корегування правових засад існування ЗУНР, які відбулись внаслідок різкої зміни зовнішньополітичної ситуації у червні 1919 р. Зазначте, чому і ким був ухвалений закон про передання всієї повноти військової та цивільної влади диктаторові Є. Петрушевичу? На Вашу думку, таке рішення виправдало себе? Чи вдалось Є. Петрушевичу стабілізувати воєнно-політичну ситуацію в західноукраїнському регіоні? Лише ґрунтовний аналіз причин таких дій влади дасть можливість розкрити реальну картину подій періоду національної революції.

Рекомендована література:

1. Васюта І. К. Національно-визвольний рух в Західній Україні (1918 – 1939 рр.) // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 22-42.
2. Великий день злуки (22 січ. 1919 р. Об'єднання ЗУНР і УНР) // Все для вчителя. – 2004. – № 1-2. – С. 18.
3. Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 – 1920 рр.). – К.: ЩеК, 2010. – 304 с.
4. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917 – 1923 рр.: Моногр. – Тернопіль: Астон, 2009. – 520 с.
5. Державні, політичні та громадські діячі України: Політичні портрети. Кн. 1.: навч. посіб. / Астахова В. І., Астахова К. В., Бондарєв Є. О. та ін. – К.: Ін Юре, 2002. – 476 с.
6. Західно-Українська Народна Республіка, 1918 – 1923. Уряди. Постаті / Гол. ред. Я. Ісаєвич; упор. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 350 с.
7. Західно-Українська Народна Республіка 1918 – 1923 : документи і матеріали у 5-ти т. Історія держави і права / Б. Тищик. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 392 с.
8. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нариси суспільно-політичного руху (XIX – 1939 рр.). – Ів.-Фр., 1993. – 200 с.
9. Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. – Л.: 1998. – 488 с.
10. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
11. Рубльов О. ЗУНР // Історія України. – 2000. – Верес. (№ 35). – С. 1-4.
12. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.

13. Яремчук В. Д. До історії створення ЗУНР // Наукові записки. – Вип. 7. – К., 1999. – С. 104-120.

Тема 11. Політичний портрет Директорії УНР

1. Структура влади.
2. Дипломатична діяльність керівництва.
3. Основні засади внутрішньої політики.

Методичні вказівки:

Роботу над **першим розділом** доцільно розпочати із детального аналізу владної структури в Українській Народній Республіці доби Директорії. Зазначте, хто уособлював в собі гілки влади в Україні після падіння гетьманського уряду? Охарактеризуйте політичні вподобання лідерів Директорії.

Продовжуючи розкривати зміст цього питання варто зосередити увагу на створенні та діяльності Трудового конгресу та Ради Народних Міністрів, обов'язково вказати їх склад та функції.

Далі необхідно приділити увагу такому питанню, як розподілення владної компетенції між Директорією та Радою Народних Міністрів, представниками Ради Народних Міністрів на місцях, губернськими та повітовими трудовими радами.

Висвітлення змісту **другого розділу** слід почати із характеристики основних аспектів зовнішньої політики Директорії.

Важливою складовою цього питання є українсько-радянські переговори. З'ясуйте, хто був їх ініціатором? Висвітліть приїзд української дипломатичної місії до м. Москви. Зазначте, на яких умовах Директорія погоджувалась на радянську форму влади в УНР.

Не менш детального аналізу потребують і відносини Директорії УНР із країнами Антанти. Обов'язково напишіть про угоду з Антантою, зазначте

прихильників та противників цієї домовленості. Вкажіть, за яких обставин Директорія розпочинає вести дипломатичні переговори з Антантою? Які вимоги були поставлені перед делегацією Директорії? Як українські політики відреагували на ультиматум Антанти? Чи надала остання допомогу Директорії УНР?

Важливе місце у Вашій роботі має посісти проблема зближення Української Народної Республіки із Польщею. Зазначте, в наслідок яких подій це відбулось? Крім того, характеризуючи сам польсько-українські переговорний процес, не залиште поза увагою причини його проведення та результати.

Під час підготовки **третього розділу** Вам необхідно з'ясувати сутність політичної програми Директорії, для цього варто звернутись до документів та звернень, з якими виступила Директорія, проголошуючи владу в грудні 1918 р. Серед них треба назвати Декларацію від 26 грудня, в якій вона повідомила народам світу, що Україна стоїть на принципах миру і закликає до невтручання у її внутрішні справи, разом з тим проголошує будівництво суспільства на принципах обраних самим народом. Подальшу роботу з цього питання студенту доцільно зосередити на скасуванні “злочинних інструкцій пануючих класів” та всіх законів і постанов гетьманського уряду у сфері робітничої політики, особливостях аграрних перетворень, відновленні національно-персональної автономії, військовій діяльності Директорії, Акті Злуки УНР і ЗУНР тощо.

Рекомендована література:

1. Веденєєв Д. В., Бузков Д. В. Юність української дипломатії: Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917 – 1923 рр.: моногр. – К., 2006. – 212 с.
2. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дециньський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.

3. Корновенко С. В. та ін. Українська революція: навч. посіб. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 432 с.
4. Литвин В. Україна: доба війни і революції (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 488 с.
5. Литвин С. Легітимність влади Директорії УНР // Воєнна історія. – 2009. – № 1(43). – С.67-79
6. Мазепа І. П. Україна в огні і бурі революції [1917 – 1921 рр.]: Ч. 1. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія – Дніпропетровськ: Січ, 2001. – 415 с.
7. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
10. Скляренко Д. Зовнішньополітичні акції уряду УНР в 1919 – 1921 рр. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – № 1/2. – С. 57-69.
11. Стахов М. Україна в добі Директорії УНР. Т. 1.: Власними силами. – Торонто: Б. в., 1962. – 272 с.
12. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії, 1917 – 1990 рр. – К.: Либідь, 2006. – 766 с.
13. Тинченко Я. Українські збройні сили (бер. 1917 р. – лист. 1918 р.): організація, чисельність, бойові дії / ред. Л. Марченко. – К.: Темпора, 2009. – 455 с.
14. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 10.: Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / О. С. Рубльов, О. Г. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.

15. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.

Тема 12. Особливості розвитку української культури в 1920-ті рр.

1. Коренізація в УСРР.
2. Розвиток освіти і науки.
3. Українське національне відродження в літературі.

Методичні поради:

При підготовці **першого розділу** студенту особливу увагу необхідно звернути на таке унікальне за своїм змістом та політичними і особливо духовними наслідками явище, як українське відродження 1920-х рр. і систему його реалізації, що дістала назву “українізація”. Зазначте про розробку і впровадження у життя системи практичних заходів, спрямованих на залучення до державного і громадсько-політичного життя українців. Розкрийте процес утворення україномовних освітніх і наукових закладів та політику радянського уряду щодо національних меншин, які населяли Україну. Крім того, напишіть про важливі заходи національного ренесансу в УСРР у 1920-ті рр.: створення національних сілрад і районів, розвиток національної преси тощо. Виклад теоретичного матеріалу рекомендуємо підтвердити фактичними показниками, досягнутими у проведенні українізації протягом першої половини 1920-х рр.

Другий розділ присвячений розбудові української системи освіти та науки в 1920-ті рр.

Вкажіть, яких змін зазнав освітянський процес у період непу? Зазначте вплив політики українізації на стан народної освіти. Не оминіть увагою і такі питання, як особливості формування педагогічної думки в Україні у 1920-ті рр., “Декларацію про соціальне виховання дітей” (1920 р.), “Кодекс законів про народну освіту в УСРР” (1922 р.).

Наступне про що студент зазначає в своєму рефераті, так це про розвиток науки в УСРР. Напишіть про діяльність Української Академії наук. З'ясуйте вклад українських учених у розвиток різних галузей науки.

У **третьому розділі** Ви зазначаєте про напрямки в українській літературі (неокласицизм та інші), організації, які їх представляли (“Плуг” і т. п.) та відомих представників (В. Сосюра, П. Тичина тощо). Чим, на Ваш погляд, можна пояснити складність розвитку літературної діяльності в Україні у 1920-х рр.?

Рекомендована література:

1. Ефіменко Г. Зміни в національній політиці ЦК ВКП(б) в Україні (1932 – 1938 рр.) // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 37-47; поч. № 2.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Історія українського радянського кіно: В 3 т.: Т. 1 (1917 – 1930) / Б. С. Буряк, Г. В. Жуков та ін. – К.: Наук. думка, 1986. – 245 с.
4. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн. 1.: Перша половина ХХ століття: навч. посіб. / Данчика В. Г. – К.: Либідь, 1998. – 462 с.
5. Коцур В., Таракон О. Інтелігенція і формування інтелектуальної нації (20 – 30-і рр. ХХ ст.) // Рідна школа. – 1998. – № 9. – С. 13-21.
6. Кузьменко М. Система освіти в УСРР у 1920-х рр.: історико-теоретичний аспект // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 66-80.
7. Литвин В. Історія України: (У 3 т.): Т. 3: Новітній час (1914 – 2004). Кн. 1 / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Альтернативи, 2005. – 831 с.
8. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921 – 1938 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.
9. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.

10. Нариси з історії українського шкільництва: 1905 – 1933: навч. посіб. – К.: Заповіт, 1996. – 303 с.
11. Новохатько Л. М. Соціально-економічні і культурні процеси в Україні у контексті національної політики радянської держави (20-ті – сер. 30-х рр. XX ст.) – К.: Б. в., 1999. – 430 с.
12. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
13. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
14. Україна крізь віки в 15 т. Т. 11.: Україна між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
15. Чижевський Д. І. Історія української літератури: підруч. – К.: Академія, 2003. – 567 с.

Тема 13. Громадсько-політичне життя в Україні наприкінці 1920-х – у 1930-і рр.

1. Зміни в складі населення України.
2. Державний устрій УСРР (УРСР).
3. Репресивна радянська політика.

Методичні вказівки:

Перший розділ розпочніть із загальної характеристики розвитку громадсько-політичного життя наприкінці 1920-х – у 1930-ті рр. Під впливом яких факторів відбувалися зміни соціальної структури в зазначений період і як цей процес позначився на становищі різних верств населення України?

У **другому розділі** Вам необхідно вказати нормативні акти, що визначали державний устрій, зазначити прізвища та роки перебування у

“керма влади” всіх вищих державних і партійних керівників. Мова йде про голів РНК УСРР (УРСР) та перших (генеральних) секретарів ЦК КП(б)У. Показати еволюцію державної системи управління та зміну внутрішньої політики в залежності від ідеологічних пріоритетів влади.

Під час роботи над **третьім розділом** студенту необхідно з’ясувати та зазначити в рефераті причини запровадження та проведення репресивної політики в Україні. Крім того, йому потрібно буде приділити увагу розгорнутій компанії терору 1930-х рр. Скільки етапів пройшла дана хвиля? При висвітленні репресій першого етапу важливо підкреслити їх провокаційний характер, повну безпідставність і надуманість. Напишіть про гучні справи даного періоду. Охарактеризуйте репресивну політику першого етапу, обов’язково підкресліть, що він був серйозною підготовкою до другого, більш жахливого періоду політичних чисток в Україні. Коли він розпочався? Що свідчило про масовий характер чисток? Не забудьте згадати про події, які відбувалися в УРСР у 1937 – 1938 рр. Особливості цієї нової компанії по знищенню “неблагонадійних”. Крім того, бажано прослідкувати зміну свідомості населення та його повсякденне життя.

Рекомендована література:

1. Васильєв В. Сталінська революція “згори” в Україні: насилля, протидія, результати // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб ст. – Вип. 36. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 73-88.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Історія УРСР У 8-ми томах, 10-ти кн.: Т. 6.: Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921 – 1941) / Ред. кол.: П. П. Гудзенко, М. Д. Березовчук, В. О. Горбик та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 543 с.

4. Король В. Ю. Історія України: навч. посіб. – К.: Академія, 2005. – 496 с.
5. Костюк Г. Сталінізм в Україні (Гене́за і наслідки): Дослідження і спостереження сучасника. – К.: Смолоскип, 1995. – 508 с.
6. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928). – К.: Основи, 1996. – 396 с.
7. Литвин В. Україна: міжвоєнна доба (1921 – 1938 рр.). – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 3.: Утвердження радянського ладу в Україні (1921 – 1938) / В. А. Греченко та ін. / Ред. І. Курас та ін. – К.: Гене́за, 2003. – 445 с.
10. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 5.: Українці за межами УРСР (1918 – 1940) / В. П. Прищинський та ін. / Ред. І. Курас та ін. – К.: Гене́за, 2003. – 716 с.
11. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
12. Суспільно-політичне життя трудящих Української РСР: У 2 т. Т. 1 / АН УРСР. Ін-т історії; редкол.: А. Д. Скаба (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1973. – 319 с.
13. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
14. Україна крізь віки; в 15 т. Т. 11.: Україна між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 14. Правова система УСРР (УРСР) в 1920 – 1930-х рр.

1. Утворення Союзу РСР. Зміни в державному статусі УСРР.
2. Судові та правоохоронні органи.
3. Загальні принципи кодифікації законодавства.

Методичні вказівки:

В першому розділі мова піде про об'єднання національних республік та уніфікацію їхніх державних структур. Студенту в своїй роботі необхідно буде зазначити про визнання української республіки федеративною частиною радянської Росії; Декрет Всеросійського ЦВК від 1 червня 1919 р.; про військовий союз радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії; постанову Всеукрревкому від 27 січня 1920 р.; поширення на території України дії декретів РСФРР, що стосувалися військової, народногосподарської, продовольчої, фінансової сфер, функціонування органів влади.

На увагу дослідника заслуговує укладений 28 грудня 1920 р. “Союзний робітничо-селянський договір між Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою і Українською Соціалістичною Радянською Республікою”. Як повело себе українське партійно-державне керівництво в питанні обмеження суверенітету республіки? Розкрийте позицію Х. Раковського. З цього приводу радимо Вам згадати в своїй роботі про постанову ЦК КП(б)У від 11 березня 1922 р. в якій мова йшла про необхідність конкретизувати відносини між РСФРР і УСРР. Зазначте роль цього рішення в справі розробки правових засад майбутнього об'єднання радянських республік у союзню державу.

Наступне про що студент зазначає в своїй роботі, так це про роботу І зїзду Рад СРСР та про Договір про утворення Союзу РСР. Обов'язково з'ясуйте, чи існували істотні розбіжності стосовно повноважень загальносоюзних і республіканських органів управління?

В **другому розділі** потрібно дати загальну характеристику судовій та правоохоронній системі, що склалася в Україні на початок 1920-х рр.

Розпочніть із характеристики судової системи республіки у міжвоєнний період, неодмінно зазначаючи про істотні зміни, яких вона зазнала протягом цього часу. По-перше, Вам необхідно зазначити, з чого було розпочато реформування судоустрою в УСРР, по-друге, висвітлити всі його складові, а саме: скасування революційних трибуналів й чинних тоді судових органів, встановлення єдиної системи народних судів тощо. З'ясуйте, чи стало зазначене Положення підґрунтям для подальших реформ судової системи? Як створення Радянського Союзу позначилось на становищі судової системи в УСРР? Чи зазнала вона нових змін?

Не менш важливою складовою проблеми залишається подальше реформування судової системи. Зазначте про зміни й доповнення, які вона зазнала в 1925 р. та 1929 р. Чим це було зумовлено?

Роботу над **третім розділом** логічно було б розпочати з визначення терміну “кодифікація”, а потім перейти до передумов її запровадження. Крім того, студенту потрібно зазначити про вплив економічних нововведень в УСРР на виникнення потреби в правовому регулюванні нових суспільних відносин. Отже, Ви пишете про те, як правовий нігілізм перших післяреволюційних років змінився бурхливим розвитком законодавства, коли інтенсивно розвивалися правові норми, що регулювали договірні, трудові, земельні відносини, кооперативну та приватногосподарську діяльність.

У новоствореному радянському законодавстві виявилось чимало суттєвих суперечностей і прогалин. Вкажіть на них. Розкриваючи дану частину питання неодмінно зазначте про постанову Раднарком УРСР від 10 травня 1921 р.

Крім того, варто наголосити на ролі кодифікації в наближенні радянського законодавства до європейської системи права.

Зверніть увагу на нечувано стислі терміни (1921 – 1927 рр.) протягом яких, були створені кодекси й інші рівнозначні їм законодавчі акти з основних галузей радянського права. Зазначте принципи на яких базувалась кодифікація в Україні та основний її метод?

Наступне про, що необхідно згадати в рефераті, так це про загальнодемократичні принципи кодифікації законодавства кінця 1920-х рр. Вкажіть на головну тенденцію розвитку права. Згадайте про Конституцію СРСР 1936 р. і Конституцію УРСР 1937 р.

На не меншу увагу студента заслуговують і репресивні органи СРСР та їхні філіали в Україні. Зазначте про дотримання ними норм права.

Рекомендована література:

1. Історія держави і права України: Курс лекцій / За ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Вентурі, 2006. – 288 с.
2. Кульчицький В. С. Тищик Б. Й. Історія держави і права України: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2001. – 218 с.
4. Бабич Б. М. Очерк развития правовых исследований в Украинской ССР. 1918 – 1984 гг. – К.: Наук. думка, 1984. – 196 с.
5. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917 – 1953 рр.): історико-правовий і суспільно-політичний аналіз: Кн. 1. – К.: Либідь-Військо України, 1994. – 688 с.
6. Білокін С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 – 1941 рр.): джерелознавче дослідження. – К., 1999. – 447 с.
7. Бойко В. Ф. “Мала” судова реформа в Україні: необхідність, сутність, проблеми та перспективи. – К., 2002. – 256 с.
8. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
9. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України. – Л.: Світ, 1992. – 168 с.

10. Малик Я. Й. Впровадження радянського режиму в українському селі (1919 – 1920). – К: Вид. Львів. ун-ту, 168 с.
11. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 2.: Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / Упоряд. В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко; ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 480 с.
12. Стахів М. Друга советська республіка в Україні. – Н.-Йорк: Б. в., 1957. – 368 с.
13. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.

Тема 15. Україна напередодні Великої Вітчизняної війни

1. Суспільно-політичне та соціально-економічне становище Української РСР.
2. Оформлення нового політико-правового статусу Західної України.
3. Радянізація західноукраїнських землях.

Методичні вказівки:

Виклад матеріалу **першого розділу** варто розпочати з короткого узагальнення стану економічного, суспільно-політичного і культурного розвитку України напередодні Другої світової війни. Далі перейти до з'ясування як позитивних, так і негативних явищ, пов'язаних із сталінською політикою щодо України, тих втрат, яких зазнала внаслідок цього республіка, і які негативно відбилися не лише на її становищі, а й на становищі Радянського Союзу.

У **другому розділі** Ви приділяєте увагу процесу возз'єднання Західної України та інших українських земель, що входять до складу УРСР. Бажано показати його значення у майбутній історичній долі українського народу, включаючи сьогодення.

Працюючи над **третім розділом**, студенту необхідно насамперед з'ясувати суть економічних та соціальних перетворень у Західній Україні? Про що свідчать методи, якими радянська влада їх здійснювала? Які категорії населення і чому стали жертвами репресій? Чим, на Ваш погляд, була викликана своєрідна політична тактика радянської влади на теренах Західної України?

Рекомендована література:

1. Даниленко В. М. Ліквідація Польської держави та встановлення радянського режиму в Західній Україні // Українській історичний журнал. – 2006. – № 3. – С. 111-124.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. ІV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
4. Литвин М. Р. 1939. Західні землі України. – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 152 с.
5. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
6. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
7. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 4.: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / В. І. Кучер та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 581 с.
8. Політична історія України: посіб. / За ред. Танцюра В. І. – К.: Академія, 2008. – 522 с.
9. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слісаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.

10. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії, 1917 – 1990 рр. – К.: Либідь, 2006. – 766 с.
11. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / Коваль В. М. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
12. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.
13. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.

VI СЕМЕСТР (III курс)

Тема 1. Рух Опору в Україні (1941 – 1944 рр.)

1. Причини виникнення руху Опору.
2. Форми опору.
3. Джерела формування і поповнення партизанських загонів та підпільних груп.

Методичні вказівки:

У **першому розділі** студент зазначає, що таке рух Опору (як він розуміє цей термін?). Далі вказує причини його появи в Україні (їх декілька). Наводить приклади.

Пропонуємо у **другому розділі** написати про пасивні (допомога партизанам, відмова співпрацювати з окупаційною владою тощо) та активні (партизанський рух, підпільна діяльність і т. п.) форми руху Опору окупантам на українських землях.

Під час роботи над **третім розділом** пропонуємо Вам приділити увагу наступним проблемам: спеціальні загони, які були залишені в тилу ворога для проведення диверсійної роботи; окремі бійці та цілі загони Червоної армії, що свого часу опинилися в оточенні, але змогли вирватися з нього; громадяни, які

не були призвані до армії, але бажали воювати проти ворога; організація підпілля, радянських та національних партизанських загонів; самоорганізація населення з метою створення самооборони проти мародерства.

Рекомендована література:

1. Історія України: навч.-метод. посіб. / Литвин В. М., Слісаренко А. Г., Колесник В. Ф. та ін. – К.: Знання, 2006. – 608 с.
2. Історія Української РСР. У восьми томах. Десяти книгах. Т. 7. Українська СРР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941 – 1945) / Ред. кол. В. І. Клоков (від. ред.), М. Д. Дятленко, П. М. Калініченко та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 536 с.
3. Коваль В. М. Україна: 1939 – 1945 рр.: Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К.: Вища шк., 1995. – 194 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
6. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
7. Советский Союз в годы Великой Отечественной войны (1941 – 1945). / ред. кол. А. М. Самсонов (Отв. ред.), В. А. Анфилов, М. Г. Браги и др. – М.: Наука, 1978. – 272 с.
8. Україна кризь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / Коваль В. М. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
9. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1941 – 1943: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: Т. Пастушенко, Т. Заболотна, М. Дубик. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 533 с.

10. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 – 1945 гг.: в 3 т. Т. 1. Советская Украина в период отражения вероломного нападения фашистской Германии на СССР и подготовки условий для коренного перелома в войне (июнь 1941 г. – ноябрь 1942 г.) / Назаренко И. Д. (председ.), Вивдиченко И. И., Головкин В. Я. и др. – К.: Политической литературы Украины, 1975. – 544 с.

Тема 2. Радянська течія руху Опору у роки Великої Вітчизняної війни

1. Підпільна діяльність.
2. Партизанський рух.
3. Взаємовідносини між течіями руху Опору в Україні.

Методичні вказівки:

Опрацьовуючи відповідний матеріал до **першого розділу**, слід звернути увагу на те, що робота по підготовці організаторів радянського підпілля розгорнулася у ході війни. Поміркуйте, чому дана проблема не була вирішена ще до її початку? На кого покладалась організація підпільної боротьби на окупованій території? Чи були зобов'язані підпільні організації діяти в контакті з радянськими військовими?

Яка кількість підпільних обкомів, міських та районних підпільних комітетів, підпільних організацій та груп КП(б)У була залишена для диверсійної роботи на окупованій території України влітку 1941 р.? Поміркуйте, чому в перші тижні війни сотні підпільних комітетів і груп були викриті? Чи можна говорити про те, що на початковому етапі війни відбувся провал діяльності радянського підпілля? Якщо ТАК, то поясніть чому?

Коли радянське підпілля в Україні стало набувати активних і більш організованих форм? Які події в Україні та світі цьому сприяли?

Українські підпільні організації влітку 1942 р. розгорнули свою діяльність не тільки в лісових регіонах, а й у степовій зоні. Напишіть про їх

пропагандистку роботу серед цивільного населення, організацію саботажу тих заходів, які проводила окупаційна влада, диверсійну діяльність, збройні напади на окупаційні каральні органи та військових Німеччини та її союзників тощо.

Усім відомий той факт, що активними борцями з окупантами були учні та студенти. На Україні вдало діяли молодіжні підпільні організації. Обов'язково у своїй роботі згадайте про їх діяльність. Чому ми називаємо їх Героями України?

У кінці першого питання студент зазначає про вклад радянських підпільних організацій та груп у загальну справу перемоги над фашизмом.

Другий розділ Ви починаєте з розкриття причин виникнення партизанського руху в Україні влітку 1941 р. Особливість його діяльності на першому етапі Великої Вітчизняної війни.

Зазначаєте передумови посилення партизанського руху на території України в 1942 р. Що свідчило про особливу інтенсивну діяльність партизанських загонів у даний період (наприклад, партизанське з'єднання на Сумщині).

Також Ви пишете про створення та діяльність Українського штабу партизанського руху. Обов'язково згадайте в роботі про Московську нараду командирів і комісарів партизанських з'єднань та секретарів підпільних парткомів у серпні – вересні 1942 р. Які питання вирішувалися на даному зібранні?

Досягнення радянського партизанського руху в 1943 р. Відмінність його діяльності від попереднього періоду.

Заключний етап радянської партизанської боротьби набуває нових рис. Напишіть про зміни, які сталися в розвитку партизанського руху на Правобережній Україні в 1944 р. Чи змінилася мета діяльності радянських партизанських загонів і з'єднань?

У висновку студент вказує на роль радянського партизанського руху в розгромі військ Німеччини та її союзників на території України в роки Великої Вітчизняної війни.

В **третьому розділі** необхідно підкреслити, що радянський та польський рухи опору на окупованій території України, на відміну від українського, мали зовнішню підтримку. Поясніть, чому? Далі Ви зазначаєте про взаємовідносини між оунівцями та радянськими партизани. Чи можна говорити про негативне ставлення місцевого населення західноукраїнського регіону до радянських партизан? Згодні Ви з цим твердженням, чи ні? Не забудьте у рефераті згадати і про спробу з боку керівництва ОУН налагодити контакти з радянськими партизанами. Які події цьому сприяли та до чого це призвело?

Наприкінці відповіді студент зазначає про те, як склалися взаємовідносини між УПА і польськими національними силами, які діяли на західноукраїнських землях в роки війни. Чи їм вдалось досягти між собою порозуміння?

У чому, на Вашу думку, проявилася специфіка бойових дій всіх трьох течій?

Рекомендова література:

1. Кентій А. В., Лозицький В. С., Слободянюк М. А. Радянський рух Опору на окупованій території України. Вип. 3 / НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2010. – 98 с.
2. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
3. Кучер В. Радянський партизанський рух у початковий період війни // Історія України. – 2002. – № 21-24. – С. 49-56.

4. Литвин В. М. Україна в Другій світовій війні (1939 – 1945) / Ред. В. А. Смолій. – К.: Лі-Терра, 2004. – 264 с.
5. Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине, 1941–1944: В 2 кн. Кн. 1: Борьба в подполье / Ин-т истории партии при ЦК Компартии Украины – Филиал ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС; АН УССР. Институт истории; Гл. редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (пред.) и др. – К.: Наук. думка, 1985. – 387 с.
6. Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине, 1941 – 1944: В 2 кн. Кн. 2: Партизанская борьба / Ин-т истории партии при ЦК Компартии Украины – Филиал ин-та марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. АН УССР. Ин-т истории; Гл. редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (пред.) и др. – К.: Наук. думка, 1985. – 431 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія України ХХ с.: У 6 т. Т. 4.: Україна у Другій світовій війні (1939 – 1945) / В. І. Кучер та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2003. – 581 с.
9. Слюсаренко А. Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. / А. Г. Слюсаренко, І. К. Патриляк, М. А. Боровик; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, Іст. фа-к, новітньої історії України. – К., 2009. – 447 с.
10. Україна крізь віки в 15 т. Т. 12. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) / Коваль В. М. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
11. Україна партизанська. 1941 – 1945 р. Партизанські формування та органи керівництва ними. Науково-довідкове видання. – К.: Парламентське видавництво, 2001. – 319 с.
12. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1941 – 1943: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: Т. Пастушенко, Т. Заболотна, М. Дубик. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 533 с.

13. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1944 – 1945: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: О. Лисенко, М. Лобода. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 279 с.

Тема 3. Діяльність України на міжнародній арені в повоєнні роки (1944 – 1953 рр.)

1. Створення НКЗС (МЗС) УРСР.
2. Україна в міжнародних відносинах у перші післявоєнні роки.
3. Територіальні питання.

Методичні вказівки:

У **першому розділі** Ви зазначаєте причини зростання міжнародного авторитету і впливу України під час Другої світової війни. Чому відбувається повернення УРСР як суб'єкта міжнародного права на арену міжнародних відносин у післявоєнні роки? Коли було створено НКЗС (МЗС) УРСР. Хто його очолив? Поміркуйте над таким питанням: чому повернення Української РСР на міжнародну арену носило досить обмежений характер?

У **другому розділі** потрібно розкрити основні напрямки зовнішньополітичної діяльності України наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. Напишіть, у яких саме міжнародних організаціях була представлена УРСР, та які міжнародні угоди вона встигла укласти?

Третій розділ охоплює проблему збирання основних українських історичних земель у складі УРСР (вирішення питання про кордони з Польщею, Румунією та Чехословаччиною).

Рекомендована література:

1. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
2. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С.,

- Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
3. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955) – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
 4. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 – 1970 рр.): підруч. / Манжола В. А., Білоусов М. М., Гайдуков Л. Ф. та ін. – К.: Либідь, 2003. – 558 с.
 5. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
 6. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ын. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
 7. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
 8. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
 9. Україна у міжнародних відносинах ХХ ст.: навч. посіб. / Малик Я. Й. – К.: Світ, 2004. – 392 с.
 10. Цветков Г. М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 – 1945 рр.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1997. – 232 с.

Тема 4. Післявоєнна відбудова промислового комплексу УРСР

1. План та джерела повоєнної відбудови промисловості.
2. Особливості відбудовчого процесу в Україні.
3. Підсумки відбудови та розвиток українського промислового виробництва в 1945 – 1953 рр.

Методичні вказівки:

На початку **першого розділу** Вам потрібно зазначити масштаби розрухи промислового сектора української економіки в роки Великої Вітчизняної війни. Потім приділити увагу заходам щодо демілітаризації економіки, які проводились на визволених від окупантів радянськими військами українських землях. Після цього переходьте до планів повоєнної відбудови промислових підприємств УРСР. Закон про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства УРСР. Коли він був прийнятий? Що він (план) передбачав? На яких соціально-економічних принципах ґрунтувався план відбудови економіки країни? Як вони (принципи) позначились на ході відбудови? Які ресурси використовувалися в ході відбудови важкої промисловості України? Яке місце в планах відбудови відводилося східноукраїнському промислового регіону? Які об'єкти електроенергетики було заплановано відбудувати в першу чергу?

Роботу над **другим розділом** Ви розпочинаєте з того, що пишете про промислові об'єкти, які підлягали першочерговій відбудові; трудові ресурси, які використовувалися при відбудові індустріальної бази УРСР; технічне переоснащення пріоритетних галузей промисловості; розвиток вугільної та нафтової промисловості УРСР; відновлення роботи найбільших енергетичних об'єктів; розгортання масштабного будівництва великих електростанцій у республіці; відродження металургійної промисловості, однієї з базових галузей народного господарства УРСР; темпи відбудови машинобудування в Україні; виробництво та якість промислової продукції.

У **третьому розділі** студент підводить підсумки по вище згаданому ним матеріалу і пише про результати, які були досягнуті у відбудові та розвитку електроенергетики УРСР у перше післявоєнне десятиріччя; те, що було зроблено для відбудови та подальшого розвитку металургійної, машинобудівної та інших провідних для Української радянської республіки

галузей промисловості; місце важкої промисловості УРСР в індустрії Радянського Союзу тощо.

Поміркуйте над таким питанням: чому у післявоєнні роки, як і в довоєнні, пріоритетними залишались важка промисловість, машино- і приладобудування, а легка, харчова промисловість та сільське господарство вважались другорядними?

Рекомендована література:

1. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одіссей, 2004. – 494 с.
2. Історія народного господарства УРСР: у 3 т.: Т. 3. Развитие социалистической экономики в период строительства и совершенствования развитого социализма (1938 – 1980-е годы) Кн.1. Строительство экономики развитого социализма (1938 – 1960 гг.) / ред. Деревянин Т. И., Толстов Р. Д., Орловский Б. М. и др. – К.: Наук. думка, 1985. – 463 с.
3. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Кульчицький С. Сталінська індустріалізація в Україні (50-ті рр. ХХ ст.) // Історія України. – 2004. – Лют. (№ 5). – С. 5-10.
6. Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу: підруч. – К.: Вікар, 2001. – 477 с.
7. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955) – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Слюсаренко А. Г. та ін. – К.: Вища шк., 2000. – 663 с.

9. Софронова І. П. Держава і право України в перші повоєнні роки // Історія держави і права України. Т. 2. – К., 2000. – С. 370-400.
10. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
11. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: О. Рабенчук, М. Смольницька. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. – Ч. 1: 1946 – 1952. – 286 с.

Тема 5. Стан сільськогосподарського виробництва та рівень життя українського населення в другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр.

1. Відбудова сільського господарства.
2. Голод 1946 – 1947 рр.
3. Рівень життя та побут населення.

Методичні вказівки:

На початку **першого розділу** студенту необхідно зазначити про економічне становище України у перші післявоєнні роки. По-перше, розкрийте наслідки довготривалості війни на території республіки, а по-друге – вкажіть пріоритети п'ятирічного плану відбудови і розвитку народного господарства УРСР.

Поміркуйте над наступними питаннями та дайте на них відповідь: чому радянське керівництво левову частку матеріальних і людських ресурсів спрямовувало не на відбудову і розвиток сільського господарства, а на промислові об'єкти, які займались виробництвом засобів виробництва? Після яких подій в УРСР з'явилася можливість реальної відбудови села? Якими були методи відбудови сільського господарства? Чому в республіці щодо українського селянства зберігалось встановлене ще до війни обмеження у пересуванні?

Далі Ви зазначаєте про темпи відбудови сільськогосподарської галузі народного господарства, капіталовкладення у відбудову та розвиток українського села, податкову політику радянського уряду відносно сільських жителів.

Також перший розділ включає в себе дослідження проблеми трудової діяльності в сільському господарстві. Мова йде про указ, щодо “... виселення з УРСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя”.

Поміркуйте над таким питанням та дайте відповідь: чи вдалося в колгоспах і радгоспах УРСР за роки четвертої п’ятирічки досягти довоєнного рівня сільськогосподарського виробництва?

Другий розділ присвячено одній із трагічних сторінок історії українського народу – голоду 1946 – 1947 рр. Варто згадати про причини голоду в УРСР, різні точки зору стосовно його виникнення, тривалості, розповсюдження та наслідків.

У **третьому розділі** повинна міститися інформація про вічно актуальне для України питання – рівень життя населення та його побут.

Які кроки робив уряд УРСР по вирішенню першочергових соціальних питань, а саме: продовольства, житлового будівництва та розвитку інфраструктури? Також напишіть про відбудову тих галузей народного господарства, які повинні були забезпечувати потреби споживачів. Чи було українське населення на кінець першої післявоєнної п’ятирічки забезпечене взуттям та одягом?

Не забудьте також згадати у рефераті про грошову реформу 1947 р. Чому при її проведенні селянство опинилося в нерівних умовах порівняно з іншими категоріями населення? Далі приділіть увагу картковій системі розподілу продуктів. Коли вона була скасована і як це позначилось на життєвому рівні українців? Обов’язково згадайте про стан системи

медичного обслуговування в перші повоєнні роки, торгівлю, громадське харчування, побутове обслуговування тощо.

Рекомендована література:

1. Даниленко В. Останній період сталінщини (стан економіки УРСР) // Історія України. – 2000. – № 13. – С. 1-2.; (суспільно-політичний розвиток) // Історія України. – 2000. – № 12. – С. 1-2.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
3. Історія народного господарства УРСР: у 3 т.: Т. 3. Развитие социалистической экономики в период строительства и совершенствования развитого социализма (1938 – 1980-е годы) Кн. 1. Строительство экономики развитого социализма (1938 – 1960 гг.) / ред. Деревянин Т. И., Толстов Р. Д., Орловский Б. М. и др. – К.: Наук. думка, 1985. – 463 с.
4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
6. Коваль М. УРСР у період відбудови і розвитку народного господарства // Український історичний журнал. – 1990. – № 4.
7. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
8. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955) – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
9. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна моногр. / Відп. ред. В. М. Даниленко.

- НАН України. Інститут історії України. – [Кн. 2], ч. 1-2. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – 351 с.
10. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна моногр. / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України. – [Кн. 2], ч. 3. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 336 с.
 11. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
 12. Софронова І. П. Держава і право України в перші повоєнні роки // Історія держави і права України. Т. 2. – К., 2000. – С. 370-400.
 13. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
 14. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: О. Рабенчук, М. Смольницька. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 1: 1946 – 1952. – 286 с.

Тема 6. Процес радянізації на західноукраїнських землях у перше післявоєнне десятиріччя

1. Відновлення радянської влади в західному регіоні України.
2. Радянська модернізація західноукраїнських областей.
3. Боротьба ОУН-УПА проти радянського режиму.

Методичні вказівки:

Перший розділ розпочніть з інформації про визволення радянськими військами західних областей України та Закарпаття від німецької та угорської окупаційної влади. Крім того, студент повинен дослідити та написати про всі ті методи, які використало радянське керівництво в західноукраїнському регіоні під час відновлення свого режиму. **Обов'язково**

зазначте і про формування партійно-державного та господарського апарату в західноукраїнських областях.

Другий розділ. Спочатку Вам необхідно розкрити всі складові радянської: націоналізація, колективізація, індустріалізація, “культурна революція”, ліквідація УГКЦ, боротьба ОУН-УПА, репресії та депортації політично неблагонадійних. Також Ви вказуєте мету її проведення, методи, заходи та результати.

У **третьому розділі** студент пише про головні завдання ОУН-УПА, періодизацію її діяльності у повоєнні роки, характерні риси кожного з періодів збройного опору повстанців, лідерів повстанського руху тощо.

Зазначте фактори та вкажіть їх вплив на зміну тактики повстанців? Які методи боротьби застосовував радянський режим проти українського підпілля?

Рекомендована література:

1. Гришко В. І. Карби часу: історія, література, політика: Публіцистика. У 2-х т Т. 1. (1946 – 1952 рр.). – К.: Смолоскип, 1999. – 868 с.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одісей, 2004. – 494 с.
3. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
4. Коваль М. УРСР у період відбудови і розвитку народного господарства // Український історичний журнал. – 1990. – № 4.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Кульчицький С. В. Коли і як відбулося возз'єднання Західної України з УРСР // Український історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 121-139.

7. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955). – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Поліковський М. Окупаційний сталінський режим у Західній Україні після вигнання німецьких загарбників // Розбудова держави. – 1994. – № 4. – С. 42-49.
10. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
11. Сергійчук В. І. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. – Нові документи і матеріали. – К.: Дніпро, 1998. – 720 с.
12. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
13. Україна за 50 років (1917 – 1967): статист. довідник. / Ред. Маркін М. С. – К.: Політгиздат, 1967.
14. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 7. Розвиток культури в другій половині 1940-х – першій половині 1950-х рр.

1. Відбудова закладів науки, освіти та культури.
2. “Культурна революція” на західноукраїнських землях.
3. Ідеологізація повсякденного життя. “Ждановщина”.

Методичні вказівки:

У першому розділі Вам потрібно приділити увагу відродженню культурного життя на українських землях у перше післявоєнне десятиріччя, а

саме: починаючи з перших років звільнення України від окупантів і до 1953 року. Поміркуйте над питанням: чому відродження української культури в даний період проходило з великими труднощами?

Далі у своїй роботі Ви зазначаєте про відновлення зруйнованих і побудову нових освітніх, науково-дослідних, культурно-освітніх та культурно-мистецьких закладів в Україні.

Другий розділ необхідно розпочати з визначення мети проведення радянської модернізації, в даному випадку “культурної революції”, на західноукраїнських землях у післявоєнні роки. Потім перейти до розгляду складових даного культурного процесу, а в кінці розділу написати про результати культурних перетворень у західноукраїнському регіоні.

В основі **третього розділу** повинно бути ґрунтовне дослідження політичних обставин духовно-культурного життя українського народу в контексті особливостей суспільно-політичної ситуації та політики партійно-державного керівництва щодо України в другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. Мова йде про політико-ідеологічну регламентацію культурно-наукового життя в УРСР.

Виклад змісту розділу необхідно розпочати з висвітлення особливостей державної політики у сфері українського мистецтва. Розкриваючи сутність, форми та методи політичного управління тоталітарної держави в області мистецтва, студенту потрібно зазначити про їх спрямованості на обов’язкове підпорядкування творчості митця ідейно-політичним цілям радянської влади. Крім того, Вам слід написати і про вплив державної політики на подальший національно-культурний розвиток Українській РСР, обов’язково наголосивши на негативних наслідках такого активного втручання управлінських структур в творчий процес.

Наступне, чому студент приділяє увагу, так це характеристики ступеня втручання партійних та державних структур в наукову сферу УРСР в

останній період “сталінщини”. Обов’язково у вашій роботі повинен бути відображений її зміст, основні напрями, норми та умови існування української наукової галузі в радянській системі.

Отже, висвітлюючи політику “жданівщини” в Україні, Ви приділяєте увагу: по-перше – вміло організованим владою публічним викривальним компаніям над політично неблагонадійними журналістами та письменниками, державному управлінню і контролю у сфері музичного, образотворчого, театрального і кіномистецтва, спротиву творчої інтелігенції ідеологічному тиску в галузі мистецтва та суспільно-політичному житті, а по-друге – партійно-політичному контролю радянського керівництва за гуманітарними науками, в першу чергу – суспільствознавчими, розгром владою генетики як “буржуазної псевдонауки” та ідеологічним чисткам в інших галузях природничих наук.

Рекомендована література:

1. Історія світової та української культури: підруч. / Гречанко В., Чорний І., Кушнірчук В., Рожко В. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн.: Кн. 2.: Друга половина ХХ століття: навч. посіб. / Агеєва В. П. та ін. – К.: Либідь, 1998. – 455 с.
4. Історія УРСР: У 8-ми томах, 10-ти кн.: Т. 8.: Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945 – 1970-ті роки): Кн. 1.: УРСР в період зміцнення соціалізму (1945 – 1950-ті роки) / ред. кол.: Лихолат А. В., Кім М. П., Ковалевський Б. П. та ін. – К.: Наук. думка, 1979. – 391 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.

6. Крвавич Д. П. Українське мистецтво: У 3-х ч.: Ч. 3. навч. посіб. – Л.: Світ, 2005. – 268 с.
7. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955). – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
8. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 448 с.
9. Майборода С., Жабенко О. Державна освітня політика України у повоєнні роки (1945 – 1950) // Вісник УАДУ при президенті Укр. – 2001. – № 4. – С. 187-195.
10. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
11. Онопрієнко В. І. Історія української науки XIX – XX ст.: навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – 302 с.
12. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України. – [Кн. 2], ч. 1–2. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – 351 с.
13. Україна крізь віки: Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.): в 15 т. Т. 13. / В. К. Баран, В. М. Даниленко – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.
14. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / Дещинський Л. Є., Денисов Я. Я., Цубов Л. В. та ін. – Львів: Бескид-Біт, 2005. – 304 с.

Тема 8. Українська РСР в період поміркованої десталінізації (1953 – 1956 рр.)

1. Суспільно-політичне життя республіки.
2. Реформи в промисловій та сільськогосподарській галузях народного господарства України.
3. Особливості соціальної політики.

Методичні вказівки:

У **першому розділі** студент розкриває причини змін у суспільно-політичній сфері. Далі вам потрібно написати про позбавлення влади Л. Берії та його прибічників; реабілітаційні процеси в УРСР (перший етап); кадрову політику; ліквідацію інструментів масових чисток і терору; створення та діяльність Комісії Президії ЦК КПРС з розслідування злочинів Й. Сталіна в час “великої чистки”; положення про прокурорський нагляд; амністію колабораціоністів; скасування постанови ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р. про порядок ведення справ щодо підготовки і здійснення терористичних актів та постанова від 14 вересня 1937 р. про зміни в карно-процесуальному кодексі; XX з’їзд КПРС; подальші кроки десталінізації в Україні після з’їзду.

Другий розділ включає в себе інформацію про радикальні перетворення у промисловому секторі економіки: зміна числа союзних та союзно-республіканських міністерств; збільшення частки республіканської промисловості.

Наступна проблема, якій Ви приділяєте увагу, це – реформи в сільському господарстві УРСР. У розділі студент зазначає про рішення пленумів ЦК КПРС (1953 – 1955 рр.), матеріальну зацікавленість колгоспників, державні асигнування на потреби села, технічне і кадрове забезпечення колгоспів та радгоспів, заготівельні ціни на сільськогосподарську продукцію, заборгованість за обов’язкові поставки продуктів тваринництва, грошовий аванс, освоєння цілинних і перелогових земель, вирішення зернової проблеми тощо.

Третій розділ Спочатку Вам необхідно вказати причини переорієнтації економіки на соціальні потреби та інтереси людей. Далі студент пише про всі ті заходи, які спрямовані на поліпшення умов та підвищення життєвого рівня населення країни. За допомогою фактів доведіть, що життєвий рівень населення республіки значно підвищився. Охарактеризуйте соціальну

політику радянського керівництва щодо колгоспного селянства. Крім того, в своєму рефераті бажано було б приділити увагу і соціальному захисту жінок та дітей.

Рекомендована література:

1. Баран В. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953 – 1985 рр. – Л., 1992. – 282 с.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одіссей, 2004. – 494 с.
3. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М. (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наукова думка, 2006. – 653 с.
4. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
5. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятиріччі (1946 – 1955). – К.: Лі-Терра, 2004. – 240 с.
6. Макаренко О. “Центр” і Україна: спроби і наслідки соціально-політичних реформ 1950 – 1960-х рр. Наук. зб. – К., 2003. – Вип. 34. – С. 77-87.
7. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 522 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
10. Політична історія України. Посібник. / За ред. Танцюра В. І. – К., 2008. – 522 с.

11. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
12. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
13. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
14. Шаповал Ю. М. С. Хрущов на Україна. – К., 1990. – 305 с.

Тема 9. Зміна статусу УРСР у складі Радянського Союзу в хрущовську добу (1953 – 1964 рр.)

1. Зміцнення позицій української правлячої еліти.
2. Розширення повноважень республіки.
3. Позиція вищого партійного керівництва України щодо усуненні М. Хрущова від влади.

Методичні вказівки:

Перший розділ розпочніть з інформації про відносини “Центру” із союзними республіками в добу “відлиги”. Далі зазначте про критику сталінської національно-державної політики. З’ясуйте, у чому саме виявився перерозподіл повноважень між центром та Україною? Чим пояснюється необхідність збільшення прав національних кадрів у партійно-державному й господарському апараті України? Далі Ви вказуєте прізвища вихідців з України, які займали найвищі посади у ЦК КПРС, союзному уряді, органах державної безпеки тощо. Чи вдалося М. Хрущову зміцнити свої позиції у Москві за рахунок концентрації українських представників на верхівці правлячої партійної піраміди?

У **другому розділі** Ви зазначаєте про розширення повноважень України в економічній сфері. Обов'язково приділяєте увагу створенню та діяльності Ради народного господарства, Держплану УРСР. Чи можна вважати вище згадану реорганізацію органів управління промисловістю та будівництвом найбільшим проявом автономії в економічній діяльності Комуністичної партії України за всі сорок років існування радянської влади? Що про це свідчить? Далі студент розкриває проблему, присвячену перетворенням в адміністративно-політичній сфері життя республіки. Зазначає про ті повноваження, які переходили до компетенції республіканських органів влади.

Як характеризують зміни в статусі Української РСР радянські та сучасні дослідники “хрущовської” епохи? Чи позначились вони (зміни) на становищі українського населення.

Працюючи над **третім розділом** Ви спочатку з'ясовуєте передумови приходу М. Хрущова до влади, а потім зазначаєте про підтримку генерального секретаря ЦК КПРС українською номенклатурою в перші роки правління державою. Чому з часом хрущовське правління викликало незадоволення не тільки партійно-державного керівництва, але й “рядових” громадян?

Не менш важливим є питання відносин адміністративного керівництва з інтелігенцією. Крім того, зазначаєте про реакцію українського населення на підвищення цін на продукти харчування та труднощі з продовольством на початку 1960-х рр.

В останній частині розділу Ви розглядаєте сам механізм усунення М. Хрущова з вищого партійного та державного постів. Згадайте з історії: чи були до цього випадку в Радянському Союзі приклади усунення від влади вищих посадових осіб у партії та державі в подібний спосіб? Яку позицію зайняли керівні особи УРСР та ставленики М. Хрущова на найвищих посадах у Москві? Чим вона (позиція) була продиктована?

Рекомендована література:

1. Баран В. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953 – 1985 рр. – Л., 1992. – 282 с.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
4. Литвин В. М. Україна у другому повоєнному десятиріччі (1956 – 1965). – К.: Лі-Терра, 2004. – 272 с.
5. Медведев Н. Н. С. Хрущев: политическая биография. – М., 1990. – 135 с.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 588 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
9. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
10. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
11. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.

12. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
13. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. М. Смольницька. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 2: 1953 – 1960. – С. 287–613.
14. Шаповал Ю. М. С. Хрущов на Україна. – К., 1990. – 305 с.

Тема 10. Соціально-економічний розвиток України другої половині 1950-х – середини 1960-х рр.

1. Пожвавлення економічного життя в УРСР.
2. Підвищення життєвого рівня населення.
3. “Реформаторська гарячка”.

Методичні вказівки:

У першому розділі Ви зазначаєте про вплив реорганізації управління народним господарством України на економічне життя республіки. Чи існувала, на Вашу думку, необхідність у реформуванні промислового сектора економіки?

Предметного розгляду потребує і проблема розвитку промисловості. Напишіть про розвиток різних галузей виробництва, темпи їх росту, прибутки підприємств і раднаргоспів, технічну базу виробництва, науково-технічні кадри тощо. Як вище зазначені реформи вплинула на розвиток індустріального потенціалу УРСР. Які їх результати? Чи можна говорити, що вони (реформи) мали незавершений характер? Порівняйте темпи росту промисловості радянської України “хрущовської” доби з попередніми (довоєнні п’ятирічки та післявоєнні роки) та наступними (показники 1965 – 1985 рр.) періодами промислового розвитку республіки.

Далі Ви характеризуєте становище аграрного сектора Української РСР у другій половині 1950-х – на початку 1960-х рр. Зазначаєте необхідність

проведення реформ у сільському господарстві республіки. Розкриваєте їх суть, а саме: зміни в матеріальній базі колгоспів та радгоспів, заготівлі сільськогосподарської продукції в щорічному її прирості тощо. Поміркуйте над такими питаннями: чи продовжувало сільське господарство, як і раніше, залишатися другорядною галуззю народногосподарського комплексу республіки? Якщо ТАК, то в які інші сектори економіки УРСР відбувалось переміщення асигнувань, що спочатку виділялись на розвиток сільського господарства? Напишіть про долю “неперспективних” сіл та хуторів, реорганізацію колгоспів та радгоспів. Який вплив на виробництво сільськогосподарської продукції справила заборона тримати худобу в приміській зоні, на околицях міста та зменшення присадибних ділянок колгоспників? Варто було б зазначити і про удосконалення системи агротехніки. Чи відбулося заплановане стрімке зростання сільськогосподарського виробництва УРСР: ТАК чи НІ (наведіть факти)? Вкажіть на негативні аспекти перетворень.

Підсумовуючи вище написане, автор реферату вказує, яким шляхом розвивалися промисловий та сільськогосподарський сектори української економіки – екстенсивним чи інтенсивним?

На початку **другого розділу** студент зазначає мету з якою відбувалася переорієнтація економіки Радянського Союзу на соціальні потреби та інтереси населення.

Ділі він характеризує всі ті заходи, які проводило радянське керівництво в соціальній сфері. Зверніть увагу на зміну тарифної системи оплати праці, введення натурального і грошового авансування колгоспників, збільшення розмірів пенсій, більш ліберальні умови найму робочої сили, розвинутість первинного ринку житла тощо. Якими були результати соціальної політики “хрущовської” доби? Чи змінилось матеріальне становище населення Української РСР на середину 1960-х рр.?

Зміст матеріалу **третього питання** реферату охоплює період з 1961 по 1964 рр. Під час роботи над ним студенту потрібно буде відповісти на такі питання: чому виникає необхідність реформування економічної системи Радянського Союзу? Хто започаткував економічну дискусію 1960-х рр.? У чому її суть та якими були наслідки?

Рекомендована література:

1. Баран В. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953 – 1985 рр. – Л., 1992. – 456 с.
2. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
3. Історія народного господарства УРСР: у 3 т.: Т. 3. Развитие социалистической экономики в период строительства и совершенствования развитого социализма (1938 – 1980-е годы) Кн. 1. Строительство экономики развитого социализма (1938 – 1960 гг.) / Ред. Деревянин Т. И., Толстов Р. Д., Орловский Б. М. и др. – К.: Наукова думка, 1985. – 463 с.
4. Історія України: навч.-метод. посіб. / Литвин В. М., Слісаренко А. Г., Колесник В. Ф. та ін. – К.: Знання, 2006. – 608 с.
5. Історія українського селянства: Нариси у 2-х т.: Т. 2. / Веселова О. М., (Гл. ред.) Литвин В. М. та ін. – К.: Наук. думка, 2006. – 653 с.
6. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
7. Литвин В. М. Україна у другому повоєнному десятиріччі (1956 – 1965). – К.: Лі-Терра, 2004. – 272 с.
8. Україна за 50 років (1917 – 1967): статистичний довідник. / Ред. Маркін М. С. – К.: Політздат., 1967. – 352 с.

9. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд. М. Смольницька. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 2: 1953 – 1960. – С. 287-613.
10. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1961 – 1975: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд. В. Крупина – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 1: 1961 – 1965. – 293 с.
11. Царенко О. М., Захарчук А. С. Економічна історія України і світу: навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 310 с.
12. Шаповал Ю. М. С. Хрущов на Україна. – К., 1990.

Тема 11. Зародження дисидентського руху в Україні (друга половина 1950 – початок 1960-х рр.)

1. Поява дисидентського руху в добу хрущовської “відлиги”.
2. Діяльність українських опозиційних організацій.
3. Репресивні заходи проти дисидентів.

Методичні вказівки:

На початку **першого розділу** Ви даєте визначення поняттю “Дисидентство”. Зазначаєте його мету, потім вказуєте період виникнення та утвердження на теренах української республіки опозиційного щодо існуючого державного ладу напрямку суспільного руху. Далі мова повинна піти про передумови внутрішнього та зовнішнього характеру появи дисидентства в УРСР. Вам необхідно їх зазначити. Після чого переходьте до висвітлення основної причини появи дисидентського руху в Україні.

Крім цього, варто приділити увагу джерелам формування інакодумства в республіці. Які особливості були притаманні даній формі національно-визвольного руху в СРСР? Зазначте основні течії дисидентського руху 1960-х рр.

Не меншої уваги студента потребує проблема протистояння опозиціонерів деформованій, як вони вважали, радянській політичній

системі. Які методи використовували дисиденти в боротьбі з радянським режимом?

У **другому розділі** Ви приділяєте увагу українським опозиційним організаціям, виникнення і діяльність яких припадає на кінці 1950 – першу половину 1960-х рр. Обов’язково зазначаєте їх цілі та головні пункти їх програм.

Ще однією важливою складовою досліджуваної проблеми є клуби творчої молоді. Обов’язково вкажіть мету їх створення та основні форми діяльності. Бажано було б Вам з’ясувати та написати про існування подібних молодіжних клубів в тій місцевості, де Ви на даний момент проживаєте?

Подумайте над таким питанням та зазначте про це в рефераті: які акції, проведені дисидентами, викликали найбільший резонанс у суспільстві?

Третє питання потрібно розпочинати з інформації про засоби та методи боротьби радянської влади з дисидентським рухом. Далі у своїй роботі Ви характеризуєте розмах політичних репресій в Україні в другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. Реферат обов’язково повинен містити інформацію про найбільш гучні справи того періоду.

Рекомендована література:

1. Бажан О. Г., Данилюк Ю. З. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX ст.) / НАН України. Інститут історії України. – К.: Рідний край, 2000. – 616 с.
2. Баран В., Даниленко В. “Відлига” в культурному житті УРСР на зламі 50 – 60- х рр. XX ст. // Історія України. – 2001. – Трав. (№ 17). – С. 1-4.
3. Зарецький О. Українські шестидесятники і хрущовська відлига в етнокультурному просторі СРСР // Сучасність. – 1995. – № 4. – С. 113-125.
4. Історія України XX – поч. XXI ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.

5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Литвин В. М. Україна у другому повоєнному десятиріччі (1956 – 1965). – К.: Лі-Терра, 2004. – 272 с.
7. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
8. Політична історія ХХ ст.: навч. посіб. / Салабай В. Ф., Панчук Л. О., Титаренко Я. А. – К.: КНЕУ, 2001. – 376 с.
9. Сверстюк Е. Перші паростки шестидесятництва // Молодь України. – 1995. 24, 26, 27 січ.
10. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні (сер. 1950-х – поч. 1990-х рр.). – К.: Вид-во ім. О. Теліга, 1999. – 720 с.
11. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
12. Україна крізь віки в 15 т. Т. 13. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.). / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.
13. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1946 – 1960: Довід. вид.: У 2 ч. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. М. Смольницька. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 2: 1953 – 1960. – С. 287-613.
14. Шаповал Ю. М. С. Хрущов на Україна. – К., 1990.

Тема 12. Перебудовчі процеси в Українській РСР (1985 – 1991 рр.)

1. Суть та етапи “перебудови”.
2. Зміни в суспільно-політичному житті республіки.
3. Соціально-економічні перетворення в УРСР.

Методичні вказівки:

На початку **першого розділу** Вам потрібно буде вказати причини, які обумовили необхідність здійснення перебудови на середину 1980-х рр. Студент дає визначення поняття “перебудова”. Крім того, з’ясовує, чи отримав політичний курс, започаткований реформаторською частиною радянського керівництва, суспільну підтримку в державі? Обов’язково зазначте про його суть та прагнення центрального керівництва провести системну трансформацію радянського суспільства. Не оменіть своєю увагою зовнішні та внутрішні чинники, які вплинули на рішення центру щодо необхідності модернізації всіх сфер життя радянського соціалістичного суспільства.

Реферат повинен містити в собі інформацію про рішенням, які були прийняті на квітневому Пленумі ЦК КПРС (1985 р.). Його історичне значення. Яку стратегічну мету було висунуто компартійно-радянським керівництвом? Що означає курс на “прискорення”? Яка його мета? Зазначте головні елементи курсу “на прискорення соціально-економічного розвитку” Радянського Союзу та стратегічного плану “перебудови”.

Після ґрунтовного опрацювання студентом рекомендованої літератури з цієї проблеми, йому не буде важко відповісти на таке питання: чи мала Україна власну модель здійснення перебудови?

Наступне, на що Вам необхідно буде звернути свою увагу, так це на характеристику основних етапів “перебудови” в УРСР.

Наприкінці питання студент розкриває основні причини провалу політики “перебудови”. Зазначає, як це в свою чергу позначилося на подальшому існуванні в Україні радянської системи.

У **другому розділі** необхідно приділити увагу перетворенням, які були запроваджені у суспільно-політичній сфері життя радянського суспільства в другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр. Зазначте основні етапи реформування політичної системи в Радянському Союзі, в

т. ч. в Україні. Яка була політична ситуація в республіці на початку формування багатопартійної системи?

Проблема реформування структури органів влади включає в себе інформацію наступного характеру: Пленум ЦК КПРС (1987 р.) “Про перебудову і кадрову політику”; XIX Всесоюзна конференція КПРС (червень – липень 1988 р.); вибори народних депутатів у березні 1989 р.; Перший з’їзд народних депутатів СРСР (травень – червень 1989 р.); запровадження посади Голови Верховної Ради СРСР; Пленум ЦК КПУ (вересень 1989 р.); зміна партійного керівництва в УРСР; обрання першого президента СРСР; вибори до Верховної Ради і місцевих рад УРСР (березень – травень 1990 р.); ступінь авторитету КПУ в другій половині 1980-х рр. тощо.

У кінці розділу Вам потрібно буде розкрити наслідки перетворень у суспільно-політичному житті УРСР.

На початку **третього розділу** Ви коротко характеризуєте економічний стан України першої половини 1980-х рр. У визначеному Вами порядку, але обов’язково у роботі повинні мати місце відповіді на наступні питання: чим було викликане наростання економічних труднощів в УРСР і в чому воно проявлялось? Коли і ким був розпочатий реформаторський процес соціально-економічного життя в Радянському Союзі, в т. ч. Україні? Як поєднання ринкових відносин із централізованим плануванням вплинуло на економічний розвиток республіки? Чи вдалося досягти такого омріяного економічного зростання? У якому напрямку велось поглиблення економічних реформ?

Чи мала можливість Українська РСР самостійно визначати стратегію свого економічного розвитку? Які негативні тенденції економічного життя республіки отримали змогу посилитись у другій половині 1980-х рр.? Що заважало реформуванню економіки України?

Зазначте мету модернізації промисловості. Чи отримали реформатори очікуваних ними результатів? Поміркуйте над таким питанням та дайте

грунтовну відповідь: чи можна говорити про спад темпів розвитку промислового виробництва в УРСР у роки “перебудови”?

Як процес перетворення в українській економіці позначився на соціально-економічному становищі робітників? Обов’язково зазначте передумови формування в Україні масового незалежного робітничого руху. Приділіть увагу шахтарським страйкам.

Як аварія на Чорнобильській АЕС вплинула на стан економіки УРСР?

Які зміни в соціально-економічному житті республіки відбулися на початку 1990-х рр.? З якою метою був прийнятий закон “Про економічну самостійність УРСР” (02. 08. 1990 р.)? Вкажіть головні принципи економічної політики України.

Усестороннього висвітлення потребує і становище в сільськогосподарському виробництві України в другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр. Як реформи соціально-економічного характеру позначились на матеріальному забезпеченні, якості та тривалості життя населення УРСР? Напишіть про ті заходи, які провадило радянське керівництво для покращення ситуації в соціальній сфері життя суспільства?

Розкрийте основні причини провалу курсу “прискорення” в соціально-економічній сфері. Зазначте наслідки цих перетворень для української економіки.

Рекомендована література:

1. Алексєєв Ю. М., Слюсаренко А. Г., Кульчицький С. В. Україна на зламі історичних епох: Державотворчий процес 1985 – 1999 рр. – К.: Експрес-об’ява, 2000. – 295 с.
2. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985 – 1991 рр.): навч. посіб. – К.: Кондор, 2004. – 357 с.
3. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнєцов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одиссей, 2004. – 494 с.

4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. ІV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000 роки): підруч. / Гайдуков Л. Ф., Кремень Л. В., Губерський Л. В. та ін. – К.: Либідь, 2001. – 621 с.
7. Музиченько П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 522 с.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
10. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
11. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
12. Україна: Хроніка ХХ століття. Роки 1986 – 1990: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд.: О. Ковальчук. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – 408 с.

Тема 13. Наростання національно-визвольної боротьби в УРСР у роки “перебудови”

1. Національна політика центру відносно радянських республік.
2. Зростання громадсько-політичної активності суспільства.
3. Формування широкого загальнонаціонального руху.

Методичні вказівки:

Працюючи над змістом **першого розділу** студенту варто було б з’ясувати та зазначити вплив політичної реформи другої половини 1980-х рр. на існування тоталітарного режиму в УРСР. Обов’язково вкажіть, які недоліки вбачали українські демократичні сили в існуючій системі національно-державних відносин на теренах СРСР? Не зайве буде згадати і про активізацію національно-демократичного руху в інших радянських республіках. Охарактеризуйте позицію компартійно-радянського керівництва відносно національних проблем у Радянському Союзі, з’ясуйте його спроможність у справі вирішення національного питання та врегулювання міжнаціональних конфліктів у Радянському Союзі.

Далі студент зазначає причини загострення міжнаціональних відносин у державі в кінці 1980-х рр. До яких подій це призвело?

Наступне чому Ви приділяєте увагу, так це роботі Пленуму ЦК КПРС восени 1989 р., а особливо прийнятій на ньому платформі ЦК “Національна політика в сучасних умовах”. З’ясуйте її головні завдання. Поміркуйте над такими питаннями та дайте розгорнуту відповідь на них, чи можна говорити про те, що “акцент на повноваження центру”, про який йшла мова у вище згаданій платформі, сприяв посиленню відцентрових та сепаратистських тенденцій в СРСР? Іншими словами, як національно-демократичні сили в радянських республік, в першу чергу, нас цікавить Україна, відреагували на розв’язання центром національного питання? Чи можна говорити про початок нового етапу в боротьбі народів СРСР за свою незалежність?

У другому розділі Ви характеризуєте умови, які сприяли зростанню громадської активності суспільства.

Далі у своїй роботі студенту потрібно зазначити про **діяльність неформальних організацій**. Мета їх створення та функціонування. Чи було протизаконним їх утворення? Яку роль у суспільно-політичному житті УРСР відіграла поява нових громадських та громадсько-політичних об'єднань у кінці 1980-х рр.? **масові мітинги й демонстрації, акції протесту**. Провідна тематика виступів на них. Чи згодні Ви з такою думкою, що проблема національного відродження виразніше звучала саме в Західній Україні? Зазначте її вплив на інші регіони республіки? Крім того, охарактеризуйте реакцію компартійно-радянського керівництва на суспільні події в західноукраїнському регіоні; робітничий та студентський рухи. Ґрунтовного дослідження потребує і проблема страйків. Розкрийте значення страйкової боротьби шахтарів. Як вона вплинула на подальший розвиток політичного життя в УРСР? Зверніть увагу на процес зростання політичної активності молоді в республіці? Пишучі про голодування студентів неодмінно вкажіть їх основні вимоги. Які результати мали відповідна акція протесту? **зростання інтересу до вітчизняної історії**. Приділіть увагу активізації процесу реабілітації жертв політичних репресій. Охарактеризуйте діяльність товариства “Меморіал”; **релігійний рух**. Причини та привід відродження релігійного життя в Україні. Чи можна вважати релігійний рух складовою національно-визвольного руху в Україні? Розкрийте процес відродження релігійного життя у досліджуваній період. Зазначте його результати; **зародження та формування багатопартійної системи в Україні**. Спочатку Ви розкриваєте головні причини появи багатопартійності. Далі з'ясуєте, які документи заклали правову основу для її формування в УРСР? Не оминіть увагою етапи становлення даної системи, бажано коротко охарактеризувати їх. Крім того, надайте класифікацію новостворених політичних партій України, обов'язково зазначте їх роль у суспільно-політичному житті республіки.

Третій розділ студент присвячує безпосередньо “Народному рухові за перебудову”. У своїй роботі він обов’язково зазначає про те, що собою являла дана організація? Ким і коли була створена? Які функції на неї покладалися? Проект програми Народного руху України; його установчий з’їзд; керівний склад Руху та його первинні осередки; взаємовідносини між компартійним-радянським керівництвом та Народним рухом України; II Всеукраїнські збори “Народний рух за перебудову”; першочергові завдання та кінцева мета Руху. На Вашу думку, у чому полягає історичне значення цієї громадської організації.

Крім того, поміркуйте над таким питанням та зазначте: на сьогоднішній день Народний рух є провідною політичною силою в Україні чи ні? Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендована література:

1. Громадські об’єднання в Україні: навч. посіб. / За ред. В. М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – 415 с.
2. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
3. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дециньський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.
4. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
5. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
6. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.

7. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
8. Політична історія України. Посібник. / За ред. Танцюра В. І. – К., 2008. – 552 с.
9. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
10. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
11. Україна крізь віки в 15 т. Т. 14. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.) / В. К. Баран, В. М. Данеленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 335 с.

Тема 14. Здобуття Україною незалежності

1. Шлях до державного суверенітету України.
2. СРСР на останньому етапі “перебудови”.
3. Юридичне оформлення незалежності України.

Методичні вказівки:

Опрацьовуючи літературу до **першого розділу** радимо Вам спочатку з’ясувати роль Декларації про державний суверенітет у суспільно-політичних та соціально-економічних перетвореннях в Україні? Який зміст Ви вкладаєте в поняття “національний суверенітет”? Далі перейдіть до висвітлення вагомих, на думку автора реферату, причин прийняття Декларації. Обов’язково зазначте: коли відбулася ця урочиста подія для нашої держави? Охарактеризуйте основні положення Декларації про державний суверенітет. З’ясуйте: у чому полягає історичне значення її прийняття?

У **другому розділі** мова піде про спроби порятунку Радянського Союз від розпаду. Поміркуйте над такими питаннями: які фактори прискорили розпад СРСР? Що саме послугувало приводом припинення його існування? Чи був альтернативний варіант розвитку подій? Чому не вдалося перебудувати СРСР на засадах рівноправної федерації чи конфедерації?

Під час роботи над рефератом студенту необхідно буде звернути увагу на події, які передували утворенню СНД? Обов'язково згадайте про посилення реакційних тенденцій в керівництві країною, причини їх виникнення та суть. Крім того, студент зазначає про всесоюзний референдум 1991 р. та його результати. Які радянські республіки відмовились брати участь у ньому? Не меншої уваги потребує і дослідження проекту нового союзного договору. Розкрийте його зміст. Далі зазначте про серпневий путч 1991 р. та його наслідки, створення Державної Ради СРСР та її діяльність, результати та наслідки від проведеного в Україні грудневого референдуму 1991 р.

Далі студент зазнає про процес “цивілізованого розлучення”, а саме про створення СНД.

На початку **третього розділу** потрібно зазначити передумови проголошення Україною незалежності. Далі Ви характеризуєте процес прийняття Акта про незалежність України, розкриваєте основний зміст документа, обґрунтуйте історичне значення прийняття Акта.

Пропонуємо студенту порівняти основні положення IV Універсалу Центральної Ради та Акта про незалежність України. Поміркуйте над таким питанням: чому, на Ваш погляд, незалежність України в 1991 р. вдалося здобути без збройної боротьби, виключно мирними засобами? Укажіть прізвища політичних діячів, котрі, на Вашу думку, зробили найбільший внесок у досягнення Україною незалежності.

Рекомендована література:

1. Алексеев Ю. М., Слюсаренко А. Г., Кульчицький С. В. Україна на зламі історичних епох: (Державотворчий процес 1985 – 1999 рр.). – К.: Експрес-об'ява, 2000. – 295 с.
2. Бойко О. Д. Україна від путчу до Пущі (серпень – грудень 1991 р.): Монографія. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. – 224 с.
3. Бортнік Л. А. Україна на етапі розпаду радянської державності // Вісник Харківського університету. – № 38. – Вип. 1. – Х., 1996. – С. 251-260. (1990 – 1991 рр.).
4. Історія нових незалежних держав: навч. посіб. / Орлова Т. В. – К., 2010. – 487 с.
5. Історія України та її державність: навч. посіб. / Дециньський І. Є., Гаврилів І. О., Зінкевич Р. Д. та ін. – Львів: Бескид Біт, 2005. – 368 с.
6. Кабянов Г. Україна 1991 – 2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
7. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
8. Кульчицький С. В. Відкладена революція: [Про події 1989 – 1991 рр. в Україні] // Політика і час. – 2001. – № 8. – С. 13-24.
9. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
10. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. Т. 6.: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / В. П. Андрущенко та ін. / Ред. І. Ф. Курас та ін. – К.: Генеза, 2002. – 694 с.
11. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / Гол. ред. В. М. Литвин; авт. кол.: О. Г. Аркуша, С. О. Біла,

- В. Ф. Верстюк та ін.; НАН України. Інститут історії України; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
12. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН Укр.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 536 с.
13. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001 рр.) / Ред. Литвин В. М. – К.: Альтернатива, 2001. – 704 с.
14. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1991 – 1995: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: О. Андрощук, С. Падалка, Л. Ковпак. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 451 с.

Тема 15. Соціально-економічний розвиток України (1991 – 2009 рр.)

1. Загальна характеристика процесів трансформації в економіці.
2. Стан промислового виробництва.
3. Аграрний сектор економіки.

Методичні поради:

Перший розділ студент присвячує економічним перетворенням в Україні за роки незалежності. Вам потрібно не лише розкрити особливості економічного розвитку нашої держави після розпаду Радянського Союзу, обов'язково характеризуючи природно-ресурсний потенціал України, а й зазначити методи реформування економіки. Неодмінно порівняйте принципи командної та ринкової економік.

Далі варто приділити увагу господарській кризі першої половини 1990 х рр. Коли відбувається її посилення? Які, на Вашу думку, причини негативних явищ в економічній та соціальній сферах? Охарактеризуйте стан усіх галузей народного господарства. Покажіть вплив економічної кризи на життєвий рівень та соціальний стан населення.

Крім того, у своїй роботі студенту необхідно згадати і про періодизацію економічного реформування України. Визначити та охарактеризувати кожний його етап.

Як змінився підхід до оцінки ролі державних інститутів у здійсненні ринкових перетворень на початку ХХІ ст.?

Під час роботи над **другим розділом** Вам необхідно приділити увагу особливостям приватизаційного процесу в Україні, диспропорційному характеру розвитку галузевої структури українського промислового виробництва, аналізу головних здобутків і прорахунків у приватизації та роздержавленні промисловості, стану і перспективам розвитку малого та середнього підприємництва.

У **третьому розділі** потрібно охарактеризувати становлення та розвиток сучасного сільськогосподарського виробництва. З якою метою на початку 1990-х рр. була впроваджена нова урядова програма відносно аграрно-промислового комплексу держави? Що було в основі аграрної реформи? Проаналізуйте та зазначте головні законодавчі акти, які регламентують земельну реформу в Україні. Виділіть та охарактеризуйте кожний з її етапів. Які, на Вашу думку, системні зміни відбулися в аграрному секторі економіки?

Рекомендована література:

1. Історія держави і права України: підруч. / Чайковський А. С. – К.: Юрінком-Інтер, 2003. – 512 с.
2. Історія України ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / Панченко П. П., Барановська Н. П., Падалка С. С. та ін. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
3. Економічна історія України: навч. посіб. / Лановик Б. Д., Лазарович М. В., Матейко Р. М. – К.: Юридична книга, 2004. – 456 с.
4. Економічна історія України: навч. посіб. / Утренко М. О., Кузнецов Є. А., Парієнко Г. К. – Х.: Одиссей, 2004. – 494 с.

5. Кабянов Г. Україна 1991 – 2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
6. Коріненко П. С. та ін. Курс лекцій з історії України. У 4-х ч. Ч. IV.: Новітня історія України (1939 – 2007): навч. посіб. / Коріненко П. С., Терещенко В. Д., Бармак М. В.; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль.: Астон, 2007. – 399 с.
7. Кульчицький С. В., Лебедєва Ю. Г. Укр. суверенна і незалежна держава: [Державотворчий процес. Економічна політика у перехідний період. Формування політичної системи. Міжнародні зв'язки України. Духовне життя суспільства] // Історія України. – 2001. – Берез. (№ 12). – С. 1-32.
8. Новітня історія України (1900 – 2000): підруч. / Авт.: С. В. Кульчицький, В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 719 с.
9. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001 рр.) / Ред. Литвин В. М. – К.: Альтернатива, 2001. – 704 с.
10. Україна: Хроніка ХХ ст.: Роки 1991 – 1995: Довід. вид. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Упоряд.: О. Андрощук, С. Падалка, Л. Ковпак. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 451 с.